

safejournalists.net

SRBIJA **Indikatori za nivo** **slobode medija i Indeks** **bezbednosti novinara** **2023.**

Autori
Marija Babić i Rade Đurić

SADRŽAJ

O projektu

Razvoj indikatora

Metodološka napomena

Kvalitativni indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara

Indeks bezbednosti novinara

Lista skraćenica

I Uvod

II Medijske slobode i bezbednost novinara u Srbiji – Indikatori

A. Pravne garancije i njihova primena

A.1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primena u praksi

A.2 Nezavisnost i efikasnost regulatornog tela

A.3 Nezavisnost i autonomija javnih medijskih servisa

A.4 Finansijska podrška kreiranju kvalitetnog medijskog i novinarskog sadržaja od javnog interesa

A.5 Državno oglašavanje u sektoru privatnih medija

A.6 Zakonske odredbe u vezi sa klevetom i njihova primena nemaju odvrćajući efekat na novinare i medije

A.7 Ostali zakoni se sprovode objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim akterima da slobodno i bezbedno rade

A.8 Poverljivost novinarskih izvora je zagarantovana zakonom i poštovana od strane vlasti

A.9 Novinari/ke imaju slobodu u obavljanju svoje profesije i mogu osnivati, uključivati se i učestvovati u radu svojih udruženja

A.10 Pravo na pristup zvaničnim dokumentima i informacijama

B. Položaj novinara/ki u redakciji

B.1 Novinari imaju stabilna radna mesta na kojima su zaštićeni

B.2 Urednička nezavisnost u privatnim medijima

B.3 Urednička nezavisnost u javnim medijskim servisima

B.4 Urednička nezavisnost u neprofitnom medijskom sektoru

B.5 Novinarska sloboda u procesu proizvodnje vesti

B.6 Radni položaj novinarki

C. Bezbednost novinara

C.1 Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim merama

C.2 Novinari i ostali medijski akteri (čiji životi i fizički integritet su izloženi stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup specijalnoj zaštiti ili mehanizmima bezbednosti

C.3 Novinarke imaju pristup zakonskim merama i mehanizmima podrške ako su izložene pretnjama na osnovu pola, uznemiravanju ili nasilju

C.4 Ustanovljena je praksa regularne javne osude pretnji i napada na novinare i medije

C.5 Policijske vlasti su osetljive na pitanja bezbednosti novinara

C.6 Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici su opremljeni relevantnom ekspertizom za istragu napada i nasilja nad novinarima

C.7 istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i ostale medijske radnike sprovode se efikasno (nezavisno, temeljno i brzo)

C.8 Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika onlajn uznemiravanja

C.9 Istrage svih vrsta napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima sprovode se transparentno

C.10 Od strane državnih organa uspostavljeni su kvalitetni sistemi prikupljanja statističkih podataka kako bi se zaustavila nekažnjivost

C.11 Pretnje i uznemiravanje koji nisu u vezi sa fizičkom bezbednošću

C.12 Pretnje po život i fizičku bezbednost novinara

C.13 Stvarni napadi

C.14 Pretnje i napadi na medije i novinarska udruženja

III Zaključci i preporuke

IV Indeks bezbednosti novinara: Srbija – 2023.

O projektu

RAZVOJ INDIKATORA

Novinarska udruženja iz država Zapadnog Balkana uspostavila su platformu [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), uz podršku Evropske komisije¹, da bi zajednički pratila medijsko zakonodavstvo i praksu u svojim državama i angažovala se u unapređivanju zakonskog i institucionalnog okruženja u kojem rade novinari i drugi medijski profesionalci. Svake godine, na osnovu pažljivo osmišljene metodologije², partneri iz [Safejournalists.net](https://safejournalists.net) sprovode istraživanje za zagovaranje koje novinarskim asocijacijama pruža pouzdane i relevantne podatke zasnovane na činjenicama o glavnim problemima i preprekama u sprovođenju EU standarda u oblasti medijskih i novinarskih sloboda i bezbednosti na Zapadnom Balkanu. Rezultati ovog istraživanja za zagovaranje oblikuju partnerska istraživanja, pružajući im nove dokaze i primere i osnažujući njihovu poziciju za zagovaranje.

Prvi set alata za kvalitativno istraživanje – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara je napravljen 2016. godine i razvijen je i usavršavan tokom godina. Čine ga tri grupe indikatora: (A) Pravna zaštita, (B) Položaj novinara i novinarki u redakciji i (C) Bezbednost novinara i novinarki. Na osnovu ovog alata za monitoring objavljeno je ukupno sedam procena, poslednja je iz 2022. godine.

Skup alata za kvantitativno istraživanje – Indeks bezbednosti novinara razvijen je 2020. godine i testiran 2021. godine. Osmišljen je da „meri“ promene u okruženju koje imaju neposredan ili posredan uticaj na

-
- 1 Evropska komisija je u decembru 2022. godine odobrila novi trogodišnji projektni ciklus za platformu [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), nastavak za prethodne dve faze: projekat Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara (januar 2016 – decembar 2018) i [Safejournalist.net](https://safejournalist.net) (februar 2020 – mart 2023). Glavni cilj projekta je osnaživanje i jačanje uloge nacionalnih novinarskih udruženja, članova platforme [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), kako bi postali efikasni i pouzdani nezavisni akteri u zagovaranju i kreiranju relevantnih medijskih politika u svojim zemljama: Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Udruženje novinara Bosne i Hercegovine (BHN), Hrvatsko novinarsko društvo (HND), Udruženje novinara Kosova (AGK), Udruženje novinara Makedonije (ZNM) i Sindikat medija Crne Gore (SMCG). Projekat se finansira u okviru programa podrške EU program podrške civilnom društvu i medijima u korist Zapadnog Balkana i Turske za 2021–2023 (IPA III).
 - 2 Snežana Trpevska i Igor Micevski, istraživači iz Instituta za istraživanje društvenog razvoja RESIS iz Severne Makedonije (www.resis.mk) osmislili su i koordiniraju ovo istraživanje za zagovaranje.

nivo bezbednosti koju osećaju novinari i drugi medijski akteri kada se bave svojom profesijom. Čine ga četiri grupe indikatora: (1) pravno i organizaciono okruženje, (2) prevencija, (3) procesni deo i (4) stvarna bezbednost. Na osnovu ovog alata, sprovedena su ukupno tri istraživačka ciklusa: u 2020. godini (pilot projekat), 2021. i 2022. godini.

Od 2023. godine, platforma [Safejournalists.net](https://safejournalists.net) kombinuje dve istraživačke metodologije, tj. alate (za kvalitativno i kvantitativno istraživanje) u okviru jedinstvenog istraživačkog projekta za zagovaranje – Indikatora za nivo slobode medija i indeksa bezbednosti novinara. U okviru platforme se prati situacija u sedam država: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Severna Makedonija, Crna Gora, Kosovo³ i Srbija.

METODOLOŠKA NAPOMENA

Celokupni proces istraživanja je podeljen u dve faze: u prvoj fazi prikupljaju se podaci za sve kvalitativne indikatore – za medijske slobode i bezbednost novinara, dok se u drugoj fazi kvalitativni indikatori za bezbednost novinara prebacuju u kvantitativne i sprovodi se postupak ocenjivanja i izračunavanja Indeksa bezbednosti novinara.

Primenjen je širok opseg različitih istraživačkih metoda kako bi se prikupili i analizirali podaci u vezi sa svakim specifičnim kvalitativnim indikatorom:

- Pregled studija, analiza, istraživačkih izveštaja, dokumenata javne politike, strategija i drugih dokumenata;
- Kvalitativna analiza zakonskih dokumenata;
- Preuzimanje i analiza informacija objavljenih na veb stranicama državnih institucija i ostalih organizacija i tela;
- Preuzimanje i analiza saopštenja za medije, najava i ostalih informacija koje potiču od strukovnih organizacija;
- Sekundarni podaci koje su prikupila novinarska udruženja;
- Dubinski intervju sa stručnjacima, novinarima i kreatorima javnih politika itd.;
- Fokus grupe sa novinarima, kao i
- Ankete među novinarima (u nekima od zemalja).

Na nivou države, istraživanje za zagovaranje su sproveli nacionalni istraživači koji prikupljaju podatke i pišu narativne izveštaje, koje onda pregledaju lokalni medijski i pravni stručnjaci i glavni istraživač. U Srbiji, Nezavisno udruženje novinara Srbije je imenovalo Mariju Babić i Radeta Đurića kao

3 Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

nacionalne istraživače, prof. Aleksandru Krstić kao medijsku stručnjakinju i Lidiju Komlen Nikolić kao pravnu stručnjakinju.

KVALITATIVNI INDIKATORI ZA NIVO SLOBODE MEDIJA I BEZBEDNOSTI NOVINARA

U narednoj tabeli dati su kvalitativni indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, podeljeni u tri oblasti. Ovi kvalitativni indikatori su dati u opisnom ili narativnom obliku. Indikatori korišćeni u konceptualnom okviru za Indeks bezbednost novinara su u tabeli naglašeni **crvenim slovima**.

Pregled svih kvalitativnih indikatora (Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara)

A. Pravne garancije i njihova primena	B. Položaj novinara i novinarki u redakcijama	C. Bezbednost novinara
A.1 Osnovne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primena u praksi	B.1 Položaj novinara je stabilan i oni su zaštićeni na svom radnom mestu	C.1 Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i delotvornim zaštitnim mehanizmima
A.2 Nezavisnost i efikasnost regulatornog tela	B.2 Uređivačka nezavisnost u privatnim medijima	C.2 Novinari i drugi medijski akteri imaju pristup specijalnoj zaštiti i mehanizmima bezbednosti
A.3 Nezavisnost i autonomija javnih medijskih servisa	B.3 Uređivačka nezavisnost u javnim medijskim servisima	C.3 Novinarke imaju pristup merama pravne zaštite i mehanizmima podrške
A.4 Finansijska podrška kreiranju kvalitetnog medijskog i novinarskog sadržaja od javnog interesa	B.4 Uređivačka nezavisnost u sektoru neprofitnih medija	C.4 Ustanovljena je praksa regularne javne osude pretnji i napada na novinare i medije
A.5 Državno oglašavanje u sektoru privatnih medija	B.5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vesti	C.5 Policijske vlasti su osetljive na pitanja zaštite novinara
A.6 Zakonski propisi o kleveti i njihovo sprovođenje ne obeshrabruju novinare i medije da obavljaju svoj posao	B.6 Ekonomski položaj novinarki	C.6 Specijalističke jedinice/službenici imaju stručnost za istraživanje napada i nasilja protiv novinara
A.7 Ostali zakoni se izvršavaju objektivno i novinarima i drugim medijskim akterima je dozvoljeno da rade slobodno i bezbedno		C.7 Efikasno se sprovode istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i ostale medijske aktere
A.8 Zakonodavstvom je garantovana poverljivost novinarskih izvora i državni ograni to poštuju		C.8 Novinari i ostali medijski akteri imaju efikasnu zaštitu od različitih oblika uznemiravanja na internetu
A.9 Novinari su slobodni da se bave svojom profesijom i da osnivaju, da se učlanjuju i da učestvuju u radu novinarskih udruženja		C.9 Transparentno se sprovode istrage svih vrsta napada i nasilja protiv novinara i ostalih medijskih aktera
A.10 Pravo na pristup zvaničnim dokumentima i informacijama		C.10 Državni organi su uspostavili sisteme kvalitetnog prikupljanja statistike kako bi zaustavili nekažnjivost
		C.11 Pretnje i uznemiravanje koji nisu povezani sa fizičkom bezbednošću
		C.12 Pretnje po živote i fizičku bezbednost novinara
		C.13 Stvarni napadi
		C.14 Pretnje i napadi na medije i udruženja novinara

INDEKS BEZBEDNOSTI NOVINARA

Uzimajući u obzir standarde i preporuke Saveta Evrope i drugih međunarodnih organizacija, koncept „bezbednosti novinara“⁴ je operacionalizovan razmatranjem sledeće četiri dimenzije:

I. **Pravno i organizaciono okruženje** – postojanje i sprovođenje mera pravne zaštite relevantnih za bezbednost novinara.

II. **Prevenција** – postojanje i sprovođenje opsega preventivnih mera koje imaju direktan uticaj na bezbednost i zaštitu novinara.

III. **Procesni deo** – ponašanje državnih institucija i javnih funkcionera prema novinarima i efikasnost krivičnog i građansko-pravnog sistema zaštite u pogledu istraga u vezi sa pretnjama i aktima nasilja protiv novinara.

IV. **Stvarna bezbednost** – incidenti i pojave raznih vrsta pretnji i nasilja protiv novinara i medija.

U tabeli su date četiri dimenzije i indikatori koji čine teoretski model koncepta „bezbednosti novinara“. Podaci za sve ove indikatore su prikupljeni u prvoj fazi istraživanja, a u drugoj fazi, na osnovu prikupljenih istraživačkih dokaza, devet članova Savetodavnog panela iz svake od zemalja⁵ procenilo je situaciju i odredilo rezultat za svaki od 19 indikatora:

Pregled indikatora koji se tiču Indeksa bezbednosti novinara

I Pravno i organizaciono okruženje	II Prevencija	III Procesni deo	IV Stvarna bezbednost
1.1 Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihovu primenu ne obeshrabruju novinare i medije	2.1 Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim merama	3.1 Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici poseduju relevantnu stručnost za istragu napada i nasilja nad novinarima	4.1 Pretnje i uznemiravanje koji nisu povezani sa fizičkom bezbednošću
1.2 Poverljivost novinarskih izvora je zagarantovana zakonom i poštovana od strane vlasti	2.2 Novinari i drugi medijski akteri imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/bezbednosti	3.2 Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske aktore sprovode se efikasno	4.2 Pretnje po živote i fizičku bezbednost novinara
1.3 Ostali zakoni se primenjuju objektivno i omogućuju novinarima i ostalim medijskim akterima da rade slobodno i sigurno	2.3 Novinarke imaju pristup pravnim merama i mehanizmima podrške	3.3 Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika uznemiravanja na internetu	4.3 Stvarni napadi
1.4 Novinari su slobodni da se bave svojom profesijom i da osnivaju, da se učlanjuju i da učestvuju u radu novinarskih udruženja	2.4 Uspostavljena je praksa redovne javne osude pretnji i napada na novinare i medije	3.4 Istrage svih vrsta napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima sprovode se transparentno	4.4 Pretnje i napadi na medije i novinarska udruženja
1.5 Posao novinara je stabilan i zaštićeni su na radnom mestu	2.5 Policijske vlasti su osetljive na pitanja bezbednosti novinara	3.5 Kvalitetni sistemi prikupljanja statističkih podataka uspostavljeni od strane državnih organa kako bi se zaustavila nekažnjivost	

4 Istraživači iz RESIS instituta (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa napravili su konceptualni i metodološki okvir za indeks i model za agregaciju, ponderisanje i izračunavanje.

5 Članovi Savetodavnog panela u Srbiju su: prof. Irina Milutinović, Bojana Jovanović, Stevan Ristić, Veljko Milić, Veran Matić, Vladimir Kostić, Uglješa Bokić, Jovana Gligorijević i Ljiljana Stojanović.

Napomena: Kad god je izveštaju upotrebljen rodno određeni termin, on se odnosi na oba roda, ukoliko nije eksplicitno navedeno drugačije. Razlog tome je lakše čitanje teksta i ne postoji namera bilo kakve uvrede ili seksizma.

— LISTA SKRAĆENICA

ZJIM – Zakon o javnom informisanju i medijima

ZEM – Zakon o elektronskim medijima

REM – Regulatorno telo za elektronske medije

ZUP – Zakon o unutrašnjim poslovima

ZO – Zakon o oglašavanju

JMS – Javni medijski servis

RTS – Radio televizija Srbije

RTV – Radio televizija Vojvodine

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

BIA – Bezbednosno-informativna agencija

ZSPI – Zakon o slobodnom pristupu informacijama

RSF – Reporter bez granica

Direktiva o AVMS – Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama

VJT – Vrhovno javno tužilaštvo

JT – Javna tužilaštva

KZ – Krivični zakonik

ZKP – Zakonik o krivičnom postupku

OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

EU – Evropska unija

SLAPP – Strateške tužbe protiv učešća javnosti

Uvod

Srbija 2023. godine je zemlja sa veoma različitim identitetima i jako nepovoljnim okruženjem za život manjinskih grupa, političkih neistomišljenika, novinara i medija koji kritikuju rad vlasti. Iako Ustav garantuje slobodu izražavanja i slobodu govora, u praksi se to ne ostvaruje. Manjinske grupe i ugrožene kategorije nemaju adekvatnu podršku, a ono što se radi, radi se sa ciljem stvaranja utiska naprednog društva povoljnog za život sa visokim stepenom slobode izražavanja. Propisi koji se menjaju suštinski ne poboljšavaju život građana.

Predstavnici vlasti su opsednuti ekonomskim napretkom koji se nerealno prikazuje, stavljajući u drugi plan sve ostale oblasti i kategorije života građana. Iako je u međuvremenu srpski BDP po stanovniku povećan, „efekat sustizanja“ čak i u odnosu na susedne zemlje u regionu je praktično beznačajan. Srpska ekonomija se praktično našla između velikih snova i sumorne stvarnosti.⁶

Po pitanju poštovanja ljudskih prava Srbija se ne nalazi na dobrom putu, a nasilje u javnom prostoru od strane predstavnika vlasti je bilo sveprisutno.⁷ Nasilje u društvu je logična posledica nasilnog narativa koji je preplavio javnu sferu i koji služi održavanju stalnih tenzija i sukoba. Princip podele vlasti je gotovo u potpunosti urušen. Izvršna vlast je u potpunosti preuzela primat u odnosu na druge dve grane vlasti, pri čemu je predsednik države često delovao van ustavnih ovlašćenja.

Neefikasnost pravosuđa dovela je do gubitka poverenja građana u pravosudni sistem dok je rad Parlamenta u 2023. obeležen brojnim zloupotrebama parlamentarnih pravila. Postalo je uobičajeno da svaka godina bude izborna, pa tako je bilo i sa 2023. godinom. Vanredne izbore održane 17. decembra pratile su brojne neregularnosti za koje je

6 Ognjen Radonjić, [Političko-mafijaška hidra pod plaštom balkanskog tigra: Sprska ekonomija između velikih snova i surove stvarnosti](#), NIN, 24. januar 2024.

7 Beogradski centar za ljudska prava, [Izveštaj o stanju ljudskih prava za 2023: Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava](#), BCLJP, 2024.

izostao odgovor pravosudnih institucija. Na Civicus monitor listi Srbija se i dalje nalazi u kategoriji zemalja kojima su osnovne slobode opstruirane.⁸ Prostor za delovanje organizacija civilnog društva drastično je sužen, a pojedincima i organizacijama koje imaju kritički odnos prema vlastima upućuju se pretnje.

Nivo korupcije u Srbiji u 2023. bio je najnepovoljniji u prethodnih 12 godina. Iako je zadržala isti broj indeksnih poena (36 poena), Srbija je pala tri mesta niže u odnosu na prošlu godinu i zauzela je 104. mesto od 180 zemalja i teritorija sveta po Indeksu percepcije korupcije.⁹

Poslednji Izveštaj Evropske komisije iz novembra 2023. godine ocenjuje da je u pogledu slobode izražavanja ostvaren ograničen napredak¹⁰ ističući medijsku reformu kao razlog za ocenu, ali s druge strane i sigurnost novinara, koju ne ocenjuje povoljno.¹¹ Slučajevi pretnji, zastrašivanja, SLAPP tužbi, govora mržnje i nasilja nad novinarima i dalje izazivaju zabrinutost. Česte izjave visokih zvaničnika o svakodnevnom i istraživačkom radu novinara stvorile su izazovno okruženje za ostvarivanje slobode izražavanja. Uprkos brojnim problemima, u izveštaju se smatra da će novi medijski zakoni ojačati nezavisnost Regulatornog tela za elektronske medije, ozakoniti ulogu Saveta za štampu i učiniti proces javnog sufinansiranja transparentnijim i dostupnijim. Izveštaj podseća i da sprovođenje unetih zaštitnih mera treba pažljivo pratiti u praksi. Politički i ekonomski uticaj na medije i dalje izaziva zabrinutost, a država treba da preduzme hitne mere kako bi se suprotstavila narativima usmerenim protiv EU, koje propagiraju brojni mediji, kao i kako bi se suprotstavila stranim manipulacijama informacijama i mešanju.¹² Drugi izveštaji su dosta oštiri, pa Freedom house navodi da je sloboda medija u Srbiji narušena pretnjama tužbama ili krivičnim prijavama protiv novinara za druga krivična dela, nedostatkom transparentnosti vlasništva nad medijima, uređivačkim pritiskom političara i politički povezanih vlasnika medija, direktnim pritiscima i pretnjama protiv novinara i visokom stopom autocenzure.¹³ Medijsko okruženje karakteriše postojanje ekstremne propagande i manipulacije činjenicama povodom određenih tema, uključujući u to i odnos vladajućih partija i opozicije, i odnose Kosova i Srbije. Reporteri bez granica (RSF) su, nakon što su četiri nacionalne frekvencije za emitovanje dodeljene provladinim medijima u julu 2022. okarakterisali medijsko okruženje kao okruženje „zagađeno propagandom, trgovinom uticajem i lažnim vestima.

8 [Civicus monitor](#) lista, Srbija 2023.

9 Transparentnost Srbija, [Indeks percepcije korupcije](#) za 2023. godinu.

10 Ovo je ipak bolje u odnosu na većinu prethodnih godina kada je ocena uglavnom bila da „nema napretka“.

11 Evropska komisija, [„Godišnji izveštaj za 2023. godinu“](#), Brisel, 2023.

12 Ibid.

13 Freedom House, Freedom in the world 2024, [Serbia](#).

Medijske slobode i bezbednost novinara u Srbiji – Indikatori

A. PRAVNE GARANCIJE I NJIHOVA PRIMENA

— A.1 PRAVNE GARANCIJE ZA SLOBODU MEDIJA I NOVINARA I NJIHOVA PRIMENA U PRAKSI

Sloboda izražavanja i sloboda medija zagantovani su Ustavom i medijskim zakonima¹⁴. Zakonski okvir je garantovao ostvarivanje ovih prava, međutim, bilo je potrebno da se ovi zakoni izmene kako bi se doprinelo njihovoj efikasnijoj primeni¹⁵. U novembru 2023. godine stupila su na snagu dva nova medijska zakona¹⁶ koja osim određenih pozitivnih rešenja, sadrže i rešenja koja su u suprotnosti sa Medijskom strategijom. Nije napravljen konkretan napredak u pogledu slobode medija i izražavanja, čak se beleži i pad¹⁷. Pozitivno se ocenjuju promene u zakonskim okvirima¹⁸, ali konkretan eventualni napredak je moguće videti tek u narednom periodu. Zabrinjava činjenica da Srbija spada u zarobljene zemlje, prema tzv. Matrici državnih medija¹⁹, kada su u pitanju mediji koji su pod snažnim uticajem na uređivačke politike od strane vlasti, računajući i javni medijski servis i privatne medije.

Slobodan pristup internetu je zagantovan i u praksi se generalno ne uskraćuje pristup internetu kako građanima, tako i novinarima. I pored pada koji je Srbija zabeležila tokom prethodne godine kada je u pitanju sloboda interneta, zbog učešća provladinih sajtova u kampanjama dezinformacija, i dalje spada u slobodne zemlje²⁰ – ima visok nivo

14 Ustav Republike Srbije (Sl. glasnik RS, br. 98/2006 i 115/2021), Zakon o javnom informisanju i medijima (Sl. glasnik RS, br. 92/2023), Zakon o javnim medijskim servisima (Sl. glasnik RS, br. 83/2014, 103/2015, 108/2016 i 161/2020), Zakon o elektronskim medijima (Sl. glasnik RS, br. 92/2023).

15 Izmene medijskih zakona predviđene su Strategijom razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji 2020-2025 ([Medijska strategija](#)).

16 Zakon o javnom informisanju i medijima (Sl. glasnik RS, br. 92/2023) i Zakon o elektronskim medijima (Sl. glasnik RS, br. 92/2023).

17 Reporters Without Borders, Serbia Index 2023.

18 Evropska komisija, „[Godišnji izveštaj za 2023. godinu](#)“, Brisel, 2023.

19 Center for media, data and society, The State of State Media: [A Global Analysis of the Editorial Independence of State Media and an Introduction of a New State Media Typology](#), 2023.

20 Evropski univerzitetski institut, [Monitoring medijskog pluralizma u digitalnoj eri: Primena monitora medijskog pluralizma u Evropskoj uniji, Albaniji, Crnoj Gori, Republici Severnoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj u 2022 godini](#).

pristupa internetu i ograničeno blokiranje veb stranica²¹. U 2023. godini nisu zabeleženi slučajevi blokiranja i filtriranja sadržaja od strane državnih organa. Zabeleženi su samo pojedinačni slučajevi, ali razlozi za uklanjanje nisu poznati²². Jedan od njih je i brisanje teksta sa sajta Večernjih novosti u kojem se otvoreno kritikuje ambasador SAD Kristofer Hil i iznose informacije o njegovom negativnom odnosu prema Srbiji²³.

Proces izmena Zakona o javnom informisanju i medijima (ZJIM) i Zakona o elektronskim medijima (ZEM) nije bio dovoljno transparentan i inkluzivan. Ceo proces obeležili su probijanje rokova, neaktivnost nadležnih u više navrata, njihova nedovoljna otvorenost i nedovoljno dobra komunikacija sa novinarskim i medijskim udruženjima i drugim zainteresovanim stranama i javnosti, kao i odstupanje u određenoj meri od Medijske strategije i drugih dokumenata, kao što je Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama (Direktiva)²⁴. Najveći problem predstavlja povratak države u vlasništvo medija, odnosno omogućavanje operaterima elektronskih komunikacija da osnivaju medije. Na taj način se legalizovalo dosadašnje postupanje Telekoma koji je kroz druge firme čiji je osnivač osnivao medije²⁵, a koji je u većinskom vlasništvu države. Omogućeno je širenje njegovog uticaja na medijsko tržište i otvara se mogućnost kontrole medijskog sadržaja od strane države²⁶. U 2023. godini započet je rad na izmenama Zakona o oglašavanju, a proces takođe pokazuje netransparentan i nekoordinisan rad ministarstava i Vlade.

U Srbiji nije bilo pokušaja licenciranja štampanih i onlajn medija od strane državnih organa. Mediji ne moraju biti registrovani u Registru medija koji se vodi pri Agenciji za privredne registre, osim ukoliko žele da učestvuju na konkursima za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog značaja ili dodeljivanje nekog oblika državne pomoći. Zakonom je propisana procedura upisa u registar medija, a na sajtu APR je dostupan spisak potrebnih dokumenata²⁷.

— A.2 NEZAVISNOST I EFIKASNOST REGULATORNOG TELA

Izbor članova Saveta REM-a je jedan od ključnih problema rada ovog tela. Procedure se formalno sprovode po zakonu, međutim „za veliku većinu do sada biranih članova Saveta postoje ozbiljne indicije da su predlagani uz prethodnu saglasnost vlasti. Nakon masovnih ubistava koja su se u Srbiji desila u maju 2023. godine, bilo je više zahteva za razrešenje članova Saveta jer su smatrani odgovornim za promovisanje nasilja i nemorala

21 Freedom house, Freedom of the Net 2023, [Serbia](#).

22 Share fondacija, [Praćenje povreda digitalnih prava i onlajn povreda u Srbiji](#).

23 [Večernje novosti objavile, pa obrisale pamflet o ambasadoru Kristoferu Hilu](#), N1 Beograd, 4. april 2023.

24 Čitav proces donošenja dva medijska zakona može se videti na sledećim linkovima fondacije Slavko Ćuruvija: [Zakon o javnom informisanju i medijima](#) i [Zakon o elektronskim medijima](#).

25 [Telekom vlasnik više od 20 medija: Da li će se ovaj broj povećavati nakon usvajanja novog zakona?](#) N1 Beograd, 22. oktobar 2023.

26 Takođe, ključne stvari koje su ostale nerešene u odnosu na ZEM su izostanak odredbi koje omogućavaju sudsku i građansku kontrolu postupanja REM-a po žalbama građana i organizacija, kao i detaljnije regulisanje praćenja predizborne kampanje od strane REM-a, odredbe koje se odnose na zabranu funkcionerske kampanje i da se propisuju kriterijumi i metodologija na osnovu koje REM prati izveštavanje medija tokom izbornih kampanja.

27 U toku izmena ZJIM bilo je predloga od strane Ministarstva informisanja i telekomunikacija da se uvede obavezan upis u Registar medija (takođe nakon završetka rada Radne grupe i bez konsultacije sa članovima RG), ali se od toga odustalo.

na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću²⁸, a jedna članica je podnela ostavku²⁹. Medijska strategija je prepoznala ovaj problem³⁰ i kao jednu od mera predvidela da se nakon donošenja novog zakona izabere novi saziv Saveta, što je nakon dužeg neslaganja ipak uneto u novi zakon³¹. Novi zakon uveo je i druge pozitivne mere kada je u pitanju izbor članova Saveta. Pooštreni su i bolje precizirani kriterijumi za članove i članice Saveta, ali i razlozi za razrešenje istih, a iz redova ovlašćenih predlagača izostavljena su politička tela³². Međutim, efikasnost ovih izmena će se videti tek prilikom izbora novog Saveta.

Regulatorno telo se prepoznaje po nedovoljnom korišćenju zakonom propisanih ovlašćenja, propusta prilikom dodele dozvola, stavljanja u povoljniji položaj određenih aktera i sl. REM nije uspeo da dokaže svoju nezavisnost, posebno Savet REM-a i da u potpunosti ostvari svoje nadležnosti u zaštiti medijskog pluralizma i profesionalnih standarda³³. Pored netransparentnosti, ističe se da je rad ovog tela često vidljivo pristrastan i da deluje u korist provladinih medija³⁴. U 2023. godini REM nije izrekao nijednu meru³⁵, dok je u 2022. izrekao samo 3 opomene pružaocima medijskih usluga, a podneto je ukupno 85 prijava u vezi sa programskim sadržajem pružalaca medijskih usluga³⁶. Nedovoljna aktivnost REM-a pokazala se i u toku poslednje izborne kampanje za izbore koji su održani 17. decembra 2023. godine, što je obeleženo izostankom transparentnosti i izrazitom pasivnošću³⁷. Iako su novim zakonom predviđena rešenja koja pružaju mogućnost boljeg funkcionisanja REM-a, ipak je propušteno da se pojedine odredbe usklade sa Medijskom strategijom i Direktivom³⁸.

REM nije sproveo postupak dodele dozvola za pružanje usluge televizija sa nacionalnom pokrivenošću na fer i neutralan način, već uz nepoštovanje zakonskih i podzakonskih akata. Sa druge strane, i dalje nije dodelio petu dozvolu iako je konkurs raspisan još u avgustu 2022. godine. Pored nepoštovanja zakonskih i podzakonskih akata³⁹, problem je što pre dodele dozvola nije

- 28 Razrešenje članova Saveta REM-a bio jedan od zahteva građanskih protesta „Srbija protiv nasilja“ koji su usledili nakon nemilih događaja. U više navrata su [novinarska](#) i medijska udruženja, kao i druge organizacije, zahtevali u 2023. godini razrešenja članova Saveta REM-a jer ne doprinosi očuvanju, zaštiti i razvoju slobode mišljenja i izražavanja i ne štiti interes javnosti u oblasti elektronskih medija kao ni korisnike usluga elektronskih medija i zbog dugogodišnjeg neispunjavanja obaveza iz Zakona o elektronskim medijima.
- 29 Članica Saveta [Judita Popović](#) je u junu podnela ostavku, navodeći da je „postalo besmisleno ostati u telu koje se ne snalazi u prostoru i vremenu i zanemaruje ogromne društvene turbulencije i nezadovoljstvo javnosti“.
- 30 Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020–2025. godina, str. 6. <https://www.kultura.gov.rs/tekst/sr/4993/strategija-razvoja-sistema-javnog-informisanja-u-republici-srbiji-za-period-od-2020-do-2025.php>
- 31 I pored toga što je predviđeno Medijskom strategijom koju je usvojila Vlada Republike Srbije, prilikom izmena ZEM-a bilo je dosta neslaganja i protivljenja da se u zakon uvede izbor novog saziva Saveta, navodeći da bi to moglo da dovede do pravne nesigurnosti i da ugrozi vladavinu prava. Na kraju je usvojeno da stari saziv nastavlja da obavlja funkciju do isteka jedne godine od dana stupanja na snagu novog zakona, a da će do tada biti izabrani novi članovi Saveta i da će prilikom izbora prvog saziva, tri člana Saveta biti birana na dve, tri člana na četiri, a tri člana na šest godina. Novim zakonom su pooštreni kriterijumi za izbor, izmenjeni su ovlašćeni predlagači i to je bio još jedan argument više zbog kojeg se insistiralo na izboru novih članova Saveta nakon donošenja novog zakona, imajući u vidu da velika većina sadašnjih članova i ne ispunjava propisane nove kriterijume.
- 32 Novinarska udruženja su izdvojena kao posebni predlagači, što nije bio slučaj u prethodnom zakonu, kao i udruženja čiji su ciljevi zaštita dece. Takođe, jednog člana će predlagati zajedno Poverenik za informacije od javnog značaja, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Ombudsman. Trajanje mandata je po novom zakonu 6 godina i ne mogu biti ponovo birani. Takođe, u delu koji se tiče razrešenja dodata su još dva razloga za razrešenje članova Saveta, ako svojim delovanjem ugrožavaju ugled, samostalnost i nezavisnost Regulatora i ako prekrše odredbe Kodeksa ponašanja članova Saveta najmanje tri puta u periodu od 12 meseci.
- 33 Evropska komisija, „[Godišnji izveštaj za 2023. godinu](#)“, Brisel, 2023, str. 46–48
- 34 Crta, [Analiza medija: Prepoznavanje relevantnosti i značaja medija](#), Beograd, Decembar, 2023, str. 12
- 35 [Sajt REM-a](#)
- 36 [Izveštaj o radu REM-a](#), str. 16 – 18
- 37 [CRTA: Drugi periodični izveštaj dugoročnih posmatrača, 2023. godine](#), str.41
- 38 Propušteno je da se odvoji od sistema državne uprave, čime zakon nije usklađen sa AVMSD u delu koji uređuje funkcionalnu nezavisnost regulatornog tela i pravnu odvojenost od vlade i drugih javnih tela. Takođe, iako je postupanje po prijavama Regulatora detaljnije regulisano novim zakonom i proširene su mere koje Savet može da izriče emiterima, propušteno je da se podnosiocu prijave omogući da ima svojstvo stranke u postupku, što je ovim zakonom izričito uskraćeno, kako bi mogli da štite svoja prava u postupku s obzirom na to da nam je praksa pokazala da ne postoje adekvatna reakcija Regulatora u zaštiti javnog interesa, kao i detaljnije regulisanje ponašanja REM-a u toku izborne kampanje.
- 39 Crta, [Slavko Ćuruvija fondacija i CRTA tužili REM](#), Beograd, Avgust 2022.

urađen Predlog strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga u Republici Srbiji za period od sedam godina, što je REM bio u obavezi da uradi pre celog procesa, u okviru kojeg bi bila urađena analiza tržišta i na osnovu potreba stanovništva bi se sproveda javna rasprava.. Neefikasnost rada ovog tela se pokazala i na poslednjem raspisanom konkursu za više od 10 regionalnih televizija i oko 20 radio-stanica, koji i dalje nije do kraja sproveden iako je konkurs raspisan još 2. juna 2023. godine⁴⁰. I pored toga što su ponovo dobile dozvole uprkos kršenju zakona, pojedine nacionalne televizije nastavljaju da krše svoje elaborate na osnovu kojih su dobile te dozvole, kao i zakonske obaveze, a REM na to i dalje ne reaguje⁴¹.

— A.3 NEZAVISNOST I AUTONOMIJA JAVNIH MEDIJSKIH SERVISA

Institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost javnih servisa su zagarantovane Zakonom o javnim medijskim servisima⁴² i statutima oba javna servisa⁴³. Međutim, godinama unazad se ističe da institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost nisu ostvarene u praksi, a najveći problem koji utiče na tu nezavisnost jeste finansijska nezavisnost. Medijska strategija predviđa aktivnosti koje treba preduzeti kako bi se obezbedila finansijska nezavisnost, ali i izmenile zakonske odredbe koje se odnose, između ostalog, i na izbor upravljačkih tela. Izmene ovog zakona je trebalo da budu gotove do kraja 2022. godine, a sa njima se još nije ni krenulo.

Država je dužna da obezbedi stabilno finansiranje osnovne delatnosti javnog servisa, ali da način finansiranja ne utiče na uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju. Međutim, kombinovani način finansiranja ne može da obezbedi dovoljnu finansijsku nezavisnost javnih servisa. I dok je prethodnih godina RTS uspeo da obezbedi samostalno finansiranje, RTV to nije uspeo i bio je direktno finansiran iz budžeta i u 2023. godini. U oktobru 2023. godine doneta je odluka da će se i u 2024. godini javni servisi delimično finansirati iz budžeta i izdvojen je isti iznos sredstava kao i prošle godine (900 miliona dinara)⁴⁴, koji će i ove godine ići za finansiranje RTV-a.⁴⁵

Programski savet kao Nadzorni organ u javnim servisima ima savetodavnu ulogu, međutim ne predstavlja interese društva u celini jer se ne bira od aktera civilnog društva ili drugih grupa građana. Izbor i sastav ovog tela zavisi i od kompromitovanog Saveta REM-a koji imenuje i razrešava članove upravnih odbora JMS-a, a oni članove Programskog saveta. Zakon propisuje da se Programski savet stara o zadovoljenju interesa slušalaca i gledalaca u pogledu programskog sadržaja, kao i da najmanje jednom godišnje organizuje javnu raspravu o programskom sadržaju⁴⁶. Iako javni servisi formalno sprovedu

40 Osim neefikasnosti rada ovog tela, ovo predstavlja veliki problem i za same medije jer oni zbog toga nemaju pravo da učestvuju na medijskim konkursima za projektno sufinansiranje, niti na tenderima i javnim nabavkama. Vidi: UNS, [REM kasni sa sprovođenjem konkursa, televizije i radio stanice emituju program bez dozvole](#), Beograd, 30. 01. 2024.

41 Analize koje je sproveda Slavko Ćuruvija fondacija utvrđuju nepoštovanje elaborata i zakonskih propisa od strane TV Pink i TV Hepi.

42 Zakonom o javnim medijskim servisima, član 5.

43 Statuti Javnih medijskih servisa se nalaze na sledećim linkovima: [RTS](#) i [RTV](#).

44 RTS će se i sledeće godine finansirati iz budžeta i takse, Nova Ekonomija, 9.10.2023.

45 Cenolovka, [Izveštaj koji RTS krije](#), vaše pravo da platite sve, 2023.

46 Zakon o javnim medijskim servisima, član 30.

obavezne javne rasprave, one su potpuno formalizovane i neodgovarajuće, a informacija o tome da li su bilo kakva sugestija i predlog prihvaćeni ili ne ostaju nedostupni javnosti⁴⁷.

— A.4 FINANSIJSKA PODRŠKA KREIRANJU KVALITETNOG MEDIJSKOG I NOVINARSKOG SADRŽAJA OD JAVNOG INTERESA

Posebni mehanizmi subvencija za štampane medije ne postoje. Taj proces se sprovodi kroz projektno sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa kroz javne konkurse, a ceo proces se ne sprovodi transparentno i prate ga isti problemi kao i druge vrste medija. Sredstva se u velikoj meri dodeljuju onim štampanim medijima za koje samoregulatorno telo Savet za štampu u svojim monitorinzima ističe da najviše krše etičke standarde⁴⁸. Na primer, dnevne novine Alo su u 2022. godini dobile 112.384 evra na 9 konkursa⁴⁹, a prema izveštajima Saveta za štampu možemo videti da je ovaj medij jedan od onih koji već duži niz godina sistemski krše novinarski kodeks. Prema poslednjem monitoringu za period od jula 2023. do kraja decembra 2023. godine, Alo je prvi po broju tekstova (po naslovima) u kojima je prekršen Kodeks novinara Srbije – 1056 tekstova⁵⁰. S druge strane, izveštaj BIRN-a pokazuje da su najveći prekršioci Blic (48 prekršaja), Telegraf (29 prekršaja), Nova (26 prekršaja) i Kurir (23 prekršaja).⁵¹

Zakon predviđa projektno sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa kroz javne konkurse⁵². Konkursi se raspisuju na svim nivoima, republičkom, pokrajinskom i lokalnom, ali njihovu primenu u praksi prati niz problema. Ceo proces se pretvorio u sistem za finansiranje „poslušnih medija“, a ne kvalitetnih informativnih sadržaja koji su u interesu građana. Iako to nije bila prvobitna zamisao, veliki broj lokalnih medija preživljava isključivo zahvaljujući ovom novcu zbog nerazvijenog i siromašnog medijskog i oglašivačkog tržišta i to utiče na opstanak ovih medija i kvalitet informisanja. Problemi u vezi sa sastavom konkursnih komisija i obesmišljavanje njihovog rada samo su verifikovale unapred donesene političke odluke o dodeli sredstava. Kvalitet projekata se u ogromnoj većini slučajeva nije uopšte uzimao u obzir, kao ni nedostatak evaluacije o čemu govore brojni slučajevi gde se aktivnosti iz projekata nisu uopšte realizovale⁵³. Posebno zabrinjava činjenica da se sredstva dodeljuju medijima koji u svom izveštavanju otvoreno podržavaju vlast⁵⁴. Novim zakonom uvedene su mnoge novine, ceo proces projektnog sufinansiranja je detaljnije regulisan kriterijumima za ocenjivanje projekata, odnosno uvođenje u zakon mera samoregulatornog tela Saveta za štampu kao jednog od kriterijuma za ocenu projekata⁵⁵. Postoji i praksa

47 Intervju sa medijskim stručnjakom, profesor Rade Veljanovski, i link sa veb stranice RTS-a <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5291659/rts-javna-rasprava-programski-sadrzaji-oktobar.html>

48 Savet za štampu, izveštaj o u sufinansiranju medija koji krše etičke kodekse, 2023. godina

49 Centar za održive zajednice, Otvorenim podacima do kvalitetnijeg projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja,

50 Izveštaj o monitoringu poštovanja Kodeksa novinara Srbije u dnevnim novinama u periodu od 1. jula 2023. godine do 31. decembra 2023. godine,

51 BIRN, „Invazija na privatnosti, analiza medijskog izveštavanja, 2024,

52 Zakon o javnom informisanju i medijima, član 18

53 Intervju sa medijskim stručnjakom, Nedim Sejdinović

54 BIRN, Finansiranje medija, vlasnici i politički uticaj, 2023

55 NUNS, Sloboda izražavanja i medijski pluralizam 2023 – alternativni izveštaj o sprovođenju revidiranog akcionog plana za poglavlje 23 Srbije, februar 2024, str. 28 i 29.

dodeljivanja sredstava kroz direktne ugovore sa medijima za realizaciju takozvanih medijskih usluga, kao i kroz javne nabavke medijskih usluga i sporazume o poslovno-tehničkoj saradnji sa medijima putem kojim se uz odsustvo jasnih kriterijuma uveliko ostvaruje nedozvoljen uticaj na medije.

Ne postoje jasni mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina, a ključni problem je to što ne postoje mehanizmi kojima bi se obezbedio medijski pluralizam na manjinskim jezicima. Prilikom izmena ZJM-a posvetila se posebna pažnja ovim medijima pa su u novi zakon unete određene garancije – načela rada ovih medija moraju biti usklađena sa načelima rada javnih medijskih servisa, uređivačka politika ovih medija mora biti nezavisna od osnivača i moraju usvojiti interni akt o profesionalnim i etičkim standardima u njihovom radu⁵⁶. Medijima na teritoriji Srbije kojima su osnivači nacionalni saveti obezbeđuju se određena državna sredstva na godišnjem nivou, međutim i pored novih zakonskih odredbi, ne postoje garancije da će se ova tela odreći uticaja na te medije.

— A.5 DRŽAVNO OGLAŠAVANJE U SEKTORU PRIVATNIH MEDIJA

Zakon o oglašavanju i medijski propisi ne regulišu na adekvatan način oblast državnog oglašavanja u medijima. Medijska strategija je prepoznala da je izmena regulative neophodna jer visina sredstava koje država na različite načine dodeljuje medijima i značajni udeo u prihodima pojedinih medija, kao i neuređeni način dodele tih sredstava, ugrožavaju nezavisnost medija i stvaraju nejednak položaj svih igrača na medijskom tržištu⁵⁷.

Raspodela sredstava predviđenih za oglašavanje je netransparentna i diskriminatorna. Zbog neadekvatne regulative imamo situaciju u kojoj su pojedini vidovi državnog oglašavanja u medijima potpuno izuzeti od primene zakona po vrsti („nabavka TV programa”), a mnogi drugi po iznosima koji se za to utroše (jer su ispod zakonskih pragova za koje mora da se sprovodi postupak javne nabavke)⁵⁸. Zbog favorizovanja određenih medija može doći do poremećaja na medijskom tržištu, a direktno ili indirektno oglašavanje utiče na medije „koji zbog profita od oglasa, koji su im često jedini način da opstanu, postaju blagonakloni i skloniji autocenzuri ili ostaju bez oglasa”⁵⁹. Posebno zabrinjava vraćanje države u vlasništvo medija, što omogućava novi uticaj na medije koji su posredno i neposredno u javnom vlasništvu i odliv novca građana kroz te medije⁶⁰. Često se ugovori za oglašavanje zaključuju „direktno”, bez postupaka u javnosti i samo određenom broju

56 Takođe, kako bi se obezbedila što veća nezavisnost prilikom izbora glavnog urednika, obavezno je pribaviti mišljenje redakcije o kandidatu, dok se članovi organa upravljanja izdavača ovih medija imenuju iz redova uglednih stručnjaka i ne mogu biti predsednik nacionalnog saveta nacionalne manjine, predsednik i članovi izvršnog odbora nacionalnog saveta nacionalne manjine, nosioci javnih funkcija i funkcija u političkoj stranci, kao ni lica čije bi članstvo u organu upravljanja moglo da dovede do sukoba interesa u skladu sa propisom koji reguliše sprečavanje sukoba interesa pri obavljanju javne funkcije (član 17 Zakona o javnom informisanju i medijima).

57 [Transparentnost Srbije, Regulacija promotivnih aktivnosti javnih entiteta u medijskom sektoru, 2021](#), str. 6

58 Intervju sa stručnjakom, Nemanja Nenadić

59 [Ivana Petronijević Terzić, Državno oglašavanje u medijima i dalje siva zona, Demostat](#)

60 [Stručnjaci ističu da je suštinski problem medijske scene Srbije odliv državnog novca u medije bliske vlasti i da će Telekom biti „protočni bojler” novca građana ka tim medijima](#). Na taj način imaćemo medije koji će biti vezani za Telekom, preko kojih će se novac odlivati, a biće otežano poslovanje nezavisnih medija koji nisu u orbiti vlasti

medija se redovno dodeljuju sredstva bez jasnog osnova⁶¹. Prisutna je zloupotreba raspodele sredstava putem državnog oglašavanja radi određenog političkog uticaja na uređivačku politiku pojedinih medija, posebno ako se posmatra šire oglašavanje koje uključuje preduzeća u državnom vlasništvu, a kada je reč o nabavkama koje vrše drugi subjekti iz javnog sektora, količina novca koji se koristi za oglašavanje je nešto manja, pa je i stepen uticaja na uređivačku politiku manji⁶².

Kao i čitav proces, objavljivanje podataka o raspodeli sredstava nije dovoljno transparentno, a institucije ne objavljuju podatke u celini. ZJIM sadrži odredbe o transparentnosti podataka o medijima i propisuje koji podaci moraju da se dostave Registru medija. U novom zakonu je precizirana i jasno navedena obaveza objavljivanja podataka o javnom oglašavanju i javnom obaveštavanju⁶³. Praksa Registra medija u prethodnom periodu je bila takva da „druga javna sredstva” nisu prikazivana⁶⁴.

— A.6 ZAKONSKE ODREDBE U VEZI SA KLEVETOM I NJIHOVA PRIMENA NEMAJU ODVRAĆAJUĆI EFEKAT NA NOVINARE I MEDIJE

U Srbiji je kleveta dekriminalizovana, dok propisi ne predviđaju odredbe koje posebno štite ugled i čast državnih službenika. Propisi koji uređuju naknadu štete zbog povrede časti i ugleda nisu ni „strogi” niti „loši” prema novinarima, već je ključno na koji način će se oni primenjivati⁶⁵. Međutim, zabrinjavaju pojedine presude u kojima se čelnicima nekih institucija pruža veća zaštita zbog njihove funkcije, iako je u zakonu jasno predviđeno da moraju da trpe veći stepen kritike⁶⁶. Kada su u pitanju dosuđeni iznosi naknade štete, praksa je dosta ujednačena, a istraživanja su pokazala da je prosečno dosuđena naknada u iznosu od 66.826 dinara, koja često nije adekvatna satisfakcija za pretrpljene duševne bolove i ne doprinosi promeni načina izveštavanja medija koji najviše krše prava građana⁶⁷. Iako u ZJIM ne postoji obaveza da mediji budu registrovani, u postupanju pred sudovima i dalje postoji neujednačen pristup sudija pri utvrđivanju statusa novinara ili medija, a apelacioni sudovi utvrđuju da ZJIM važi samo za ona lica koja su registrovana u Registru medija.

U Višem sudu u Beogradu, nadležnom za medijske sporove, 2023. godine ukupno je zavedeno 742 predmeta protiv novinara, urednika i vlasnika medija, međutim i dalje ne postoji precizna evidencija koliko je tužbi protiv novinara tačno pokrenuto od strane državnih zvaničnika i političara. Rešeno je ukupno 604 predmeta, a u postupku rešavanja

61 [U 2020. godini, na primer, opštinska preduzeća u 20 najvećih gradova u zemlji dodelila su ukupno 191 reklamni ugovor ukupne vrednosti 55 miliona dinara \(470.000 evra\), a lavovski deo \(342.000 €\) otišao je na TV stanice.](#)

62 Intervju sa stručnjakom u okviru sprovođenja istraživanja, Nemanja Nenadić

63 Zakon o javnom informisanju i medijima, član 47

64 str. 24 i 25

65 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, advokat Kruna Savović

66 NUNS, [Indeks bezbednosti novinara za 2022. godinu, 2023.](#)

67 [Slavko Čuruvija Fondacija, Treći izveštaj o zaštiti slobode izražavanja u pravosudnom sistemu Srbije, 2023.](#) U okviru istraživanja analizirane su odluke u prvom i drugom stepenu, u predmetima protiv 7 medija – ukupno 139 predmeta i 278 presuda. To su sledeći mediji: Kurir, Srpski telegraf, Nova, Informer, Alo, Blic i Danas. Istraživanja su pokazala da je prosečno dosuđena naknada u iznosu od 66.826 din i da takva praksa suda ne obezbeđuje adekvatnu visinu naknade štete tužiocima, da često nije adekvatna satisfakcija za pretrpljene duševne bolove i ne doprinosi promeni načina izveštavanja medija koji najviše krše prava građana.

i dalje je 1424 predmeta⁶⁸. U 2023. godini u slučaju tužbe koju je podneo Predrag Koluvija, koji se sumnjiči da je šef kriminalne grupe koja je proizvela više od tonu i po marihuane, protiv istraživačkog portala KRIK sutkinja je usvojila tužbeni zahtev u kojem je tužilac tvrdio da su mu vesti sa suđenja izazvale duševne bolove i povredile ugled i da su u tekstovima, nazivajući ga „optuženim narko-bosom“, prekršili pretpostavku nevinosti⁶⁹. Takođe, doneta je još jedna prvostepena presuda protiv redakcije KRIK-a zbog teksta u kome su objavili da je protiv redakcije podneto više tužbi, uključujući i onu koju su podneli rukovodioci policijske Jedinice za zaštitu svedoka, a u kojem je KRIK nabrojao ko je sve tužio redakciju, navodeći da su te takozvane SLAPP tužbe uglavnom podneli ljudi bliski režimu u Srbiji i da im je cilj da učutkaju novinare⁷⁰.

Iako u većini slučajeva tužbe za klevetu ne utiču na novinare da nastave da obavljaju svoj posao profesionalno i oni nisu obeshrabreni da nastave kritički da pišu i istražuju, svesni su da su posledice ovakvih tužbi višestruke. Postupci su iscrpljujući, izazivaju niz problema, jer umesto da istražuju i pišu tekstove, ovakve tužbe ih odvlače od posla i u fokus stavljaju suđenja. Problemi su ekonomski, postupci dosta koštaju, fizički i psihički su iscrpljujući – suđenja traju dugo (po nekoliko godina) i zahtevaju dosta vremena za pripremu, rad sa advokatom, odlazak na sud i slično.

— A.7 OSTALI ZAKONI SE SPROVODE OBJEKTIVNO I OMOGUĆAVAJU NOVINARIMA I OSTALIM MEDIJSKIM AKTERIMA DA SLOBODNO I BEZBEDNO RADE

U zakonodavstvo Srbije nisu uvedene nikakve zaštitne mere koje bi štatile novinare, medije ali i druge aktere koji su na meti SLAPP tužbi. Iako na nivou države nisu učinjeni koraci, u javnosti su mogla da se čuju određena mišljenja – prva adresa treba da budu institucije i izmene zakona kako bi se precizno propisalo kako sudija treba da postupi po tim tužbama⁷¹. U Srbiji je u poslednjih nekoliko godina broj SLAPP tužbi u porastu. NUNS je u poslednje tri godine zabeležio 48 tužbi koje bi mogle da imaju elemente SLAPP tužbi, od toga 11 u 2023. godini. Neke od njih su dve tužbe protiv BIRN-a od strane gradonačelnika Beograda⁷², tužba javnog funkcionera i poslanika Srpske napredne stranke Vladimira Đukanovića protiv novinara Vuka Cvijića⁷³, kao i tužba protiv KRIK-a od strane Nikole Petrovića, biznismena i kuma predsednika

68 Odgovor dobijen od strane Višeg suda u Beogradu, na dan 19.1.2024. godine, po podnetom zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja.

69 [Sudija je obavezala KRIK i urednika Dojčinovića da plate 89.800 dinara na ime naknade štete zbog izazvanih duševnih bolova i kompenzacije troškova advokata](#). Sudija je u presudi između ostalog navela: „Sud je stao na stanovište da je tužilac označen 'narko-bosom', dakle krivim, pre okončanja krivičnog postupka koji se prema njemu jednako može završiti kako osuđujućom, tako i oslobađajućom presudom”.

70 [U tekstu je spomenuto da su KRIK tužili i policijski komandant i dvojica njegovih saradnika iz policijske Jedinice za zaštitu svedoka, a zatim su sva trojica ponovo tužila KRIK zbog tog teksta. Sudija je obavezao KRIK i novinare na 374.200 dinara \(gotovo 3.200 evra\) na ime nadoknade za duševne bolove i troškove, a u obrazloženju između ostalog navodi: „Označavanje tužilaca kao ljudi bliskih režimu ima negativnu konotaciju, tužioci se označavaju kao pristalice određene političke opcije koja je na vlasti, a time se građanima koji se ne slažu ili protive 'režimu' sugerise da zbog svog političkog opredeljenja ne bi trebalo da imaju poverenja u tužioce kao pripadnike policije koji treba da budu u službi svih građana”. „Time je stvorena potencijalna mogućnost da u slučaju promene vlasti tužioci budu okarakterisani kao pripadnici bivše vlasti i da zbog toga snose posledice.”](#)

71 [Sudija Slađana Pantović je navela da se „već može krenuti sa izmenama odgovarajućih zakona kako bi se na vreme reagovalo i omogućilo sudovima da na adekvatan način rešavaju ovaj problem”](#), uz napomenu: „Naravno, pri izmeni zakona treba voditi računa da odredbe protiv SLAPP tužbi ne ograničavaju pravo na pristup sudu, kao i da spreče zloupotrebe ovog instituta od strane tuženih”.

72 [BIRN Srbija, Aleksandar Šapić podneo dve tužbe protiv BIRN-a i traži 12 miliona dinara;](#)

73 [Cenzolovka, Vuk Cvijić: Ovako profesionalno organizovana propaganda i konstantan pritisak na novinare nisu bili ni devedesetih, 2023](#)

Srbije⁷⁴. Tužbe najčešće podnose javni funkcioneri i političari, biznismeni, kompanije, a manje druge javne ličnosti.

Najviše slučajeva vodi se pred parničnim sudovima na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti i zbog kršenja pretpostavke nevinosti, međutim određeni manji broj slučajeva vodi se pred drugim sudovima i pozivaju se na druge zakone. Novinari su tuženi i po Krivičnom zakoniku, za krivično delo uvrede⁷⁵, a posebno zbog navodnog neovlašćenog korišćenja ličnih podataka. Pojedininim tužbama su tražene zatvorske kazne za novinarke KRIK-a. Osnovni sud je u januaru 2024. godine oslobodio novinarke, ali presuda nije pravnosnažna⁷⁶. Pokrenuti su i postupci pred Privrednim sudom zbog nelojalne konkurencije i narušavanja ugleda⁷⁷.

U poslednjih nekoliko godina na meti SLAPP tužbi su se našli novinari istraživačkog portala KRIK. Protiv KRIK-a je od 2020. godine podneto 13 tužbi od strane različitih lica, među kojima su biznismeni o kojima je ovaj portal pisao, ljudi bliski vlasti, bivši šef obaveštajne agencije BIA (sad ministar unutrašnjih poslova), bivša državna sekretarka MUP-a, načelnici policijske jedinice, izdavač provladinog tabloida i kompanija. Samo jedan postupak (u korist KRIK-a) je pravnosnažno okončan, dok je ostalih 12 u toku⁷⁸. Većina postupaka dugo traje, novinari moraju konstantno da se bave ovim postupcima koji ih iscrpljuju kako finansijski, tako i psihički. Dodatno zabrinjavaju sporne situacije i odluke pojedinih sudija u ovim slučajevima, poput presude KRIK-u⁷⁹.

— A.8 POVERLJIVOST NOVINARSKIH IZVORA JE ZAGARANTOVANA ZAKONOM I POŠTOVANA OD STRANE VLASTI

Novinarski izvori su zaštićeni zakonima⁸⁰ koji predviđaju da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ali propisuju i određena ograničenja u slučajevima kada se podaci odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela, za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina, ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način. Postoji prostor za unapređenje zakonskih odredbi u samom Zakonu o javnom informisanju i zakonima koji regulišu rad Bezbednosno-informativne agencije, policije i sl⁸¹. Položaj novinarskih izvora mogao bi biti ugrožen odredbama iz budućeg zakona o unutrašnjim poslovima, koji je u nacrtima predviđao neosnovano i neovlašćeno prikupljanje i obradu biometrijskih podataka putem kamera i selektivnu odgovornost službenih lica⁸². Posebno zabrinjava očigledno postojanje elektronskog nadzora novim alatima i softverima

74 [KRIK, Dvanaesta tužba protiv KRIK-a stigla od Vučićevog kuma, 2023](#)

75 [Cenzolovka, Euronews, Euronews Srbija ponosno i odlučno pruža punu podršku našoj novinarki Minji Miletić, 2023,](#)

76 [KRIK, Novinarke Krika oslobođene po tužbi Nikole Petrovića](#)

77 [Izdavač tabloida Kurir je po drugi put 2023. godine tužio izdavače više medija zbog analize Raskrikavanja kojom je utvrđeno da je na naslovnim stranama Kurira 2022. godine bilo najmanje 122 neutemeljene, pristrasne ili manipulativne vesti](#) (prvi put je tužio 2021. godine pred istim sudom)

78 Devet slučajeva se vodi pred parničnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu, jedan postupak se vodi po krivičnoj tužbi Nikole Petrovića pred Prvim osnovnim sudom, jedan postupak u Švajcarskoj (po tužbi Stanka Subotića) i dva postupka pred Privrednim sudom (tužbu je podneo izdavač Kurira zbog tekstova u kojima je Raskrikavanje brojalo njihove lažne vesti koje su objavljivali na naslovnicama).

79 [KRIK, Detalji presude KRIK-u, privilegovani funkcioneri, 2023](#)

80 Zakon o javnom informisanju i medijima, član 58 i Krivični zakonik, član 41.

81 Intervju u okviru sprovedenog istraživanja, advokat Krana Savović

82 [NUNS, Srbija – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2022., Beograd, 2023, str. 18.](#)

i njihova zloupotreba, koja utiče na rad novinara i stvara potrebu da se menjaju načini komunikacije sa izvorima.

U 2023. godini nije bilo primera direktnih pokušaja otkrivanja izvora ili pritisaka na novinare da iznesu informacije o svojim izvorima, niti naređivanja novinarima da otkriju svoje izvore. U retkim prilikama su nadležni organi, kroz sudske ili istražne postupke, tražili da novinari odaju svoj izvor i uvek su uvažavali odluku novinara da to ne učine⁸³. Bilo je i slučajeva da u toku postupka pred sudom oni koji su tužili određeni medij pokušaju da saznaju odakle novinarima neke informacije, odnosno kako su došli do njih i ko im je informacije dao⁸⁴.

Novinari ističu da je održavanje kontakata sa izvorima i njihova zaštita upravo jedan od najvećih izazova sa kojima se suočavaju. Kako bi obezbedili zaštitu izvora, javila se neophodnost da mediji preduzmu dodatne mere kako bi povećali zaštitu korišćenjem internih bezbednosnih pravila i procedura, što utiče na novinarski posao jer su procedure komplikovane i sve duže traju⁸⁵. Nove tehnologije otežavaju komunikaciju i održavanje kontakata sa izvorima postaje teže, posebno zbog toga što novinari imaju osećaj da su nadzirani od strane organa vlasti⁸⁶.

— A.9 NOVINARI IMAJU SLOBODU U OBAVLJANJU SVOJE PROFESIJE I MOGU OSNIVATI, UKLJUČIVATI SE I UČESTVOVATI U RADU SVOJIH UDRUŽENJA

Novinari u Srbiji ne moraju da imaju dozvolu za obavljanje novinarskog posla. U proteklih godinu dana nije bilo pokušaja licenciranja novinara od strane države. Ali bilo je predloga u toku izmena ZJIM od strane Sindikata novinara Srbije kroz Radnu grupu, a kasnije i kroz javnu raspravu da se uvede definicija novinara i medijskih radnika⁸⁷. Ti predlozi nisu usvojeni.

I dalje je aktuelna debata oko definicije novinara, posebno kod krivičnopravne zaštite novinara u postupcima kada su oni oštećeni, gde novinari često imaju problema da dokažu da se napad dogodio zbog toga što su novinari i da je napad izvršen zbog novinarskog posla. Kod pojedinih krivičnih dela, lica koja obavljaju poslove od javnog interesa u oblasti informisanja imaju viši stepen zaštite, te tužioci i policija smatraju da bi im definisanje pojma novinara olakšalo posao u njihovoj zaštiti. Takođe, problemi se javljaju zbog nejednakog tumačenja da li mediji treba da budu registrovani u postupcima za naknadu nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti. U takvim slučajevima se ne primenjuju odredbe ZJIM i tretiraju se kao obične parnice, a mediji i novinari se stavljaju u nepovoljniji položaj jer se onda primenjuje Zakon o obligacionim odnosima, postupci duže traju jer nisu hitni i teret dokazivanja je na tuženom odnosno u ovom slučaju na novinaru.

83 Ibid.

84 Intervju u okviru sprovedenog istraživanja, Bojana Jovanović

85 Intervju u okviru sprovedenog istraživanja, Bojana Jovanović

86 BIRN; Nekonrolisani nadzor kao novi vid pritiska, 2023, str. 12, 13 i 15

87 Sinos, Predsednica SINOS-a Dragana Čabarkapa na javnoj raspravi o Nacrtu zakona o javnom informisanju i medijima u Nišu precizirala kako vratiti dostojanstvo novinarskoj profesiji

U 2023. godini u NUNS-ovoj bazi zabeleženo je 22 slučaja kada su novinari ometani u svom radu ili im je zabranjivan pristup i izveštavanje sa određenih događaja, kao i slučajevi nepozivanja na konferencije za štampu ili događaje od javnog interesa. U lokalnim sredinama to je ogroman problem i postoji direktan pritisak na rad tih medija jer od lokalnih vesti ovim medijima zavisi opstanak⁸⁸. U toku predizborne kampanje bilo je više slučajeva ignorisanja i zabrane da određenim konferencijama prisustvuju novinari pojedinih medija⁸⁹. Najdrastičnije ometanje u radu dogodilo se kada je grupa od tridesetak osoba sa ozvučenjem i transparentima upala u dvorište zgrade u kojoj se nalazi redakcija televizije N1, kada su nekoliko sati držali govore i ometali rad zaposlenih. Mada je policija pozivana više puta, i pored prisustva policajaca u civilu, oni nisu reagovali niti pokušali da udalje okupljene, iako se sve dešavalo na privatnom posedu, a kao razlog su naveli da tokom održavanja javnog okupljanja nije bilo narušavanja javnog reda i mira⁹⁰.

U 2023. godini nisu zabeleženi slučajevi da su novinari nailazili na prepreke ili pritiske da se učlane u udruženja. Relevantna novinarska i medijska udruženja su veoma aktivna u zaštiti profesionalnih ali i radnih prava novinara. U poslednjih nekoliko godina primetno je pozivanje i uključivanje udruženja i asocijacija od strane institucija u rad različitih radnih grupa koje preduzimaju brojne aktivnosti u izuzetno kratkim rokovima. Uprkos učešću u rešavanju važnih pitanja, na ovaj način se iscrpljuju kapaciteti tih udruženja, jer su po pitanju ljudskih resursa dosta ograničeni, a ovakav način komunikacije i brzohodnih aktivnosti otežava njihov kvalitetan doprinos. U Srbiji ima određeni broj provladinih organizacija koje svojim aktivnostima otežavaju rad relevantnih udruženja i asocijacija, što je posebno uočljivo bilo u aktivnostima institucija, kao što je bio slučaj sa prvobitnom Radnom grupom za izmene ZJIM ili lokalnim komisijama za dodelu sredstava na konkursima⁹¹.

— A.10 PRAVO NA PRISTUP ZVANIČNIM DOKUMENTIMA I INFORMACIJAMA

Novinari u Srbiji često koriste pristup informacijama od javnog značaja, međutim problem je što im je to u velikom broju slučajeva ostavljeno kao jedina opcija. Najviše ih koriste istraživački mediji, dok se manje koristi u dnevnom novinarstvu zbog kratkih novinarskih rokova i sporosti postupka. Problem su i dalje dugi rokovi za postupanje, kao i trend odlaganja odgovora na zakonskih 40 dana. Podaci Poverenika za

- 88 [Na lokalnom nivou pojedine opštine uopšte ne odgovaraju na pozive novinara niti im šalju informacije o događajima koje organizuju](#). Jedan od takvih slučajeva je opština Preševo.
- 89 [Novinare N1 televizije predstavnici vlasti u Vojvodini nisu pozivali na veoma važne događaje poput otvaranja radova na deonicama i auto-putevima u Vojvodini](#). Novinari iste televizije bili su ignorisani od strane gradonačelnika Beograda Aleksandra Šapića koji ih za vreme izborne kampanje nije pozivao na svoje događaje, ignorisao je njihova pitanja i odbijao da odgovori na njih.
- [Dopisniku više medija iz Novog Pazara Senadu Župljaninu nije dozvoljeno da prisustvuje konferenciji za štampu koju su organizovale opozicione političke stranke na čelu sa SDA dan nakon održavanja parlamentarnih i lokalnih izbora](#)
- 90 [N1, N1 traži od policije da ukloni ljude koji ometaju rad novinara, 2023](#), <https://n1info.rs/vesti/n1-trazi-od-policije-da-ukloni-ljude-koji-ometaju-rad-novinara/>
- 91 [U prvobitnoj radnoj grupi našao se veliki broj ovakvih organizacija](#). Odmah nakon formiranja Radne grupe, Udruženje novinara Srbije, Koalicija za slobodu medija (Asocijacija medija, Asocijacija onlajn medija, NUNS, NDNV, PU Lokal Pres i Slavko Ćuruvija Fondacija) i ANEM upozorili su da su u sastav Radne grupe ušli i predstavnici organizacija koje su najbrojnije u komisijama za raspodelu budžetskog novca, pogotovo na lokalnom nivou vlasti, ali nisu prepoznate u zaštiti novinarskih i medijskih prava i sloboda. [I pored toga, Radna grupa je otpočela rad, a ove organizacije su tokom čitavog procesa predlagale rešenja koja nisu u skladu sa Medijskom strategijom i sa pravnim aktima Srbije. To je bio povod da Koalicija za slobodu medija dostavi Vladi Republike Srbije i Ministarstvu kulture i informisanja svoj predlog nacrta Zakona o javnom informisanju i medijima kao predlog rešenja za unapređenje sistema javnog informisanja i položaja medija i novinara u Srbiji](#).

informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti o visokom procentu osnovanih žalbi ukazuju na to da organi ne odgovaraju na zahteve u dovoljnoj meri. Postupanje institucija po zahtevu zavisi pre svega od toga koje se informacije traže.

Citat zamenice urednika i novinarke KRIK-a: „Ukoliko tražimo neku informaciju koja se tiče nekog starog sudskog postupka ili slučaja koji nema političku pozadinu, dobićemo informacije. Sve ostalo, međutim, nećemo dobiti. Drugim rečima, gotovo sve aktuelne informacije, važne informacije koje se tiču predstavnika vlasti, nosilaca javnih funkcija, velikih projekata i poslova u državi koji se sprovode, nećemo dobiti. Krug informacija koje je moguće dobiti zahtevima je sve uži i sve je manje transparentnosti⁹².”

Broj žalbi Povereniku zbog povrede prava je konstantno visok i pokazuje tendenciju rasta iz godine u godinu, a posebno zabrinjava što su žalbe u velikom broju osnovane (42,9% od ukupnog broja rešenih žalbi). Ubedljivo najveći broj žalbi Povereniku se podnosi zbog potpunog ignorisanja, podnosi zbog potpunog ignorisanja zahteva tražilaca informacija („ćutanje uprave”), i na to se posebno žale novinari. Iako novinari koriste Zakon kao osnovno sredstvo u obavljanju posla, sve teže dobijaju informacije o radu organa vlasti, što, između ostalog, potvrđuje i visok procenat neizvršenih odluka i potvrda kojima je utvrdio da su im te informacije bile dostupne. Čak 49,04% novinarskih žalbi podnetih Povereniku u toku 2023. godine izjavljeno je zbog „ćutanja” organa javne vlasti⁹³.

Uopšteno posmatrano, preovlađuje mišljenje da Vlada i ministarstva nisu u dovoljnoj meri otvoreni, ali da ta otvorenost dosta zavisi i od odnosa pojedinačnih ministarstava koja različito postupaju prema obavezi dostavljanja informacija. Indeks otvorenosti organizacije Partneri Srbija pokazuje da se već nekoliko godina unazad indeks otvorenosti izvršne vlasti u Republici Srbiji nalazi ispod polovine ispunjenosti indikatora. Institucije uglavnom održavaju privid transparentnosti, dostupne su samo osnovne informacije⁹⁴, dok građani ostaju uskraćeni za ključne informacije o njihovom radu⁹⁵. Izveštaj Poverenika ističe da je najveći broj žalbi podnet protiv republičkih državnih i drugih organa i organizacija (54,4%). Poverenik je u januaru 2024. godine objavio spisak organa vlasti koji nisu postupili ni nakon donetog rešenja Poverenika ili o tome nisu obavestili Poverenika, a prednjače Ministarstvo unutrašnjih poslova (214 rešenja), Ministarstvo odbrane (56 rešenja), Ministarstvo zaštite životne sredine (34 rešenja) i Ministarstvo finansija (32 rešenja)⁹⁶. Zabrinjava to što je Vlada Srbije na poslednjem mestu među zemljama u regionu u pogledu transparentnosti i otvorenosti, imajući u vidu da je Vlada ta koja treba da obezbedi izvršenje Poverenikovih odluka, a ona sama ne poštuje Zakon⁹⁷. Poverenik je 2022. podneo 53 zahteva, a u 2024. godini samo

92 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, Bojana Jovanović

93 [Godišnji izveštaj Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, za 2023, strana 25](#)

94 Podaci kao što su nadležnost institucije, imena najviših javnih funkcionera i kontakt podaci

95 [Partneri Srbija, Otvorenost izvršne vlasti u Srbiji i regionu, 2023](#), str. 22

96 [Pregled organa javne vlasti koji nisu postupili po rešenju Poverenika, 2023](#)

97 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, Ana Toskić

4 zahteva Vladi za obezbeđenje izvršenja svojih rešenja i povodom toga nije dobio nijednu povratnu informaciju⁹⁸.

Transparentnost sudova nije na zadovoljavajućem nivou, međutim prevashodno zavisi od otvorenosti pojedinačnih sudova i njihovih predsednika. Ne postoji ujednačen pristup u komunikaciji sudova i tužilaštava, a većina osnovnih sudova i tužilaštava ne objavljuje vesti i saopštenja na svojim sajtovima ili to veoma retko čini⁹⁹. Postupanje sudova i tužilaštava po zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja takođe nije dalo ohrabrujuće rezultate, već samo privid transparentnosti, a tražene informacije i dalje ostaju nedostupne zbog prekomerne anonimizacije dokumenata¹⁰⁰. U Srbiji je omogućen pristup medijima na suđenjima i o tome svaki sud ima poseban pravilnik. Novinari uglavnom mogu da prisustvuju suđenjima, međutim u 2023. godini bilo je slučajeva da im to nije omogućeno¹⁰¹. Posebno zabrinjava slučaj iz 2023. godine kada je istraživački portal KRIK osuđen jer je objavio vest sa suđenja, u kojoj je preneto ono što se dešavalo u sudnici¹⁰².

U Srbiji je omogućen pristup novinara skupštinskim sednicama, a pozitivan primer je Narodna skupština koja novinarima omogućava pristup sednicama i narodnim poslanicima. Međutim, kao i kod drugih institucija, i skupštine objavljuju na sajtovima samo ono na šta su obavezane propisima koje primenjuju¹⁰³. Situacija je i dalje znatno drugačija kada su u pitanju sednice skupština i drugih organa lokalnih samouprava, gde postoje brojni primeri uskraćivanja prisustva određenim novinarima, posebno onima koji kritički izveštavaju o radu lokalnih vlasti. U 2023. godini imali smo više takvih primera, a nastavilo se uskraćivanje prisustva novinarima portala Žig info u Gradskoj opštini Grocka u Beogradu, kojima je više puta uskraćivano da prenose uživo sednicu Veća opštine Grocka, kao i da prisustvuju određenim tribinama koje su se tamo održavale¹⁰⁴.

98 [Od ukupno 475 zahteva za obezbeđenje izvršenja, koliko je od 2010. godine Poverenik podneo Vladi, ona to nije učinila ni u jednom slučaju](#) (Izveštaj Poverenika, str. 16).

99 [Analiza organizacije Partneri Srbija](#) je pokazala da glavni problemi ostaju neredovno ažuriranje informacija o radu institucija, retko objavljivanje vesti i informacija koje se odnose na istrage i sudske postupke koji su u toku i potpuno odsustvo konferencija za novinare o slučajevima za koje je javnost opravdano zainteresovana. Takođe, veliki broj sudova i tužilaštava iz uzorka nije ažurirao informator o radu u toku 2023. godine. str. 14 i 29.

100 Ibid. str.29

101 [Novinaru Veranu Matiću i novinarki Insajder TV-a nije omogućeno da prisustvuju glavnom pretresu u Drugom osnovnom sudu u Beogradu](#) iako su dan pre toga poslate akreditacije portparolu tog suda za praćenje suđenja. Sudnicu su popunili prijatelji optuženog, a stražar koji je stajao na vratima sudnice sprečio je novinare da uđu sa obrazloženjem da je puna sudnica)). [Takođe, mesec dana kasnije novinar Veran Matić udaljen je sa suđenja istom optuženom u drugom predmetu i to na zahtev optuženog iako razlozi još uvek nisu poznati](#). U oba slučaja javnost nije isključena.

102 Novinari KRIK-a su izveštavali sa suđenja i citirali prislušivani razgovor članova kriminalne grupe u kome se čulo da je direktor BIA Bratislav Gašić kod Jotića „na kazanu” i objasnili šta taj pojam znači (slučaj objašnjen u delu A6).

103 [Narodna skupština Srbije je znatno otvorenija u svom radu od Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine, međutim postoje brojni aspekti u njihovom radu koje je neophodno poboljšati](#), str. 13

104 [Novinari Žig info sprečeni da uđu u salu skupštine opštine](#)

B. POLOŽAJ NOVINARA U REDAKCIJI

— B.1 NOVINARI IMAJU STABILNA RADNA MESTA NA KOJIMA SU ZAŠTIĆENI

Socijalni i ekonomski položaj novinara i drugih medijskih radnika u Srbiji je i dalje nepovoljan, kao i uslovi za rad. Veliki problem predstavlja nesigurnost u kojoj novinari rade bez zagarantovanih radnih prava, kao i nesigurnost ugovora po kojima rade. I dalje veliki broj novinara radi bez ugovora za stalno. U najtežem položaju su oni novinari koji su angažovani van radnog odnosa, na privremenim i povremenim poslovima, po ugovoru o delu i nemaju nikakvu zaštitu. Veoma česta pojava je da novinari koji su angažovani po ovim ugovorima obavljaju poslove kao stalno zaposleni, a da pri tom nemaju zagarantovana sva radna prava¹⁰⁵. RTV ima oko 10% zaposlenih koji rade po takvim ugovorima, a da pri tom ne rade privremene i povremene poslove¹⁰⁶. Posebno zabrinjava činjenica da su ugrožena radna prava mladih novinara i da su pod konstantnim pritiskom zbog nesigurnog i honorarnog rada¹⁰⁷. Pojedini manjinski mediji čiji osnivači nisu nacionalni saveti, zbog odsustva održivosti imaju ugovore o radu, ali na određeno vreme¹⁰⁸. Svaki drugi ispitanik (45%) nema ugovor za stalno, a svaki peti angažovan je honorarno. Istraživanja na lokalnu pokazuju sličnu situaciju, u Nišu 63% ispitanih ima ugovor na neodređeno vreme, ali bez ugovora radi čak 17% ispitanih novinara i novinarki¹⁰⁹.

Novinari i medijski radnici rade u veoma teškim i nepovoljnim uslovima. Kao najčešći razlozi nezadovoljstva navode se niska primanja, nepoštovanje radnog vremena, izostanak naknade za prekovremeni rad, neizvesnost opstanka medija. Na loše uslove utiče celokupno stanje kada je u pitanju sloboda medija i različiti pritisci, a to utiče kako na sam novinarski posao, tako i na same novinare i na njihovo mentalno zdravlje. Loša finansijska situacija uticala je na to da pojedini novinari rade u više medija kako bi obezbedili osnovna sredstva za život ili da rade druge poslove van novinarstva. Sa istim problemima se susreću i mladi novinari¹¹⁰. Na lokalnu je slična situacija, plate koje su niže i od minimalca, rad bez ugovora, bez povišica i bez plaćanja prekovremenog i rada vikendom, zbog čega dolazi do napuštanja profesije¹¹¹. Novinari pojedinih privatnih medija i lokalnih medija isticali su da su plate niske i da u velikoj meri zavise od projekata¹¹². Prosečna neto osnovna zarada novinara na RTS-u u 2023. godini iznosila je 95.995,88 dinara, (a svih zaposlenih 80.959,43 dinara). Na RTV-u se ističe dugogodišnji problem diskriminacije gde određeni zaposleni na istom radnom mestu imaju različite

105 [UNS, Polovina novinara smatra da im se položaj pogoršao u proteklih nekoliko godina, 2023](#)

106 Darko Šper: „Ne možemo da kažemo da je ni novinarski posao, ni snimateljski, montažerski, rasvetljivački, tonski... u medijskim kućama privremen i povremen posao; to je bazični posao bez kojeg televizija ne bi mogla da postoji”.

107 [Demostat, Sindrom sagorevanja mladih novinara u Srbiji, 2023](#)

108 Istaknuto od strane novinarki i novinara u okviru fokus grupa koje su realizovane za potrebe istraživanja u februaru 2024. godine

109 [Media Reform, Tamara Stankov, Para za medije ima, ali ne i za novinare, 2023](#)

110 [Istraživanje Demostat: niska primanja, honorarno angažovanje, čak i rad bez naknade, rada na više poslova kako bi obezbedili egzistenciju, a sve to utiče na njihovo mentalno zdravlje](#)

111 [Značajan broj novinara u Nišu ima plate niže od minimalca](#). Prema istraživanju, 43% medijskih radnika u Nišu radi za platu manju od 50.000 dinara, što je za oko 300 evra manje od republičkog proseka, a skoro polovina od tog broja radi za platu manju od minimalca. Nešto veće plate prijavljuju oni koji rade u dopisništvima nacionalnih i beogradskih medija. Najveći broj ispitanih, skoro trećina, kaže da im je plata između 50.000 i 70.000 dinara

112 Istaknuto od strane novinarki i novinara u okviru fokus grupa koje su realizovane za potrebe istraživanja u februaru 2024. godine

plate¹¹³, dok su se na RTS-u pojavile informacije o isplatama pojedinim novinarima van redovnih primanja, putem honorara ili ugovora sa privatnim produkcijama i preduzećima za autorske emisije koje se prikazuju na ovom javnom servisu¹¹⁴. Prilikom izmena ZJIM unete su određene odredbe koje se odnose na prava novinara na radu i povodom rada¹¹⁵, međutim zakon je stupio na snagu u novembru 2023. godine, a efekte ovih odredbi možemo videti tek u narednom periodu.

U pojedinim privatnim medijima postoje sindikati, međutim to je veoma mali broj medija. I dalje veliki problem predstavlja slaba sindikalna organizovanost novinara i medijskih radnika, dok je situacija bolja kada su u pitanju sindikati u dva javna medijska servisa. Novinari i medijski radnici se obraćaju sindikatu tek kada dođu u neku nepovoljnu situaciju za njih, kao i kada dođe do većih promena u mediju kao što je promena vlasnika¹¹⁶.

Citat Darka Špera: „Nedavno sam razgovarao sa sada već bivšim zaposlenima u Ringieru kojima je jasno stavljeno do znanja posle situacije sa NIN-om da nikome ne padne na pamet da proba da pravi sindikat u drugim celinama u Ringieru u Srbiji. Razgovor je bio neprijatan i shvatiš da taj poslodavac nema elementarna saznanja o funkcionisanju sindikata i u tako neprijateljskoj atmosferi je jako teško funkcionisati, teško je biti zaposlen u medijima u Srbiji kada ti znaš da poslodavac ne dozvoljava da se na bilo koji način organizuješ da bi neke stvari stavio u prvi plan.”

U Srbiji ne postoji potpisan granski kolektivni ugovor koji bi novinarima i medijskim radnicima obezbedio bolje uslove, međutim ističe se potreba za usvajanjem granskog kolektivnog ugovora. Privatni mediji nemaju svoje kolektivne ugovore. Imaju ih dva javna medijska servisa RTS i RTV, Radio televizija Kragujevac i list Mađar so¹¹⁷.

— B.2 UREDNIČKA NEZAVISNOST U PRIVATNIM MEDIJIMA

Samo mali broj privatnih medija ima interne propise kojima uređuju svoju unutrašnju organizaciju i kojima odvajaju redakciju od vlasnika. Iako je zakonom zagarantovana uređivačka nezavisnost medija¹¹⁸, veliki problem i dalje predstavlja to što su redakcije, odnosno uređivačka politika pod velikim uticajem vlasnika, ali i spoljnih faktora, što je posledica različitih političkih i finansijskih interesa. Nezavisnost je narušena pritiscima na uređivačku politiku od strane politički povezanih vlasnika

113 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, Darko Šper

114 [Prema pisanju medija, predsednik UO RTS Branko Klanšček podneo je krivičnu prijavu protiv direktora RTS-a Dragana Bujoševića i urednice zabavnog programa Olivera Kovačević zbog različitih finansijskih mahinacija](#), a prema RTS-u je [pokrenuta istraga od strane Službe za borbu protiv organizovanog kriminala \(SBPOK\)](#)

115 Pisano obaveštenje o rasporedu radnog vremena dostavlja zaposlenima najkasnije 48 časova ranije, izmena rasporeda radnog vremena u slučaju hitne potrebe i to najkasnije u toku radnog dana, za naredni radni dan ukoliko nastupe okolnosti koje se nisu mogle predvideti, otkloniti ili izbeći, pod uslovom da se zaposlenom obezbedi dnevni odmor u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad; pripravnost za rad koji ne može trajati duže od četiri časa dnevno, odnosno dvanaest časova nedeljno, kao i naknada za takav rad. Takođe, u zakonu su se našle odredbe kojima se zaposlenima garantuje pravo da u toku nedeljnog i godišnjeg odmora ne odgovaraju na komunikaciju poslodavca (Zakon o javnom informisanju i medijima, članovi od 59 do 62).

116 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, Drako Šper: „Takva situacija je bila u Danasu na početku preuzimanja Dangrafa od strane United medije, gde su se novinari organizovali i osnovali sindikalnu organizaciju; takođe kada je Ringier preuzimao korporaciju, zaposleni u NIN-u kao posebno pravno lice formirali su sindikalnu organizaciju, međutim ono što je problem jeste da „nisu naišli na razumevanje kod poslodavca da formiranje sindikata u nekom preduzeću ne znači da će se ti ljudi svim sredstvima boriti protiv poslodavca i imati nerealne zahteve prema njemu, naprotiv”.

117 Radio televizija Kragujevac (koja nije privatizovana i nalazi se u vlasništvu grada Kragujevca) i Mađar so (osnovan od strane Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine).

118 Zakon o javnom informisanju i medijima, članovi 4 i 16.

medija i direktnim pritiscima, što doprinosi autocenzuri¹¹⁹. Izmenama zakona dodatno je garantovana uređivačka nezavisnost jer je sada izdavač dužan da sačini i objavi dokument kojim su predviđene mere i procedure za zaštitu uređivačke politike u cilju zaštite slobode javnog informisanja.

Privatni mediji uglavnom nemaju etičke kodekse i prihvataju etička pravila uređena Kodeksom novinara Srbije¹²⁰. Savet za štampu je doneo Smernice za primenu kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju, dok članovi Asocijacije onlajn medija primenjuju Kodeks asocijacije onlajn medija. Iako zasad ne postoje tačni podaci, neki mediji su usvojili interne kodekse usled različitih potreba i okolnosti u pojedinim redakcijama, specifičnog fokusa izveštavanja, ali i internih odnosa kao što su odnosi menadžment—redakcija¹²¹. Pojedini mediji na jezicima nacionalnih manjina usvojili su interne etičke kodekse, pre svega zbog smanjenja uticaja nacionalnog saveta na uređivačku politiku tih medija.

Novinari su na meti pritisaka sa različitih strana. U velikoj meri su to pritisci koji dolaze spolja, ali novinari u privatnim medijima trpe i različite vrste unutrašnjih pritisaka, vođeni interesima vlasnika i uređivačke politike određenog medija. Najčešći razlozi za ove pritiske su političke i finansijske prirode, a radi ostvarivanja profita¹²². Posledice tih pritisaka dovode do autocenzure, a novinari u određenom mediju znaju o kojim temama mogu da pišu. Ističu neprimeren uticaj vlasnika, kao i ekonomske pritiske koji su takođe povezani sa vlasnikom, gde se upravo vidi taj unutrašnji pritisak¹²³. U pojedinim medijima ne postoje klasični pritisci, ali postoje određena očekivanja da se rade neke teme i prepozna javni interes, iako novinari tu ne vide jasan javni interes, što takođe predstavlja jednu vrstu pritiska. Zbog opstanka na tržištu vlasnici medija često prilagođavaju svoje uređivačke politike većim igračima, pre svega spoljnim faktorima, oglašivačima. U januaru 2024. godine članovi kolegijuma i redakcije NIN-a su dali otkaze novoj vlasnici nedeljnika jer je najavila promenu koncepcije nedeljnika NIN, ali, kako navode, nije uverila članove redakcije da će svoj posao moći i dalje da rade kao dosad – beskompromisno i rukovodeći se isključivo imperativima profesionalnog novinarstva, dok se glavni i odgovorni urednik povukao sa te funkcije¹²⁴.

— B.3 UREDNIČKA NEZAVISNOST U JAVNIM MEDIJSKIM SERVISIMA

Zakonom o JMS propisana je uređivačka nezavisnost, dok statuti dva javna servisa, pored uređivačke nezavisnosti,

119 [Monitoring medijskog pluralizma u digitalnoj eri za 2022, 2023](#), str. 22

120 Kodeks novinara Srbije je usvojen od strane dva najveća novinarska udruženja NUNS-a i UNS-a 2008. godine.

121 [Redakcija Lozničkih novosti je svojim internim kodeksom postavila smernice za izveštavanje u kriznim situacijama](#), sa specifičnim naglaskom na izveštavanje sa protesta i demonstracija (naročito kada prethodi potencijalno „zaoštavanje na terenu“). Kodeksom je predviđena priprema i postupanje na terenu, odnos sa policijom, digitalna bezbednost i briga o zdravlju novinara, str. 15).

122 [Monitoring medijskog pluralizma u digitalnoj eri za 2022, 2023](#), str. 22

123 Novinari su kao faktore koji najviše utiču na autocenzuru navodili neprimeren uticaj od strane vlasnika (44,1% njih se manje ili više slaže da je ovo faktor koji doprinosi pojavi autocenzure), ali u velikoj meri i ekonomske pritiske (62,7% ispitanika veruje da ekonomski pritisci mnogo ili veoma mnogo utiču na pojavu autocenzure). Kada su upitani da izaberu samo jedan od faktora koji najviše ometa rad i utiče na samocenzuru, naveli su ekonomske pritiske (29,3%). U svakom slučaju, svi navedeni faktori povezani su sa vlasnikom medija i upravo i ovo istraživanje pokazuje da pored velikih pritisaka koje trpe spolja, novinari trpe i unutrašnje pritiske, posebno imajući i vidu da je isto istraživanje pokazalo da je autocenzura uticala na njihov novinarski rad i kvalitet informacija koje su podelili sa javnošću. (Napadi, pretnje i pritisci na novinare u Srbiji, str. 13-16)

124 [Danas, Članovi kolegijuma i redakcije NIN-a dali otkaze](#)

propisuju i zabranu svakog oblika cenzure ili nezakonitog uticaja na redakciju i novinare. RTS je krajem 2022. godine usvojio Etički kodeks¹²⁵, kojim su regulisani standardi postupanja zaposlenih, zasnovani na poštovanju ljudskog dostojanstva i uvažavanju ljudskih prava, predviđene su odredbe o sukobu interesa, zabrani korišćenja poverljivih informacija i poslovnih mogućnosti u ličnom interesu, kao i profesionalnim standardima i etičkim načelima. Novinari RTS-a kritikovali su kodeks u delu koji se tiče iznošenja ličnog stava i smatraju da on treba da bude usklađen sa ZJIM, kao i da bude dopunjen delom koji će se odnositi na zaštitu novinara, urednika i drugih zaposlenih u situaciji pokušaja unutrašnjeg pritiska na novinara ili urednika ili drugog zaposlenog¹²⁶. Zabrinjava da se i dalje javni medijski servisi u Srbiji nalaze u grupi zarobljenih medija koji su pod određenom kontrolom države¹²⁷.

U okviru javnih medijskih servisa nema posebnih internih organizacionih pravila kojima bi redakcije obezbedile veću nezavisnost od organa upravljanja. Etički kodeks RTS-a ne uređuje organizaciona pravila koja bi odvojila redakcije od menadžmenta. Dobra praksa prisutna je u kolektivnom ugovoru RTV-a, gde se daju određene garancije novinarima odnosno prava autora¹²⁸.

Na javne medijske servise vrše se različiti pritisci kroz javne kritike od strane visokih javnih funkcionera, što pretpostavljamo dovodi do samocenzure. Ono što je primetno jeste da izostaju neke bitne teme u programima javnih servisa ili kritičko sagledavanje određenih važnih tema za građane. Stručnjaci navode da kada su u pitanju pritisci, imamo veliki upliv politike: „zabrinjava činjenica da nije potrebno da neko vrši direktne pritiske, već smatraju da se kod urednika ustalilo uverenje da moraju da budu na strani vlasti“¹²⁹. Novinari javnih servisa koji kritički žele da izveštavaju o određenim osetljivim temama u velikoj meri, pored spoljnih, trpe i unutrašnje pritiske od strane urednika.¹³⁰

U protekloj godini zabeleženi su pritisci na RTS od strane predstavnika vlasti, ali i kritike pojedinih opozicionih političara koje su u određenim momentima prelazile u pritiske. Predsednik republike Aleksandar Vučić je na nacionalnim televizijama pričao o izveštavanju RTS-a o protestima „Srbija protiv nasilja“ i koliko puta su se uključivali na proteste, kao i o pojedinim voditeljima Dnevnika i ko od njih lajkuje proteste na mrežama¹³¹. Takođe, poslanik Zeleno-levog fronta Radomir Lazović je na protestu ispred zgrade RTS-a ofarbao tablu javnog servisa u roze boju i dao veoma oštru izjavu.

125 [RTS, Poslovnik o radu Upravnog odbora RTS-a](#)

126 [NUNS, Tamara Tankosić, Kodeks treba da bude usklađen u tom delu sa Zakonom o javnom informisanju](#)

127 [CEU, Stanje u državnim medijima str. 12, 16, 20 i 21](#)

128 Darko Šper: „Takvih primera je bilo u RTV – da neki novinari nisu hteli da potpisuju svoje priloge kada su išli u etar jer su bili drastično prepravljani, a zaposleni su se pozivali na te odredbe ugovora i nisu trpeli veće direktne posledice. Međutim, ipak se to se završavalo tako što su emitovani takvi prilozi ili se završavalo na način: sad ću da te pustim malo, a posle ću da te pritisnem ili su ljudi kojima je stalo do novinarskog integriteta našli drugi poslao i napustili RTV“.

129 [N1, Veljanovski: Rukovodstvo RTS-a misli da mora da bude lojalno vlasti koja je u njegovim očima država, 2023](#)

130 Istaknuto od strane novinara i novinarki iz javnih servisa u 2 fokus grupe održane za potrebe istraživanja.

131 [Baza napada na novinare, slučajeve](#)

— B.4 UREDNIČKA NEZAVISNOST U NEPROFITNOM MEDIJSKOM SEKTORU

Mediji civilnog sektora pružaju usluge u javnom interesu radi zadovoljavanja specifičnih interesa pojedinih društvenih grupa i organizacija građana, a da izdavač ne može biti pravno lice koje je osnovano radi sticanja dobiti¹³². Pružalac medijske usluge može biti udruženje, zadužbina, fondacija, visokoškolska ustanova, crkva i verska zajednica i na njih se primenjuju odredbe zakona koji uređuje obaveze pružaoca medijske usluge javnog servisa u ostvarivanju opšteg interesa¹³³. U Srbiji je malo tradicionalnih, dok je veći broj onlajn neprofitnih medija. U najvećoj meri su osnovani od strane organizacija civilnog društva i uglavnom zapošljavaju mali broj novinara. Osnivaju se jer daju prostor za slobodno i kritičko mišljenje, analitičko izveštavanje, nezavisno novinarstvo i kvalitetno informisanje¹³⁴. S druge strane, osnivaju se i mediji od strane GONGO organizacija i sumnja se da se čine zloupotrebe na medijskim konkursima¹³⁵.

I pored manjeg broja neprofitnih medija koji imaju svoje etičke kodekse, velika većina ih nema, već se pridržavaju Kodeksa novinara Srbije. Neki od njih, pre svega oni koji se bave istraživačkim novinarstvom, razvili su svoje interne akte, kao što su Centar za istraživačko novinarsko Srbije (CINS), Insajder, Balkanska istraživačka mreža (BIRN) i Mreža za istraživanje kriminala i korupcije KRIK, dok BIRN ima i svoj etički kodeks. Interni kodeks imaju i portali Storyteller i Magločistač, nastali kao potreba specifičnog fokusa izveštavanja, ali i internih odnosa menadžment-redakcija¹³⁶. Ti mediji se pridržavaju uspostavljenih internih pravila.

Neprofitni mediji i njihovi novinari su poslednjih godina najčešće mete različitih vrsta napada i pritisaka, uvreda i pretnji, kao što su stavljanje u negativan kontekst i targetiranje, od strane najviših predstavnika vlasti. Meta su targetiranja i kampanja blaćenja putem tabloidnih medija koji su naklonjeni vlastima, posebno u udarnim emisijama na medijima sa nacionalnom pokrivenošću, kao i različitih organizovanih pritisaka na društvenim mrežama. Najnovije oružje protiv novinara su SLAPP tužbe, a u poslednjih nekoliko godina posebno su pogođeni istraživački mediji. Uskraćivanje informacija od javnog značaja predstavlja veliki problem za ove medije, kao i preterana anonimizacija podataka koja obesmišljava pristup informacijama od javnog značaja i predstavlja pritisak jer vodi ka dugotrajnim procesima kako bi došli do informacije ili čak do odustajanja od nekih tema¹³⁷.

132 Zakon o javnom informisanju i medijima, član 36

133 Zakon o elektronskim medijima, član 84

134 [NDNV, Izazovi održivosti medija civilnog društva, 2023, str. 4–9](#)

135 [VOICE; U Srbiji registrovano 500 medija civilnog društva,](#)

136 [Interni kodeks portala Storyteller se fokusira na izveštavanje o ljudskim, manjinskim, ženskim pravima, pravima marginalizovanih grupa, kao i na naglašavanje značaja novinarske kreativnosti i proaktivnosti str. 15](#)

137 Istaknuto od strane novinarki i novinara u okviru fokus grupa koje su realizovane za potrebe istraživanja u februaru 2024. godine

— B.5 NOVINARSKA SLOBODA U PROCESU PROIZVODNJE VESTI

Na novinare i njihov rad utiču različiti faktori. Utiče generalna situacija na medijskoj sceni, uslovi u kojima novinari rade, kao što su ekonomski pritisci koji dovode do autocenzure, ali i uređivačka politika i činjenica da oglašivači i sponzori često utiču na prilagođavanje uređivačkog sadržaja svojim interesima i potrebama¹³⁸. Na rad novinara utiču najviše spoljni faktori koji su van redakcije, neodgovaranje institucija, predstavnici vlasti i visoki funkcioneri. Veliki problem predstavlja to što su oglašivači pod velikim pritiscima, pre svega političkim, te se uopšte ne oglašavaju u pojedinim medijima, naročito onim koji profesionalno obavljaju svoj posao i koji su kritički orijentisani.

Novinari u Srbiji sve manje prijavljuju pritiske i cenzuru, međutim u poslednjih nekoliko godina je prisutna samocenzura koja predstavlja veliki problem i utiče u velikoj meri na rad novinara. Težak socio-ekonomski položaj novinara i konstantni pritisci ne samo od strane urednika i vlasnika, nego i spoljni, utiču na veće prisustvo autocenzure. Veliki broj novinara jednom ili više puta bio je u situaciji da ne izveštava o nekoj temi ili nekom događaju¹³⁹. Zabrinjavajuća je činjenica da je autocenzura uticala na njihov rad i kvalitet informacija i to tako što neki nisu objavili priču koju su planirali da objave, zatim ograničili obim i važnost priče, a u nekim slučajevima je dovela do nedostatka ključnih informacija za javnost. Najveći faktori koji utiču na pojavu autocenzure kod novinara jesu ekonomski i politički pritisci¹⁴⁰.

Citat Darka Špera: „Novinari su godinama pod istom vrstom pritiska i oni ili napuste medij ili se pomire sa tim ili prestanu da se brane u meri u kojoj bi trebalo”¹⁴¹.

— B.6 RADNI POLOŽAJ NOVINARKI

Položaj novinarki i uslovi rada su već duži niz godina lošiji nego novinara. Uslovi rada su teški, a pored neravnopravne zastupljenosti na rukovodećim pozicijama i u medijskim sadržajima, kao problemi ističu se nemogućnost usklađivanja privatnog života i karijere, osećaj neostvarenosti na ova dva polja, diskriminacije, svedočenja novinarki o seksualnom zlostavljanju, kao i nezadovoljstvo poslom ili profesijom koje navodi na razmišljanje o promeni posla¹⁴². Takođe, položaj istraživačkih novinarki je nestabilan, često regulisan različitim vrstama ugovora o privremenim ili povremenim poslovima. Istraživačke novinarkе nisu zadovoljne visinom zarada. Posmatrano šire, istraživanja su pokazala da je u 41.4% slučajeva zarada novinara bila niža od proseka za Republiku

138 [Napadi, pretnje i pritisci na novinare u Srbiji, str. 10–15](#)

139 Kao glavne razloge navodili su strah za ličnu bezbednost (23,7%), etičku nedoumicu da li treba izveštavati o tome ili ne (21,6%) i pritisak poslodavca ili nadređenih (17,5%), 14,4% zabrinutost zbog profesionalnih posledica, a po 11,3% navodi nezainteresovanost urednika odnosno bojazan od izlaganja sudskim postupcima.

140 Ocenjujući svaki faktor pojedinačno koji utiče na pojavu autocenzure kod novinara: 62,7% ispitanika veruje da ekonomski pritisci mnogo ili veoma mnogo utiču na pojavu autocenzure; zborno 65,5% ispitanika veruje da politički pritisak veoma mnogo ili mnogo utiču na pojavu autocenzure; neprimereni uticaj od strane vlasnika: 44,1% njih se manje ili više slaže. Kada je trebalo da izaberu sa liste samo jedan od faktora za koji veruju da u najvećoj meri ometa i utiče na pojavu autocenzure, ispitanici su najviše navodili ekonomski pritisak (29,3%).

141 Intervju u okviru sprovođenja istraživanja, Darko Šper

142 [Peaceful change initiative, Anketa Žene u medijima, 2023, link: CINS, Samopercepcija položaja istraživačkih novinarki u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, 2023](#)

Srbiju. U prilog tome čak 34.9% novinarki smatra da zbog toga što su žene imaju manja primanja od svojih kolega¹⁴³.

Iako u medijima ima više zaposlenih žena, ipak su na višim, uredničkim pozicijama zastupljeniji muškarci, a situacija u istraživačkim medijima je ista – iako preovlađuju novinarke, i dalje u većini slučajeva rukovodeće pozicije koje povlače i bolji materijalni i društveni status zauzimaju kolege¹⁴⁴. Više od 60 odsto ljudi zaposlenih u medijima čine žene, a samo 18 odsto njih se nalazi na poziciji glavne urednice, uglavnom na onlajn portalima. U štampanim medijima gotovo da nema nijedne glavne urednice, dok na RTS-u sve ključne pozicije drže muškarci, a u RTV-u je situacija nešto bolja¹⁴⁵. U pojedinim lokalnim sredinama najveći broj urednika lokalnih medija su muškarci, iako generalno u medijima ima više novinarki¹⁴⁶.

Novinarke su i dalje često meta rodno zasnovanih pritisaka koji su posledica specifičnog društvenog konteksta i odnosa prema ženama, kako u samoj redakciji, tako i van nje i neretko su pored primarnih pretnji, izložene seksističkim i mizoginim izjavama.¹⁴⁷ Izložene su dvostrukoj vrsti uznemiravanja: pored verbalnog uznemiravanja vezanog za novinarstvo, novinari a posebno novinarke su izloženi uvredama na osnovu njihovih različitih karakteristika¹⁴⁸. U pritiske se ubrajaju različite vrste diskriminacija koje se tiču izgleda ali i starosti, kako prema mladim tako i prema starim ženama. Zabrinjava da je 29,1% novinarki radeći svoj posao doživelo seksualno uznemiravanje, kako na terenu, dok rade, tako i u redakciji od strane kolege, pa čak i na studijama novinarstva¹⁴⁹. Danas vlada stav da su seksizam i mizoginija unutar redakcije iščezli napuštanjem profesije one generacije novinara koja je takvo ponašanje normalizovala. Međutim, veliki problem o kojem se malo priča je uznemiravanje novinarki, pa čak i seksualno, npr. dok rade na terenu, posebno kada treba da se uđe u nečiju kancelariju ili kuću¹⁵⁰. Na lokalnu odnos prema novinarkama je isti, od komentarisanja izgleda do konstatacija kako neko može ili ne može da radi pojedine teme, a zabrinjava da se novinarke na to navikavaju¹⁵¹.

143 Mesečna zarada novinarki: manje od 300€ – 13.6%, od 300 do 600€ – 41.4%, od € 600 do 800€ – 28.4% i više od 1000€ – 16.6% (izvor: Peaceful change initiative)

144 Iako istraživačke novinarke primećuju rast zastupljenosti žena na mestima odlučivanja unutar medija, ipak izražavaju „skepsu da to zaista znači i veću zastupljenost žena na mestima odlučivanja, jer ključne odluke donose vlasnici medija koji su uglavnom i dalje muškarci“. Kao razlozi za veći broj žena u medijima se navode pad materijalnog i društvenog statusa novinarstva i da muškarci „odlaze tamo gde ima više para i koristi“, ali i promena svesti samih žena i njihov prodor u različite profesije str.19

145 Cenolovka, Sanja Pavlović, AŽC, U medijima 60% odsto zaposlenih čine žene, a samo 18 odsto njih je na poziciji glavne urednice, 2023

146 Istaknuto od strane novinarki i novinara u okviru fokus grupa koje su realizovane za potrebe istraživanja u februaru 2024. godine

147 Istraživanje, Aleksandra Krstić i Nikola Jović, „Kako se novinari u Srbiji bore sa onlajn napadima – normalizacija digitalnog nasilja kao posledica izostanka institucionalne podrške“

148 Becoming a Target: Journalists' Perspectives on Anti-Press Discourse and Experiences with Hate Speech

149 Peaceful change initiative, Anketa Žene u medijima, 2023, link: CINS, Samopercepcija položaja istraživačkih novinarki u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, 2023

150 Istaknuto od strane novinarki i novinara u okviru fokus grupa koje su realizovane za potrebe istraživanja u februaru 2024. godine

151 Ibid.

C. BEZBEDNOST NOVINARA

— C.1 NOVINARI I MEDIJSKI AKTERI IMAJU PRISTUP NEPOSREDNIM I EFIKASNIM ZAŠTITNIM MERAMA

Javno tužilaštvo i policija, uz podršku novinarskih udruženja, uspostavili su mehanizam brzog prijavljivanja i hitnog postupanja, kojima svi novinari mogu lako da pristupe i prijave ozbiljne pretnje¹⁵². Mehanizam se sastoji od sistema uputstava koja obavezuju javne tužioce i policiju na hitno postupanje nakon prijavljivanja i kontakt tačaka za brzo prijavljivanje, praćenje i proveru slučajeva. Javna tužilaštva primenjuju Opšte obavezno uputstvo Vrhovnog javnog tužioca iz 2020. godine¹⁵³. Novinari koji smatraju da su oštećeni zbog svog posla mogu da se obrate i Stalnoj radnoj grupi za bezbednost novinara, pod čijim okriljem kontakt tačke i funkcionišu¹⁵⁴. Sam postupak prijavljivanja je olakšan, a mehanizam bi trebalo da je funkcionalan, međutim nije takva situacija za sve novinare. Nadležni organ je u obavezi da prijavljeni slučaj zabeleži kao incidentni događaj na štetu novinara i omogući primenu uputstava JT i MUP-a o hitnoj reakciji.

Primena je pokazala da mehanizam prijavljivanja u stvarnoj upotrebi ima dosta manjkavosti. Prema podacima koje objavljuje Vrhovno javno tužilaštvo, u 2023. godini prijavljeno je i zavedeno 75 slučajeva koji su učinjeni na štetu novinara, međutim taj broj je veći, jer udruženja beleže i slučajeve koji nisu zavedeni u mehanizmu brzog prijavljivanja. U određenim sredinama, novinari nemaju jednak pristup, a mehanizam se često obesmišljava. Razlozi tome su uglavnom nedostatak iskustva sa napadima na novinare, izostanak senzibiliteta prema novinarskom poslu, ali i ogroman pritisak na nadležne organe. I dalje ima slučajeva u kojima policajci ili tužioci ne znaju da su određeni kao kontakt tačke, ili da prilikom prijavljivanja slučajeva čine različite propuste. Protokom vremena i primenom mehanizma brzog prijavljivanja i dalje reakcije, stvorena je i određena negativna praksa da usled izostanka adekvatne institucionalne podrške u slučajevima digitalnog nasilja, novinari i novinarke samostalno razvijaju individualne mehanizme samozaštite¹⁵⁵.

Sistem prijavljivanja i hitnog postupanja ne rešava većinu problema u prikupljanju i obezbeđivanju dokaza. S obzirom na odgovor institucija, nema utiska odvrćajućeg efekta na potencijalne napadače. Razlog tome je velika razlika u funkcionisanju delova sistema, pa novinari i deo javnosti smatraju da ostatak sistema ne funkcionise tako dobro¹⁵⁶. I dalje je problematično pitanje šta u smislu krivično-pravne prakse i razumevanja bića krivičnih dela javna tužilaštva i policija smatraju pretnjom i ugrožavanjem sigurnosti novinara. Beležimo veliki broj slučajeva koje novinari i novinarska udruženja prijavljuju kao pretnje izrečene zbog novinarskog posla, međutim

152 [Posebna stranica VJT o bezbednosti novinara](#)

153 [Opšte obavezno uputstvo VJT](#)

154 Poziv novinarima da prijave ili provere svoje slučajeve, veb stranice Bezbedni novinari i NUNS

155 [Istraživanje, Aleksandra Krstić i Nikola Jović „Kako se novinari u Srbiji bore sa onlajn napadima – normalizacija digitalnog nasilja kao posledica izostanka institucionalne podrške“](#)

156 Intervjui sa novinkama i novinarima i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinkama i jedna mešovita grupa

ti slučajevi se ne nalaze u bazi koju vodi VJT. Ukoliko novinar određenu poruku doživi kao pretnju, a tužilaštvo kao kritički stav i slobodu mišljenja onog koji to upućuje novinarki ili novinaru, reakcija tužilaštva, bez obzira na način prijavljivanja, neće biti zadovoljavajuća za oštećenog. Prema dostupnim podacima i upoređivanjem zabeleženih prijava od strane VJT, NUNS je zabeležio najmanje 12 takvih slučajeva u 2023. godini¹⁵⁷.

— C.2 NOVINARI I OSTALI MEDIJSKI AKTERI (ČIJI ŽIVOTI I FIZIČKI INTEGRITET SU IZLOŽENI STVARNOM I NEPOSREDNOM RIZIKU) IMAJU PRISTUP SPECIJALNOJ ZAŠTITI ILI MEHANIZMIMA BEZBEDNOSTI

Novinari i medijski radnici imaju pristup mehanizmu za pružanje fizičke zaštite građanima Srbije kojima je ozbiljno ugrožena sigurnost. Mehanizam zaštite obezbeđen je Zakonom o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku i Zakonikom o krivičnom postupku. Policija postupa zajedno sa Bezbednosno-informativnom agencijom. Prilikom procene, MUP primenjuje Zakon o policiji i interne akte koje primenjuje u svom radu. Većina dokumenata koji uređuju ove procedure nisu objavljeni i dosta su nepoznati novinarima i javnosti¹⁵⁸.

Ne postoje jasne i sistematski uređene procene rizika. Pojedinačni zahtevi za procenu bezbednosti podnose se isključivo na zahtev i uz saglasnost oštećenog. U svakom pojedinačnom slučaju neophodno je pokrenuti postupak procene sigurnosti kako bi se utvrdilo postoji li opasnost po njega i njegovu porodicu ili okolinu. Novinari su često u strahu jer prikupljanje i obrada informacija dolazi od strane istih onih službenika za koje postoje brojne sumnje da im je naloženo da nadziru rad novinara i medija.

U izuzetnim slučajevima procena zaštite može da se pokrene i od strane policije. U 2023. godini MUP je nakon saznanja da se Marko Vidojković nalazi relociran van zemlje zbog ugrožene bezbednosti, doneo odluku da naloži procenu bezbednosti Vidojkovića i njegovog kolege Nenada Kulačina. Procene su započete bez saznanja Vidojkovića, a policija je dolazila na adresu Vidojkovića i uznemirila njegovu majku, ne saopštavajući zbog čega je tu, što je jedan od primera sekundarne viktimizacije oštećenih novinara i njihovih porodica. Kao epilog slučaja, policija je procenila da novinarima nije ugrožena bezbednost, uprkos Vidojkovićevoj relokaciji i u tom trenutku najmanje 6 prijavljenih slučajeva zbog direktnih pretnji ovim novinarima.

S obzirom na to da su nakon osam godina primene mehanizma bezbednosti uočena i određena ograničenja sistema, u 2023. godini zabeleženi su zahtevi za relociranjem novinara na sigurnija mesta, ali i ličnih odluka novinara da se izmeste van Srbije bez upotrebljavanja mehanizama zaštite ili sistema relokacije, uglavnom usled nepoverenja u nadležne institucije

157 [Baza napada NUNS-a](#) i [Safejournalists.net baza](#)

158 Odgovor predstavnika MUP-a u vezi sa aktima kojima se uređuje zaštita lica kojima je ugrožena sigurnost

koje treba da im pruže zaštitu¹⁵⁹. Portal Bezbedni novinari obezbeđuje veliki broj informacija od važnosti za rad novinara, od smernica za pomoć i relevantne prakse do SOS linije za prijavljivanje slučajeva i podataka o kontakt tačkama kod nadležnih organa¹⁶⁰. NUNS pruža više vrsta podrške novinarima i medijima i podnosi najveći broj krivičnih prijava kada se radi o pretnjama i napadima na novinarke i novinare¹⁶¹.

— C.3 NOVINARKE IMAJU PRISTUP ZAKONSKIM MERAMA I MEHANIZMIMA PODRŠKE AKO SU IZLOŽENE PRETNJAMA NA OSNOVU POLA, UZNEMIRAVANJU ILI NASILJU

Istanbulska konvencija delom je ugrađena u srpsko zakonodavstvo kroz usvajanje i primenu nekoliko propisa, međutim to nije učinjeno u meri koja je neophodna da se novinarkama pruži odgovarajuća zaštita. Građanske organizacije su i dalje nezadovoljne načinima na koje je Konvencija integrisana, pa se upoređivanjem sa onim što je uneto i praktičnom primenom zaključuje da se osim delova određenih propisa, strateških dokumenata i pojedinačnih zločina, nije mnogo radilo na stvarnom integrisanju dokumenta i realnoj primeni¹⁶².

Krivični zakonik kao preventivne mere uključuje krivična dela progona, seksualnog uznemiravanja, prisilnog braka i sakaćenja ženskog polnog organa. S obzirom na to da je u 2023. godini započet proces izmena Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, pred radne grupe će u narednom periodu biti izneti i predlozi posebnih dela koji se tiču položaja novinarki kao ugrožene kategorije upravo zbog toga što su žene.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći prepoznaje žene kao žrtve porodičnog nasilja i korisnice besplatne pravne pomoći, kojima je ova vrsta pomoći dozvoljena van zakonom propisanog imovinskog cenzusa. Krug korisnika besplatne pravne pomoći je veoma sužen, a metodologija koja se primenjuje može da isključi veliki broj novinarki s obzirom na zvanična primanja. Zakon predviđa da žene čiji su prihodi ispod minimuma imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, pa novinarke veoma teško mogu da budu deo korisnika takve pomoći. Institucije relevantne za pitanja nasilja nad ženama nisu uspostavile redovne službe za pružanje informacija o merama bezbednosti i pravnoj podršci novinarkama, a i dalje nemaju ni posebna lica koja komuniciraju sa ugroženim novinarkama¹⁶³.

Novinarke uglavnom prijavljuju verbalne pretnje i napade nadležnim institucijama, međutim veoma često su nezadovoljne njihovim postupanjem. Prema izveštaju VJT, od ukupno 75 zavedenih predmeta, 23 prijave se odnose na novinarke¹⁶⁴. I dalje se za unutrašnje probleme novinarke javljaju novinarskim udruženjima, pri čemu pored samoorganizacije kroz grupu

159 Intervjui sa novinarkama i novinarima i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinarkama i jedna mešovita grupa

160 [Bezbedni novinari](#)

161 [Prva linija NUNS](#)

162 [Beogradski centar za ljudska prava, godišnji monitoring ljudskih prava za 2023. godinu](#)

163 Izveštaji (godišnji) Poverenice i Zaštitnika

164 [Bilten VJT napadi i pretnje novinarima, januar 2024. godine, statistički podaci](#)

Novinarke protiv nasilja, NUNS i Bezbedni novinari najviše pružaju podršku. Svega 17% novinarki prijavljuje napade policiji i tužilaštvu, dok se 16% njih pre odlučuje da obavesti javnost a 16% udruženje novinara. Od novinarki koje su se odlučile da koriste institucionalne mehanizme zaštite, gotovo 70% njih nije bilo zadovoljno načinom na koji su državni organi reagovali¹⁶⁵. Još 2021. godine osnovana je posebna radna grupa sa zadatkom implementacije EU direktiva koje se odnose na poboljšanje procesnog položaja svih učesnika u krivično – pravnim postupcima koji uključuju i prava oštećenih. Iako od 2021. godine postoji projekat podrške žrtvama koji je podržan od strane Ministarstva pravde, OEBS i EU, mnoge žrtve nisu do danas upoznate sa svojim pravima¹⁶⁶.

— C.4 USTANOVLJENA JE PRAKSA REGULARNE JAVNE OSUDE PRETNJI I NAPADA NA NOVINARE I MEDIJE

Institucije nisu uspostavile praksu izricanja javnih osuda zbog pretnji napada na novinare. Naprotiv, predstavnici vlasti ne samo da ne osuđuju napade na nezavisne i kritički orijentisane novinare, već zapravo svojim negativnim narativom u javnosti podstiču ovakve vrste napada. Ukoliko se osude napada izriču, to se čini veoma selektivno u određenim strateški važnim slučajevima, kada su zvaničnici gotovo „prinudjeni” da reaguju, i to uglavnom nakon reakcije međunarodnih organizacija i institucija¹⁶⁷.

Predstavnici vlasti i politički lideri selektivno osuđuju pretnje i napade na novinare. Oni veoma brzo reaguju samo kada su u pitanju novinari tabloidnih medija bliskih vlastima, dok u slučaju napada na nezavisne i kritički orijentisane novinare reaguju samo kada su u pitanju teži fizički napadi, i to ne uvek.

Predstavnici vlasti i javni zvaničnici svojim izjavama kreiraju zapaljivu atmosferu i stvaraju plodno tlo za napade na kritički orijentisane i nezavisne novinare. Već isprobana retorika uglavnom započinje negativnim izjavama na štetu nezavisnih novinara i medija, koji se nakon toga okončaju pretnjom ili napadom, praćenim identičnim narativom koji čujemo i vidimo u izjavama predstavnika vlasti. Negativne kvalifikacije polaze od javnih zvaničnika, a onda se takve poruke umnožavaju putem tabloida ili na lažnim profilima na društvenim mrežama. Ovakve kampanje klevetanja ohrabruju i legitimišu zastrašivanje novinara. Političari i tabloidi koriste isti rečnik i narativ kada se obračunavaju sa medijima. S druge strane, javni tužioci imaju različite poglede na ovakve kampanje¹⁶⁸. Kao moguća i realno ostvariva pretnja po slobodu izražavanja i slobodu medija pojavili su se pritisci zbog sumnji u pozivanje na nasilno rušenje ustavnog poretka iz člana KZ, koji su postali aktuelni nakon niza protesta građana nezadovoljnih

165 Svega 18% ispitanica kaže da su državni organi učinili da se osećaju dobro i uvaženo tokom procesa prijavljivanja napada na njih. Šta više, čak 42% anketiranih novinarki ističe da je proces nakon prijave pretnji državnim organima, doveo do dodatne traumatizacije. Istraživanje, Aleksandra Krstić i Nikola Jović, „Kako se novinari u Srbiji bore sa onlajn napadima – normalizacija digitalnog nasilja kao posledica izostanka institucionalne podrške”

166 Podrška žrtvama

167 Izveštaj Saveta Evrope o slobodi medija, 30.09.2023. godine, izjava Visoke komesarke za ljudska prava Dunje Mijatović <https://www.slobodnaevropa.org/a/savet-evrope-srbija-bezbednost-zena/32614314.html>

168 Udruženje novinara Srbije, „UNS istražuje: Jesu li spotovi protiv novinara „nikom ništa”, ugrožavanje sigurnosti, proganjanje, vređanje ili podstrekivanje?”

odlukama vlasti u 2023. godini. Do sada su zabeležena 4 slučaja u kojima su u 2 postupka osuđeni novinari, mada ne zbog sumnje u izvršenje dela kroz obavljanje novinarskog posla¹⁶⁹. Ono što je zabrinjavajuće jeste da su se određena ponašanja kao kvalifikacija izvršenja ovog krivičnog dela više puta uvećala u 2023. godini u odnosu na krivičnopravnu praksu Jugoslavije i Srbije u prethodnih gotovo 50 godina.

— C.5 POLICIJSKE VLASTI SU OSETLJIVE NA PITANJA BEZBEDNOSTI NOVINARA

Policijski službenici i dalje nisu adekvatno obučeni da pruže osnovna međunarodna prava i prepoznaju ulogu novinara u demokratskom društvu. I dalje se kod službenika uočavaju propusti u radu, neodgovarajuća reakcija i manjak senzibiliteta prema novinarima i značaju njihovog posla. Iako je sprovedeno nekoliko obuka, nije izgrađen očekivani senzibilitet prema novinarima i stepen razumevanja njihovog posla¹⁷⁰. Dodatni problem su i česte promene kontakt tačaka u policijskim područnim upravama, tako da ne postoji ni kontinuitet rada kada su ta lica u pitanju. Policija od 2019. godine primenjuje u svom radu poseban pravilnik koji predviđa hitnu reakciju kada su u pitanju napadi na novinare i medijske radnike¹⁷¹.

Uopšteno gledano, policija obraća dužnu pažnju na pretnje i napade sa kojima se suočavaju novinari. U većini slučajeva reaguje dobro, uz osnovnu podršku oštećenim novinarima. Komunikacija sa kontakt tačkama i predstavnicima je veoma dobra, međutim određeni događaji pokazuju da policija zapravo nije stvarno senzibilisana, već da je ta saradnja na određeni način nametnuta i prihvaćena. Stvarne reakcije su selektivne prirode, od događaja do događaja i u zavisnosti od onoga od koga dolazi pretnja ili napad¹⁷².

Policija generalno pokazuje pozitivan stav u saradnji sa novinarskim udruženjima. Komunikacija je na veoma dobrom nivou, koristeći sistem provere preko predstavnika MUP-a u Stalnoj radnoj grupi i kontakt tačaka policije u područnim upravama. Provere se vrše hitno, uz brze povratne odgovore¹⁷³. Ono što nije bilo dobro jesu konstantni propusti da se od strane MUP-a prepoznaju greške u radu, poput napada pripadnika žandarmerije na novinare, pa čak i nakon ukazivanja od strane predstavnika novinarskih udruženja. Iz tih razloga, bez obzira na povremene pokušaje da se saradnja poboljša, izostaje stvarni senzibilitet i očekivana reakcija¹⁷⁴.

169 [Izveštaj Zaštitnika građana za 2023., godinu, strana 14](#)

170 [Obuke policajaca i javnih tužilaca, decembar 2023, Misija OEBS-a u Srbiji](#)

171 Stara verzija pravilnika iz 2019. godine, data na saglasnost SRG

172 Intervjui sa novinarkama i novinarima i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinarkama i jedna mešovita grupa

173 [Izveštaj o radu SRG za 2023. godinu](#)

174 [Izveštaj sa sastanka predstavnika MUP-a i 3 novinarska udruženja iz decembra 2023. godine](#), i [Saopštenje NUNS-a povodom sastanka](#)

— C.6 SPECIJALIZOVANE ISTRAŽNE JEDINICE I/ ILI SLUŽBENICI SU OPREMLJENI RELEVANTNOM EKSPERTIZOM ZA ISTRAGU NAPADA I NASILJA NAD NOVINARIMA

Javna tužilaštva i policija, na osnovu potpisanog sporazuma o međusobnoj saradnji i u skladu sa donetim internim propisima, odredili su 2018. godine posebna lica, javne tužioce i službenike MUP-a na različitim nivoima, kao posebne kontakt tačke u slučajevima događaja na štetu novinara. Svako javno tužilaštvo u Srbiji ima kontakt tačku koja prati slučajeve napada na novinare (130 javnih tužilaca i njihovih zamenika)¹⁷⁵, dok u policijskim upravama postoji preko 100 policajaca koji predstavljaju kontakt osobe u slučajevima napada na novinare¹⁷⁶. Kontakt tačke se iz različitih razloga povremeno menjaju (starosna dob službenika, kadrovski prerasporedi, lično interesovanje, podesnost određenih posebnih službi koje se bave kriminalitetom), a u prilog tome je neophodno da informacije i kontakti uvek budu transparentni i ažurniji. Policija poseduje bolje tehničke resurse od tužilaštva, radi po nalogima javnih tužilaca i predstavljaju osnovni mehanizam za prikupljanje informacija o događajima i obezbeđivanje dokaza.

Tužioci i policajci dobro razumeju prekršaje i krivična dela počinjena na štetu novinara. Ono što je problem jeste propust da se izgradi dovoljan nivo senzibiliteta i razumevanja u odnosu na težinu novinarskog posla i stvarne pretnje koje novinari doživljavaju kako bi se svaki pojedinačni slučaj detaljnije razmatrao. Problem je i način na koji se pristupa u pojedinim slučajevima koji se olako odbacuju usled izostanka direktnih pretnji¹⁷⁷. Tužioci smatraju da je potrebno pokrenuti širu javnu raspravu o promeni Krivičnog zakonika, posebno u pogledu radnji izvršenja krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti¹⁷⁸.

Obavezujuća uputstva koja su u primeni predviđaju razmatranje i proveru posebne grupe krivičnih dela koja se mogu povezati sa delima učinjenim na štetu novinara. Međutim, iako upućuju na dodatno razmatranje u vezi sa napadima na novinare, ova uputstva ne poboljšavaju praksu razumevanja bića samih dela, tehniku prikupljanja podataka niti povećavaju senzibilitet prema novinarima.

Saradnja između institucija kao što su policija i javna tužilaštva postoji na svim nivoima i zasniva se na sporazumu o saradnji¹⁷⁹, međutim brojni problemi u komunikaciji dovode do propusta u prikupljanju podataka, sporog delovanja i loših krajnjih rezultata. Javni tužioci ne reaguju na kašnjenja policije u prikupljanju informacija i ne preduzimaju posebne mere da se podigne odgovornost za prikupljanje podataka. Policija i dalje nije u stanju da reši zloupotrebe u vršenju ovlašćenja svojih službenika, s obzirom na to da postupak unutrašnje kontrole iz 2020. godine, zbog brutalnog prebijanja novinara Žikice

175 [Spisak kontakt tačaka u javnim tužilaštvima](#)

176 [Spisak kontakt tačaka u Ministarstvu unutrašnjih poslova](#)

177 Intervju sa novinarkama i novinarima i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinarkama i jedna mešovita grupa

178 NUNS, „Izazovi javnog tužioca prilikom sprovođenja postupka u slučajevima onlajn napada, ugrožavanja sigurnosti i drugih krivičnih dela”

179 [Sporazum o saradnji RJT i MUP](#)

Stevanovića od strane pripadnika Žandarmerije, i dalje nije rešen. Takođe, drugi slučajevi napada od strane policajaca se i dalje ne procesuiraju pred javnim tužilaštvima zbog zastajanja u postupcima unutrašnje kontrole MUP-a¹⁸⁰.

— C.7 ISTRAGE OZBILJNIH FIZIČKIH NAPADA NA NOVINARE I OSTALE MEDIJSKE RADNIKE SPROVODE SE EFIKASNO (NEZAVISNO, TEMELJNO I BRZO)

Istrage su u najvećoj meri nezavisne od onih na koje se odnose, međutim selektivnost u načinu pristupa i neefikasnost u pojedinim predmetima često odaju utisak pritiska i uticaja drugih nivoa vlasti. Bez obzira na efektivnost i efikasnost u pojedinim predmetima, provere bezbednosti i preventivne radnje, nejasne odluke, odustanci u određenim predmetima i propusti u strateški veoma važnim slučajevima ukazuju na probleme u daljem sprovođenju istraga. U rad nadležnih organa mešaju se predstavnici izvršne vlasti, tako što iznose informacije o napadima u javnost ili se svojim izjavama direktno mešaju u rad tužilaštava i policije i praktično onemogućavaju da se određene istrage sprovedu valjano. U određenim slučajevima istrage nisu sveobuhvatne, zanemaruju pozadinu čina napada na novinare i stvarne razloge ili uzroke pojedinačnih napada. Veoma često uzroci napada se inicijalno nalaze u postupcima predstavnika institucija ili drugih lica od uticaja, ali nadležni organi propuštaju da istraže takve navode.

Prijem i beleženje prijava sprovode se veoma brzo. Većini ozbiljnih prijava daje se visok prioritet u hitnom postupanju, osim u slučajevima za koje nadležni smatraju da nije neophodna hitna reakcija¹⁸¹. Nažalost, novinari i nadležni organi se ne slažu u tome koji slučajevi jesu prioritetniji u odnosu na druge, s obzirom na subjektivni osećaj straha i realne posledice koje pretnje ostavljaju. Rešavaju se samo jasni i više nego očigledni slučajevi, dok se komplikovane prijave u kojima postoji pozadina, podstrekivanje ili drugi dublji razlozi koji su uticali na izvršenje krivičnih dela ne istražuju ni rešavaju¹⁸².

Rokovi za pokretanje postupaka i sprovođenje istraga su različiti, a različito se i poštuju. U slučajevima kod kojih je jasna direktna namera za ostvarivanje pretnje i poznati su izvršioci, izvesno je da će se slučaj brže okončati. U gotovo svim istragama realni rokovi se probijaju, međutim u uslovima u kojima deluju javno tužilaštvo i policija u Srbiji to često zavisi od faktora koji nisu nužno vezani za nadležne organe. Napadi na novinare najčešće se kvalifikuju ispravno, pri čemu najveći broj dela predstavlja sumnju u ugrožavanje sigurnosti novinarki i novinara ili člana 138, stav 3 Krivičnog zakonika.

I pored vidljivog porasta broja slučajeva koji su rešeni osuđujućim sudskim odlukama, i dalje se najveći broj slučajeva rešava tužilačkom odlukom – odbaćajem krivične prijave ili službenom beleškom da nema mesta pokretanju krivičnog

180 Odgovor MUP-a u vezi sa postupkom unutrašnje kontrole, sastanak sa predstavnicima MUP-a u decembru 2023.

181 [Izveštaj o radu SRG za 2023](#)

182 Intervjui sa novinarkama i novinarima, i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinarkama i jedna mešovita grupa

postupka. Jedan broj ovih predmeta ipak ima elemente kažnjavanja izvršilaca krivičnih dela, pa se tako može govoriti o preventivnom delovanju u slučajevima napada na novinare¹⁸³.

— C.8 NOVINARI I DRUGI MEDIJSKI AKTERI SU EFIKASNO ZAŠTIĆENI OD RAZLIČITIH OBLIKA ONLAJN UZNEMIRAVANJA

Krivični zakonik (KZ) predviđa krivična dela u vezi sa pretnjama ili napadima na društvenim mrežama, odnosno internetu uopšteno. Za novinare je najvažnije i najznačajnije ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 i poseban stav 3 koji prepoznaje napade na osobu koja obavlja posao od javnog interesa u oblasti javnog informisanja, što se u praksi najčešće prepoznaje kao novinarski posao, a od značaja je i dodatno posebno krivično delo, proganjanje, iz člana 138a koje se veoma često dešava na društvenim mrežama¹⁸⁴.

U odnosu na društvene mreže važna su i dela koja se odnose na osobe koje obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavljaju, i mogu biti veoma relevantna za slučajeve uznemiravanja novinara putem društvenih mreža, poput računarske sabotaže, neovlašćenog pristupa zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka; rasne i druge diskriminacije; neovlašćenog prikupljanja podataka o ličnosti, proganjanja¹⁸⁵.

Posebna krivična dela koja se direktno bave zaštitom od blažih oblika uznemiravanja ne postoje u krivičnom zakonodavstvu, međutim od značaja treba da budu proganjanje iz člana 138a KZ i izazivanje nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti iz člana 317 KZ, s obzirom na učestalost govora mržnje prema novinarkama i novinarima na društvenim mrežama, a sve češće se pominje i podstrekivanje iz člana 34 KZ. Nažalost, ova dela se nedovoljno primenjuju u odnosu na stvarne događaje koji imaju njihova obeležja.

Izuzev direktnog postupanja u slučajevima uznemiravanja i pretnji na internetu, koje bi trebalo da kreiraju praksu postupanja i rešenja, ne postoje konkretne analize i predložena rešenja. Novinarski utisak je da se, s obzirom na limitirano dejstvo određenih krivičnih dela, puno očekuje od budućih izmena KZ, međutim praksa primene dela u stvarnosti nije ohrabrujuća. Izmene Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku su u toku, a novinarska udruženja dostaviće svoje predloge za razmatranje krivičnih dela¹⁸⁶. Prilikom organizovanih poseta gradovima u Srbiji, Stalna radna grupa za bezbednost novinara je razgovarala sa novinarima i predstavnicima medija o problemima pretnji i nasilja na internetu¹⁸⁷. S druge strane, novinarska udruženja rade obuke svojih članova o zaštiti na internetu, obezbeđivanju i čuvanju dokaza, razumevanju i prepoznavanju krivičnih dela i posebno o već pomenutim „graničnim” slučajevima.

183 [Istraživanje, Slavko Ćuruvija Fondacija, „Izveštaj o zaštiti slobode izražavanja”](#)

184 Krivični zakonik, član 138, stav 3

185 Krivični zakonik, član 299 KZ, član 302 KZ, član 387 KZ, st. 4 i 6 u vezi sa st. 1, član 138a KZ

186 Sastanci Konventa za Poglavlje 23 i radnih grupa za izmene Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku

187 [Portal Bezbedni novinari koji vodi ANEM, periodični izveštaji o posetama gradova u kojima su održani sastanci novinara, kontakt tačaka iz javnih tužilaštava i policije i predstavnika Stalne radne grupe za bezbednosti novinara](#)

— C.9 ISTRAGE SVIH VRSTA NAPADA I NASILJA NAD NOVINARIMA I DRUGIM MEDIJSKIM AKTERIMA SPROVODE SE TRANSPARENTNO

Novinarima je omogućen stalni uvid u tok postupaka u kojima su oštećeni¹⁸⁸. Javni tužioci insistiraju na primeni prava iz Zakonika o krivičnom postupku, koji predviđa pravo na uvid u preduzete istražne radnje i prikupljenu dokumentaciju u postupku, dok novinari slobodnije koriste mehanizam kontakt tačaka iz novinarskih udruženja, koje takođe imaju određeni uvid u tok postupka. Novinari dobijaju najveći deo informacija iz samih postupaka, a u slučajevima u kojima je to neophodno, poverljivi ostaju podaci koji bi mogli da ugroze istragu. S druge strane, i dalje je prisutno to da oštećeni novinari često nemaju saznanje da je postupak okončan i da je na primer sklopljen sporazum o priznanju krivičnih dela ili oportunitet.

Sudovi u Srbiji su uopšteno gledano otvoreni, posebno ako se radi o informacijama o postupcima koji su u toku. Međutim, iako su suđenja javna i na njima je moguće čuti sadržinu optužnica i optužnih predloga, kopije ovih dokumenata uglavnom nisu dostupne ni kod tužilaštava ni kod postupajućih sudova. Takođe, u zavisnosti od svakog pojedinačnog tužilaštva i suda, zavisi i količina uklanjanja informacija označenih kao poverljive i podataka o ličnosti¹⁸⁹.

Tok postupaka i odluke često ostaju nedostupni javnosti. Do saznanja se dolazi uvidom u kvartalne izveštaje VJT iz biltena o stanju u slučajevima pretnji i napada na novinare, ili pojedinačnih interesovanja oštećenih novinara za svoje slučajeve¹⁹⁰.

Portparoli najvećih sudova i tužilaštava komuniciraju dobro sa novinarima koje interesuju informacije iz postupaka ali za novinare to nije dovoljno informacija iz samih postupaka¹⁹¹.

— C.10 OD STRANE DRŽAVNIH ORGANA USPOSTAVLJENI SU KVALITETNI SISTEMI PRIKUPLJANJA STATISTIČKIH PODATAKA KAKO BI SE ZAUSTAVILA NEKAŽNJIVOST

Evidenciju napada na novinare od 2016. godine vode i Vrhovno javno tužilaštvo (VJT) i Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP). Od decembra 2023. godine mesečno ažurirana evidencija koju vodi VJT dostavlja se predstavnicima Stalne radne grupe za bezbednost novinara¹⁹².

Prema podacima koje objavljuje Vrhovno javno tužilaštvo, u 2023. godini prijavljeno je i zavedeno 75 slučajeva koji su učinjeni na štetu novinara. Većina ovih događaja i dalje se prijavljuje preko novinarskih udruženja, a manje direktno nadležnim organima. U predmetima su preduzete sledeće radnje:

188 Zakonik o krivičnom postupku i Pravilnik o upravi u javnim tužilaštvima, član 62

189 [Istraživanje, Centar za evropske politike, „Izveštaj o praćenju stanja u pravosuđu za 2022. godinu, objavljen u drugoj polovini 2023. godine](#)

190 Intervju sa novinarkama i novinarima i 2 fokus grupe, jedna posebna sa novinarkama i jedna mešovita grupa

191 [Spisak portparola javnih tužilaštava u Srbiji](#)

192 [Vrhovno javno tužilaštvo, posebna stranica posvećena bezbednosti novinara](#)

- u 9 predmeta doneta je osuđujuća presuda;
- u 6 predmeta doneto je rešenje o odbačaju krivične prijave;
- u 8 predmeta doneta je službena beleška da nema mesta pokretanju krivičnog postupka;
- u 7 predmeta u toku je postupak pred sudom po optužnom aktu javnog tužioca;
- u 1 predmetu u toku je sprovođenje dokaznih radnji;
- u 37 predmeta podnet je zahtev za prikupljanje potrebnih obaveštenja;
- u 7 predmeta ni nakon preduzimanja mera u predistražnom postupku potencijalni učinilac nije identifikovan. Prvostepena ili konačna odluka doneta je u 23 predmeta, što je 30,67% ukupnog broja predmeta i predstavlja smanjenje rešenih slučajeva u odnosu na 2022. godinu.

Zbog specifičnih standarda i pravila u primeni javnih tužilaštava često se dešava da se određeni slučajevi uklone iz baza podataka ili se uopšte ne unesu. Razlozi za to su različiti: završeni slučajevi, dela koja se inicijalno ne povezuju sa napadima na novinare, nedostatak dokaza koji ukazuju na to da se radi o napadu ili pretnji novinarima zbog posla koji obavljaju itd.

Ministarstvo unutrašnjih poslova takođe vodi određenu bazu podataka o incidentnim događajima i prijavama koje se podnose kada je oštećeno lice novinar. Podaci kojima raspolaže policija po prvi put su postali dostupni javnosti, pa je, prema evidencijama MUP-a, u 2022. godini evidentirano 10 fizičkih i 12 verbalnih napada na novinare. U vezi sa izvršenjem krivičnih dela i prekršaja prijavljeno je 16 lica. Registrovano je i 13 pretnji putem telefona i društvenih mreža (9 u Beogradu i po jedna u Nišu, Leskovcu, Čačku i Vranju) u vezi sa čim su prijavljena četiri lica. U 2023. godini evidentirano je 13 fizičkih (šest u Beogradu i po jedan u Jagodini, Nišu, Subotici, Čačku, Kruševcu, Sremskoj Mitrovici i Pančevu) i 16 verbalnih napada na lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja (12 u Beogradu i po jedan u Nišu, Subotici, Sremskoj Mitrovici i Zrenjaninu), u vezi sa čim je nastupila jedna teška (Pančevo) i dve lake telesne povrede (Čačak i Beograd). U vezi sa izvršenjem krivičnih dela i prekršaja prijavljena su 23 lica. Registrovane su i 23 pretnje putem mobilnih telefona i društvenih mreža (13 u Beogradu, tri u Pančevu, po dva u Subotici, Novom Sadu i Vranju i jedna u Nišu). Pet lica je prijavljeno¹⁹³.

Podaci koje VJT vodi i dostavlja su najobimniji i evidentiraju se prema krivičnim delima za koja se sumnja da su počinjena, osnovnim podacima oštećenog i fazama u vođenju postupka. Javna tužilaštva beleže samo podnete prijave i obaveštenja, što znači da ne formiraju predmet na osnovu službenog

193 Odgovor iz Kabineta ministra unutrašnjih poslova, Odeljenja za medije i komunikacije, na upućen zahtev za pristup informacijama Birou MUP-a.

saznanja, već samo na osnovu primljene prijave. Beleže se lični podaci, mesto napada, datum podnošenja predmeta i trenutna faza postupka, odnosno preduzete radnje od strane javnog tužioca i policije. Nisu klasifikovani prema etničkoj pripadnosti i ostalim socio-demografskim kriterijumima. Od početka 2024. godine, podaci koje vodi VJT se obrađuju i razvrstavaju i prema polu oštećenih novinarki i novinara¹⁹⁴.

— C.11 PRETNJE I UZNEMIRAVANJE KOJI NISU U VEZI SA FIZIČKOM BEZBEDNOŠĆU

U 2023. godini registrovano je 5 slučajeva nefizičkih pretnji i uznemiravanja. Kada je u pitanju ovaj oblik izrečenih pretnji koji ima nešto blažu formu i nije direktno uperen na život i telo novinara, situacija je nešto bolja u odnosu na prethodne godine kada je registrovano 8 slučajeva. Veliki broj ovih događanja metodološki ostaje izvan baza pretnji i napada jer se graniče sa pritiscima. Ono što brine jeste da se broj ovakvih pretnji u praksi povećava i da se njihove posledice uvećavaju a da novinari sve više izbegavaju da ih prijave. Razlog za to je praktična nekažnjivost ovakvih dela koje naša krivično-pravna praksa ne prepoznaje.

Kategorija	Broj	Kratak opis slučajeva
Pretnje i uznemiravanje koje nisu u vezi sa fizičkom bezbednošću Ovo može uključivati: nadzor ili praćenje; – uznemiravanje telefonom; – proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; – agresivne izjave javnih funkcionera; – druge vrste pritisaka koji ugrožavaju bezbednost novinara u obavljanju posla. Ove vrste pretnji ne uključuju mobing i maltretiranje u radnom okruženju.	3	– Novinar i dopisnik TV N1 Milan Nikić prekinut je u izveštavanju ispred kragujevačkog Vodovoda, gde je snimao radnike angažovane preko agencije Fak, kojima su otkazani ugovori o radu. – Predrag Kolvija, vlasnik imanja „Jovanjica“ i prvooptuženi za organizovanje kriminalne grupe koja je uzgajala marihuanu na ovom imanju, obratio se novinaru Marku Marjanoviću na društvenoj mreži Tviter. – Novinar Dušan Čavić targetiran je video-snimkom objavljenom na stranici „Da li ste znali“ na društvenoj mreži Fejsbuk pod naslovom „Ko je Dušan Čavić (MARKA ŽVAKA), koji napada Aleksandra Šapića?“. Snimak je objavljen ubrzo nakon incidenta i uvreda koje je Aleksandar Šapić uputio Dušanu Čaviću kao aktivisti. – Novinarku Žaklinu Tatalović pratila je nepoznata osoba na motociklu, nakon javljanja sa protesta ispred RIK-a u Beogradu.

Novinar Dušan Čavić je najpre žestoko verbalno napadnut od strane bivšeg gradonačelnika Aleksandra Šapića prilikom posete funkcionera Savskom nasipu u Novom Beogradu, nakon čega je došlo do verbalne rasprave i ozbiljnih uvreda od strane Šapića. Kao posledica događaja, na društvenim mrežama se ubrzo nakon toga pojavio video sa naslovom „Ko je Dušan Čavić“, u kojem je novinar opisan kao saradnik fašističkih organizacija i stranih ambasada, sa ciljem da se diskredituje u javnosti i privuče dalje napade. Video i dalje kruži na internetu. Srđan Nonić je juren i gotovo mu je fizički prećeno u Nišu nakon što je snimio lokalnog funkcionera kako u radno vreme ulazi u kockarnicu. Funkcioner ga je gotovo progonio i trčao za Nonićem u pokušaju da spreči snimanje.

194 Bilten VJT za članove Stalne radne grupe za bezbednost o prijavljenim slučajevima napada na novinare.

— C.12 PRETNJE PO ŽIVOT I FIZIČKU BEZBEDNOST NOVINARA

Zabeležena su 33 slučaja ozbiljnih pretnji novinarkama, novinarima i redakcijama medija. Slučajevi su zabeleženi zbog toga što se radi o veoma ozbiljnim pretnjama koje u najvećem broju predstavljaju direktno izrečene pretnje na društvenim mrežama i uživo, koje su opasne po život i telo novinarki i novinara i članova njihovih porodica, a većina slučajeva je nažalost ostala nerasvetljena.

Situacija je teža nego prethodne godine, ne zbog broja izrečenih pretnji, već zbog težine pojedinačnih slučajeva i načina na koji su pretnje izrečene. Pojedini slučajevi su veoma teški jer se preti ubistvima čitavim redakcijama, a posebno brinu pretnje izrečene novinarkama koje uglavnom imaju dodatni mizogini karakter.

Posebno teške bile su pretnje upućene Nenadu Kulačinu i Marku Vidojkoviću na društvenim mrežama Instagram i mreži X. Zabeleženo je i prijavljeno 9 takvih slučajeva. Pretilo im se na različite načine, brutalnim napadima psima, da će biti obešeni, pozivima da se sretnu i obračunaju sa njima, da će plakati posle jednog primljenog šamara, uz mnoštvo brutalnih uvreda.

Nekoliko novinarki su u više navrata dobijale brutalne pretnje silovanjem i povređivanjem, redovno praćene mizoginim izjavama. Pretnje su uglavnom izricane na društvenim mrežama uz dodatne uvrede. Jednu od najtežih pretnji dobio je novinar Vojin Radovanović, direktno fizičkim putem uz nasrtaj, kada mu je nepoznata osoba poručila da zna gde novinar radi i da je medij Danas u kojem radi plaćenički medij.

Kategorija	Broj	Kratak opis slučajeva
bezbednost novinara Ovo može uključivati: – pozivanje na ubistvo novinara, njihovih prijatelja, porodice ili izvora; – pozivanje na fizičke napade na novinare, njihove prijatelje, porodicu ili izvore. Pretnje mogu biti: – direktne ili poslate preko trećih lica; – poslate elektronskim putem ili u direktnoj komunikaciji; – mogu biti i implicitne i eksplicitne.	33	– društvenim mrežama zbog komentara o ubistvu u blizini Beograda: J**** i kerovi sa Kosmaja" – Gorica Nikolin iz Radija 021 dobila je pretnje na Instagramu, pri čemu joj je rečeno da je lice poznaje iz škole i da će „p**ati“ po novinarki. – Na suđenju Dragoljubu Simonoviću, novinaru Željku Matorčeviću prišao je Simonovićev prijatelj Milan Marčeta i rekao: „izađi napolje i bićeš povređen“. – Nakon gostovanja na podkastu Nove S, uredniku KRIK-a Stevanu Dojčinoviću i novinarki Jeleni Vasić poslata je opasna preteća poruka u komentarima videa. – Nakon što je Marko Vidojković preneo informaciju da je dobio podršku PEN Internationala i da je izmešten van zemlje zbog negativnog okruženja i pretnji koje dobija, Marko je dobio više pretnji. – Žaklini Tatalović upućene su pretnje smrću i uvrede na društvenoj mreži na mreži X (ex Tviter), gde joj se preti da će biti obešena i spaljena na giljotini. – Više pretnji je na TikToku stiglo redakciji „Danasa“ i autorki Nini Čolić, nakon objavljivanja snimka o zaplenu automobila kuma Aleksandra Vučića. Neki od komentara su: „Bolje ti je da zadržiš tu glavu koju nosiš na ramenima, nego da guraš poglede na društvene mreže“. – Nenadu Kulačinu i Marku Vidojkoviću prećeno je na Instagramu – Autoru i voditelju emisije na TV Nova S Ivanu Ivanoviću i članovima njegove porodice pretio je sms porukama aktivista Simo Spasić da će mu slomiti kičmu. – Pevač Vlado Georgiev je pozvao novinara i počeo da preti i psuje: „... ne mešaj se u moj život, pa neće biti problema, razumeš?“ – Redakcija TV N1 je putem TikToka dobila poruku sa sadržinom: „Uništiću N1 u sred bela dana“. – Nakon teksta Nikole Krstića u Danasu na temu izjave patrijarha SPC Porfirija o ženama, Krstiću je napisano da ga treba „obesiti o banderu“ i da takve ljude „treba istrebiti“.

Kategorija	Broj	Kratak opis slučaja
		– Nenadu Kulačinu i njegovoj porodici pretilo se i uvredljivo i vulgarno, a rečeno je i „da te vidim i čujem da si me prijavio“. – Nenadu Kulačinu ponovo je javno prećeno na X-u: „Završićeš na jarbolu...“. – Marko Vidojković i članovi njegove porodice dobili su preteće poruke na Fejsbuku. – Nenad Kulačin je dobio privatnu poruku na Fejsbuku sa prećim sadržajem, u kojoj mu je poručeno da bude oprezan: „Pazi na smrad“. – U komentaru na najavu emisije „Dobar, loš, zao“, Nenadu Kulačinu je napisano: „Takve budale se retko nalaze u nekoj drugoj zemlji. Ne daj Bože da ga sretnem negde u gradu. Takve pičke cvile i plaču nakon jednog šamara.“ – Navijači Partizana ponovo su vređali i pretili smrću Brankici Stanković, ovaj put na košarkaškoj utakmici. – Nepoznati muškarac telefonom je pretio smrću redakciji Blica. – Nakon objavljivanja poziva za predstavljanje filma „Različiti smo i divni“, koji govori o Albancima i Srbima, redakciji Jug presa stigle su pretnje na Fejsbuku. – Ivanu Ivanoviću i porodici upućene su pretnje SMS-om od strane aktiviste Sime Spasića. – Nepoznato lice napalo je Vojina Radovanovića, direktno mu zapretilo ispred kluba u Beogradu, nazvavši ga i izdajnikom. – Vojin Radovanović dobio je pretnju smrću na Instagramu kada mu je napisano: „Treba da budeš ubijen za primer!“ – Nikoli Krstiću, nakon teksta u Danasu, napisan je komentar: „Visićete na stubu pre ili posle sa isplaženim jezikom, kolutajući očima i prljavim i mokrim pantalonama. Milion posto. Smrdljivo govno. Sve dok beogradske ulice ne budu ukrašene obešenim Srbima, Srbija neće biti normalna država.“ – Na objavljeni tekst o ulozi crkve u tragičnim događajima na Kosovu, portal Danas dobio je preteće komentare na Fejsbuku: „Posle paljenja neće biti ni pomena o njima.“ – Nakon negativnih tonova na TV „Hepi“ o emisiji TV Insajder iz 2012. godine u vezi sa proneverom novca sa Kosova, tokom noći je na Tviteru upućena poruka Brankici Stanković: „Brankice, sama pakuj kofere da mi ih ne bi spakovala“. – Na Fejsbuk stranici „Dnevna doza predsednika“ objavljen je snimak iz jedne od emisija „Dobar, loš, zao“, a u komentarima tog posta upućene su pretnje Kulačinu i njegovom bratu, gde nepoznato lice navodi da zna adresu i u koju školu je išao Kulačin. – Nakon što je list Danas objavio tekst: „Albanac u Beogradu: Ko je Fahri Musliu, za koga Vučić kaže da mu nije otac?“, visoki funkcioneri su u objavama optužili Danas da je napao porodicu predsednika Srbije. – Na urednički mejl TV N1 stigla je poruka pretećeg sadržaja: „Jebem nacistu, smrdiš, BOG će ti suditi, ako ne ti, onda tvoji najbliži, umrećeš u najvećoj muci jer si zlotvor, raspadate se od zlobe, laži, opaćine“. – Nikola Krstić je ponovo dobio pretnju na portalu Danasa: „Kad te sretnem negde na ulici, ako Bog da, iščupaću ti uši sa svom tom minđušom koju nosiš. I puna kurva te šale, naravno, jer nisi za nešto ozbiljnije.“ – U novembru i kasnije u decembru, na adrese Radio-televizije Srbije i Radio Beograda stiglo je nekoliko dojava o postavljenim bombama. – Novinarka Isidora Kovačević dobila je pretnje na društvenoj mreži Instagram. U postu koji je nepoznata osoba poslala sa svog naloga, piše: „Ova smeće novinarka @the.miss.isidora je htela da kaže nešto o šefu policije, da smo bilo koja druga evropska država za koju se zalažete, ona bi baš sad u Bogosavcu gulila krompir za sve laži koje širi! Tako da posle 17. Zeleni ruku pod ruku i doviđenja od Šapca.“ – Za objavljeni tekst Uglješe Bokića „Mali vodič za novinare sa protesta“ stigla je pretnja: „Treba da te odvedu u podrum i da ubiju Boga u tebi“, a kasnije: „treba da te sve pobiju.“

— C.13 STVARNI NAPADI

U ovoj godini zabeleženo je 12 fizičkih napada, a svaki od tih događaja je prijavljen policiji ili javnim tužilaštvima. U većini slučajeva radi se o fizičkim nasrtajima na novinarke i novinare, njihove TV ekipe prilikom izveštavanja sa određenih događaja. Do pred sam kraj godine situacija je ocenjivana kao bolja u poređenju sa prethodnom, međutim kraj godine doneo je proteste u vezi sa izbornim nepravilnostima, što je podiglo tenzije i uzrokovalo 3 fizička napada policije i 1 napad učesnika na protestu na izveštače sa terena.

Napadi na novinare od strane pripadnika Žandarmerije posebno su odjeknuli zbog utiska povećanog senzibiliteta i napretka u komunikaciji sa policijom. Međutim, odnos službenika policije za vreme protesta ponovo je ogolio probleme sa kojima se MUP suočava u odnosu svojih službenika prema novinarima. Reporter TV ekipe Al Džazira Balkan Andrija Lazarević brutalno je fizički napadnut i udaren od strane pripadnika policije. Udaren je po ruci iako je pri sebi imao jasno vidljivu novinarsku legitimaciju, a fotoreporteru Bete su policajci pokušali da otmu kameru i spreče dalje snimanje događaja. Na sreću, svi incidenti su završeni bez težih posledica. Reportera TV N1 Mladena Savatovića je prilikom izveštavanja ispred Gradske skupštine u Beogradu učesnik protesta fizički napao, a prisutni policajci nisu uopšte reagovali. Na sreću, slučaj je okončan bez posledica, a u narednim danima, nakon prijave, napadač je priveden.

Kategorija	Broj	Kratak opis slučajeva
Stvarni napadi Ovo može uključivati stvarnu fizičku ili psihičku povredu, otmicu, invaziju na kuću/kancelariju, zaplenu opreme, proizvoljno zadržavanje, pokušaje ubistava itd.	11	– Dok je snimao splav koji je tonuo i obalu, fotoreportera Marka Dragoslavića fizički su napala dvojica muškaraca. – Glavnog i odgovornog urednika Niške inicijative Srđana Nonića u centru Niša napao je radnik Gradske uprave, nakon što ga je Nonić snimio kako u radno vreme obilazi kazino. – Nakon mitinga „Studenti za Kosovo“, izveštač FoNeta Marko Dragoslavić fizički je napadnut s leđa i više puta udaren pesnicom. – Prilikom snimanja priloga ekipe TV Prva na Adi Ciganliji, ekipi je prišao mladić i počeo da ubada snimatelja viljuškom za roštilj. – Fotoreporter lista „Pančevac“ Milan Šupica izvučen je iz automobila i nakon verbalnih pretnji fizički napadnut. – Sajt Jug Press-a je pretrpeo dva ozbiljna hakerska napada na sistem. – Novinarka N1 Maja Đurić prvo je verbalno napadnuta od strane obezbeđenja u fabrici Mitros u Sremskoj Mitrovici, a potom i fizički odgurnuta dok je pokušavala sa svojom ekipom da napravi prilog. – Novinaru portala Ritam grada iz Kragujevca Nenadu Živadinoviću razbijeno je vetrobransko staklo automobila koji je bio parkiran ispred zgrade u kojoj živi. – Fotoreporteru agencije Beta tokom praćenja događaja ispred Skupštine grada u Beogradu, policajac u uniformi pokušao je da ukrade kameru i na taj način spreči dalje snimanje. – Na protestu ispred Skupštine Beograda, žandarm je uhvatio snimatelja Al Džazire Nenada Nešića za vrat i povukao ga, pokušavajući da ga udalji, govoreći „šta radiš“ i „ne smeš da snimaš“. – Reporeta Nove S Andriju Lazarevića policajac je udario pendrekom po levoj ruci, iako je bio vidno obeležen i pokazao novinarsku legitimaciju. – Novinar N1 Mladen Savatović fizički je maltretiran i napadnut za vreme direktnog uključenja tokom trajanja protesta ispred Skupštine grada, od strane nepoznatog lica.

— C.14 PRETNJE I NAPADI NA MEDIJE I NOVINARSKA UDRUŽENJA

Zabeležena su 4 ozbiljnija slučaja napada i pretnji medijima, i to 3 fizička oštećenja prostorija i vozila i jedna pretnja od strane organizovane paravojne grupe putem mreže za komunikaciju Telegram.

Situacija je bez razlike u odnosu na prethodne periode, pre svega zato što nezavisni, kritički orijentisani i posebno istraživački mediji dobijaju na stotine uvreda, pritisaka i drugih oblika svesnog i namernog targetiranja koji se u krivičnopravnoj praksi ne smatraju protivpravnim delima. Na medije se napadi vrše uglavnom tako što se napadaju oni novinari i predstavnici onih medija koji su prava meta napada.

Jug Press iz Leskovca bio je na meti napada dva puta. Najpre je oštećen automobil medija, a nešto ranije iste godine su doživeli više hakerskih napada na svoju veb stranicu.

Kategorija	Broj	Kratak opis slučajeva
Pretnje i napadi na medije i novinarska udruženja Pretnje mogu uključivati uznemiravanje telefonskim pozivima, proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje, agresivne izjave javnih službenika i druge oblike pritiska (natpisi, preteće poruke, itd.). Stvarni napadi uključuju invaziju na kancelarije, zaplenu opreme, razbijanje opreme, vozila itd.	4	– Vozilo Jug Pressa pronađeno je oštećeno u toku noći i to je učinjeno fizičkim putem od strane jednog ili više lica, ne drugim vozilom. – Izvršen je novi hakerski napad na veb stranicu i sistem Jug Pressa iz Leskovca. – Portal istraživačko-izdavačkog centra Demostat našao se pod jakim hakerskim napadom. – Kao deo ozbiljnog zastrašivanja srpskih medija na Kosovu i Metohiji, sprovedena je kampanja zastrašivanja portala Kossev, a napadnuti su i drugi mediji koji izveštavaju na srpskom jeziku na severu Kosova.

Zaključci i preporuke

ZAKLJUČCI

PRAVNE GARANCIJE I NJIHOVA PRIMENA

Sloboda izražavanja i sloboda medija zagantovani su Ustavom i medijskim zakonima, međutim neadekvatna primena uticala je na potrebu da se ovi zakoni izmene. Srbija i dalje spada u zarobljene zemlje, u kojoj je uređivačka politika medija pod snažnim uticajem vlasti. I pored pozitivnih rešenja, u medijskim zakonima su se našle i odredbe koje nisu u skladu sa Medijskom strategijom i Direktivom o audiovizuelnim medijskim servisima iz 2018. godine Audiovizuelnom direktivom. Najveći problem predstavlja povratak države u vlasništvo medija, a s obzirom na početnu primenu, zabrinjava dalje sprovođenje zakona, posebno kada je u pitanju sufinansiranje i izbor članova saveta REM-a. Konkursno sufinansiranje, iako poboljšano, sada se izbegava na različite načine. Zloupotreba raspodele sredstava putem državnog oglašavanja radi određenog političkog uticaja na uređivačku politiku pojedinih medija i dalje je značajno prisutna. SLAPP tužbe su postale redovna pojava, a moćnici i političari pronalaze nove načine da tuže istraživačke medije, poput tužbi zbog nelojalne konkurencije ili zloupotrebe ličnih podataka. Uprkos veoma spornim presudama koje zabrinjavaju, postupajuće sudije su usled nedostatka SLAPP legislative jedina odbrana tuženih novinara. Iako zaštićeni zakonskim propisima, novinarski izvori su na tihim udarima od strane predstavnika vlasti, koji od novinara na različite načine pokušavaju da saznaju identitet izvora. Novinari se i dalje ometaju u svom radu, a određenim redakcijama zabranjuje se pristup događajima. Pristup informacijama sve lošije funkcioniše, a ukoliko je u pitanju politička pozadina, informacije gotovo da ne stižu do novinara tražilaca.

POLOŽAJ NOVINARA/KI U REDAKCIJAMA

Socijalni i ekonomski položaj i uslovi za rad novinara i medijskih radnika su i dalje nepovoljni. Najveći problem je nesigurnost ugovora po kojima rade, bez zagarantovanih radnih prava, ekonomski pritisci poput niskih primanja i iscrpljivanje dodatnim poslovima kako bi prehranili porodice. Na loše uslove utiče celokupno stanje kada je u pitanju sloboda medija, a to utiče kako na sam novinarski posao, tako i na same novinare i na njihovo mentalno zdravlje. Izgaranje zaposlenih u nekim medijima predstavlja veliki problem. Slaba sindikalna organizovanost novinara i medijskih radnika je i dalje slaba. Privatni mediji uglavnom poštuju Kodeks novinara Srbije, ali etički standardi se veoma često krše, pre svega od strane tabloidnih medija, na šta ukazuju izveštaji Saveta za štampu. Različiti izveštaji u vezi sa elektronskim medijima takođe pokazuju nepoštovanje zakona i etičkih standarda i samih elaborata na osnovu kojih su dobili dozvole. Na javne medijske servise vrše se različiti pritisci od strane visokih javnih funkcionera što dovodi do određenih oblika cenzure, jer izostaju bitne teme u programima javnih servisa ili kritičko sagledavanje određenih važnih tema za građane. Neprofitni mediji su najčešće mete različitih vrsta napada i pritisaka, uvreda, targetiranja, i nalaze se pod pritiscima od strane nosilaca najviših predstavnika vlasti, i to putem tabloidnih medija i u udarnim emisijama na medijima sa nacionalnom pokrivenošću. Položaj novinarki i uslovi rada su već duži niz godina lošiji nego novinara. Novinarke su i dalje često meta rodno zasnovanih pritisaka koji su posledica specifičnog društvenog konteksta i odnosa prema ženama, kako u samoj redakciji, tako i van nje, neretko su izložene seksističkim i mizoginim izjavama.

BEZBEDNOST NOVINARA/KI

U Srbiji je uspostavljen mehanizam brzog prijavljivanja i hitnog postupanja, međutim uz dosta manjkavosti, pa u policijskim upravama i javnim tužilaštvima u manjim sredinama novinari nemaju jednak pristup. Brzo prijavljivanje se često obesmisli problemima u prikupljanju i obezbeđivanju dokaza. S obzirom na reakciju i postupanje institucija, nema utiska odvraćajućeg efekta na potencijalne napadače. Novinarke su uglavnom nezadovoljne postupanjem nadležnih organa i ne postoji zaštita od dodatne viktimizacije u postupku i od strane napadača. Predstavnici vlasti i politički lideri selektivno osuđuju pretnje i napade na novinare i reaguju samo kada su u pitanju novinari tabloidnih medija bliski vlastima. Svojim izjavama oni kreiraju zapaljivu atmosferu i omogućavaju napade na novinare. Već isprobana retorika uglavnom započinje negativnim izjavama na štetu nezavisnih novinara i medija, koji se nakon toga okončaju pretnjom ili napadom, praćenim identičnim narativom koji čujemo i vidimo u izjavama predstavnika vlasti. Policija i dalje nije adekvatno obučena da obezbedi ljudska prava i prepozna ulogu novinara u društvu. Kod službenika se i dalje uočavaju propusti u radu, neodgovarajuća reakcija i manjak senzibiliteta prema novinarima i značaju njihovog posla. Tužioci i policajci dobro shvataju dela počinjena na štetu novinara, međutim izostaje senzibilitet i razumevanje u odnosu na težinu novinarskog posla i stvarne pretnje koje novinari doživljavaju kako bi se svaki

pojedinačni slučaj detaljnije razmatrao. Problem je i način na koji se pristupa u pojedinim slučajevima koji se olako odbacuju usled izostanka direktnih pretnji. Istrage su u najvećoj meri nezavisne od onih na koje se odnose, međutim selektivnost u načinu pristupa i neefikasnost u pojedinim predmetima često odaju utisak pritiska i uticaja drugih nivoa vlasti. Napadi na društvenim mrežama su postali ozbiljan problem i izazov za krivično zakonodavstvo. Napadnutim novinarima je omogućen pristup najvećem delu informacija iz postupaka koji se vode, dok je za javnost najveći deo tužilačke istrage zatvoren.

Generalni zaključak

Sloboda izražavanja i sloboda medija, iako garantovani propisima, nisu u potpunosti ostvareni. Srbija i dalje spada u red zarobljenih zemalja, u kojoj su mediji koji su pod snažnim uticajem na uređivačke politike od strane vlasti. I pored pozitivnih rešenja, u medijskim zakonima su se našle i odredbe koje nisu u skladu sa Medijskom strategijom i EU Direktivom za audiovizuelne medijske servise. Kritički orjentisani mediji su na udaru moćnika i političara putem SLAPP tužbi. Na loše uslove rada novinara utiče celokupno stanje kada je u pitanju sloboda medija ali i nesigurnost ugovora po kojima rade, bez zagarantovanih radnih prava, ekonomski pritisci i niske plate. Novinari su pod ogromnim pritiscima, posebno od strane predstavnika vlasti. Targetiraju se kroz kampanje blaćenja na tabloidnim televizijama, a to čine uglavnom predstavnici vlasti. Novinarke su i dalje meta mizoginih napada, a država ne čini puno toga da takve napade osudi i spreči. Iako postoji mehanizam brzog prijavljivanja, loše istrage ne dovode do kontinuiranih rezultata i odvrćajućeg efekta. Napadi na novinare ne samo da se ne osuđuju od strane predstavnika vlasti, već se najčešće i podstiču nasilnom retorikom. Izostaje senzibilitet nadležnih organa u razumevanju uloge i položaja novinara a krivičnopravni sistem se ne primenjuje dobro pa nije u stanju da zaštiti kritički orjentisane novinare i medije.

PREPORUKE

DIMENZIJA A: PRAVNE GARANCIJE I NJIHOVA PRIMENA

- Novi Zakon o elektronskim medijima treba dodatno uskladiti sa Evropskom audiovizuelnom direktivom (AVMS);
- Neophodno je izvršiti dodatne izmene i dopune donetih medijskih zakona, koji moraju ostati u skladu sa stečenim pravima iz 2014. godine, kao i sa Medijskom strategijom. Izmene Zakona o javnom informisanju i medijima i Zakona o elektronskim medijima moraju striktno da se pridržavaju zahteva i preporuka iz Strategije i da se usklade sa nedostajućim odredbama iz Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama.
- Predstavnici vlasti moraju da se ponašaju odgovorno, da pozovu na spuštanje tenzija i da hitno osude sve događaje kojima se ugrožava bezbednost građana koji se usude da kritički misle i govore.

- Predstavници vlasti moraju da smanje uticaj i pritisak na uređivačku politiku medija i omoguće ostvarivanje što veće slobode medija i slobode izražavanja;
- Postupanje institucija koje primenjuju medijske zakone mora biti u skladu sa predviđenim procedurama. Primenjene procedure moraju obezbediti zaštitu zakonom predviđenog konkursnog sufinansiranja, odgovornost za kršenje procedura i nenamensko trošenje sredstava, kao i kontrolu svih postupaka kojima se dodeljuju sredstva medijima. Pod posebnom pažnjom moraju biti svi mehanizmi dodele sredstava ili pomoći medijima, pogotovo ukoliko menjaju zakonom utvrđene postupke;
- Rad REM-a mora se u praksi unaprediti sprovođenjem veće kontrole i podizanjem nivoa odgovornosti donosilaca odluka;
- utvrditi adekvatnu odgovornost članova Saveta REM-a i odgovornih lica u stručnim službama u odnosu na utvrđene propuste da primene propise;
- Praćenje medija za vreme izbornih kampanja mora biti precizno i jasno metodološki uređeno, uz objektivno sagledavanje uočenog stanja, i pravovremeno izveštavanje javnosti.
- Što pre treba započeti izbor novih članova Saveta REM-a, jer postoji sasvim opravdana bojazan da to neće biti učinjeno u zakonom određenom roku od godinu dana. Rad regulatornog tela za elektronske medije treba unaprediti izborom nezavisnih i objektivnih stručnjaka, kao i obezbediti stabilnost i nezavisnost u radu ovog tela.
- Što pre treba započeti izbor članova Programskih saveta javnih medijskih servisa u zakonom propisanom roku.
- posebno urediti nadzor nad upotrebom podataka o ličnosti od strane političkih partija u svrhe izborne kampanje;
- pristup informacijama dodatno ojačati u cilju obezbeđivanja podrške novinarima u odnosu na organe javne vlasti koji ignorišu, ne postupaju po zahtevima, daju netačne odgovore, i zloupotrebljavaju rokove za odlaganje odgovora, posebno kod organa javne vlasti u lokalnim samoupravama;
- osigurati zaštitu novinarskim izvorima i umanjiti efekte prikupljanja i biometrijske obrade podataka, kao i povećati odgovornost lica koja to čine. Posebno ojačati odgovornost i sankcionisanje lica koja zloupotrebljavaju i čine štetu izvorima i novinarima.

DIMENZIJA B: POLOŽAJ NOVINARA/KI U REDAKCIJAMA

- Izmenama i dopunama novih zakona i podzakonskih akata dodatno ojačavati nezavisnost javnih medijskih servisa;
- strateški predvideti i raditi na razvoju posebnih sistema anti-SLAPP propisa kojima bi se zaštitili novinari i mediji

od zlonamernih tužbi i utvrdila odgovornost posebno predstavnika vlasti koji te tužbe zloupotrebljavaju;

- uskladiti sudsku praksu u postupcima protiv novinara za naknadu štete u vezi sa objavljivanjem informacija sa praksom Evropskog suda za ljudska prava;
- obezbediti bolji radnopravni status novinara i drugih medijskih profesionalaca:
- potpisivanjem granskog kolektivnog ugovora u cilju obezbeđivanja boljih uslova rada, podrške sindikalnoj organizaciji, efikasnije inspekcije kako bi se smanjio rad na crno;
- uspostaviti mere i procedure za poboljšanje položaja novinarki, urednica, žena zaposlenih u medijima i stvaranje boljih uslova za njihovu veću zastupljenost na rukovodećim funkcijama;
- obezbediti veću nezavisnost novinara i redakcije u odnosu na vlasnike medija i menadžment potpisivanjem posebnih akata koji bi tu nezavisnost omogućili ili predvideti potpisivanje aneksa ugovora o radu koji definiše profesionalna prava i obaveze novinara i urednika.

DIMENZIJA C: BEZBEDNOST NOVINARA/KI

- Osigurati veću bezbednost novinara i drugih medijskih radnika;
- Neophodno je sprovesti hitne istrage i rešiti sve slučajeve pretnji i napada na novinare, sa posebnim pogledom na one koje su inicirali predstavnici vlasti;
- Treba osigurati jasne, nedvosmislene i neselektivne osude svakog nasilja nad novinarima koje vrše visoki javni zvaničnici kako bi se prenela poruka o nedopustivom ponašanju;
- Strategije komunikacije javnih tužilaštava i MUP-a treba da se podignu na znatno viši nivo. Neophodna je otvorenost širokog tipa javnih tužilaštava i MUP-a u pogledu javnosti postupanja, u meri u kojoj se ne ugrožava tužilačka istraga i postupanje uz podršku javnim tužiocima i njihovim zamenicima da izlaze u javnost i komuniciraju u slučajevima koje vode;
- Neophodno je podizanje nivoa senzibiliteta svih učesnika u postupcima zaštite novinara;
- Potrebno je nastaviti sa radom i obukama policajaca i javnih tužilaca, posebno o temama senzibiliteta i sekundarne viktimizacije.
- Policajci moraju proći obavezne obuke razumevanja položaja oštećenih krivičnim delima, jer je najveći broj

odustajanja od prijavljivanja povezan sa negativnim tretmanom u policiji i javnim tužilaštvima;

- Neophodno je obezbediti jasnu i neselektivnu internu odgovornost kod organa nadležnih za gonjenje počilaca krivičnih dela na štetu novinara;
- Treba izmeniti praksu razumevanja krivičnih dela radi boljeg shvatanja načina na koji su pretnje izrečene ili napisane u vezi sa konkretnim krivičnim delima koja štite novinare, posebno kada je reč o ugrožavanju sigurnosti u onlajn prostoru. U tom smislu potrebno je izmeniti shvatanje ključnih krivičnih dela od značaja za zaštitu novinara. Posebno razmotriti pojačanu zaštitu kroz proširivanje postojećih i uvođenje novih krivičnih dela uz obazrivost zbog mogućih zloupotreba i negativnog uticaja na slobodu izražavanja i slobodu mišljenja;
- potrebno je podići nivo senzibiliteta sudija kada je reč o novinarskom radu i svesti o posledicama pretnji i napada. Sudije treba aktivno uključiti u iznalaženje rešenja, koja će pomoći da se izmeni praksa razumevanja krivičnih dela, posebno ugrožavanja sigurnosti, kao i da se poboljša u korist oštećenih novinara;
- osigurati stečene nivoe i dodatno unaprediti zaštitu novinarskih izvora u odnosu na potencijalne pogubne uticaje drugih propisa koji mogu da uruše njihov položaj.

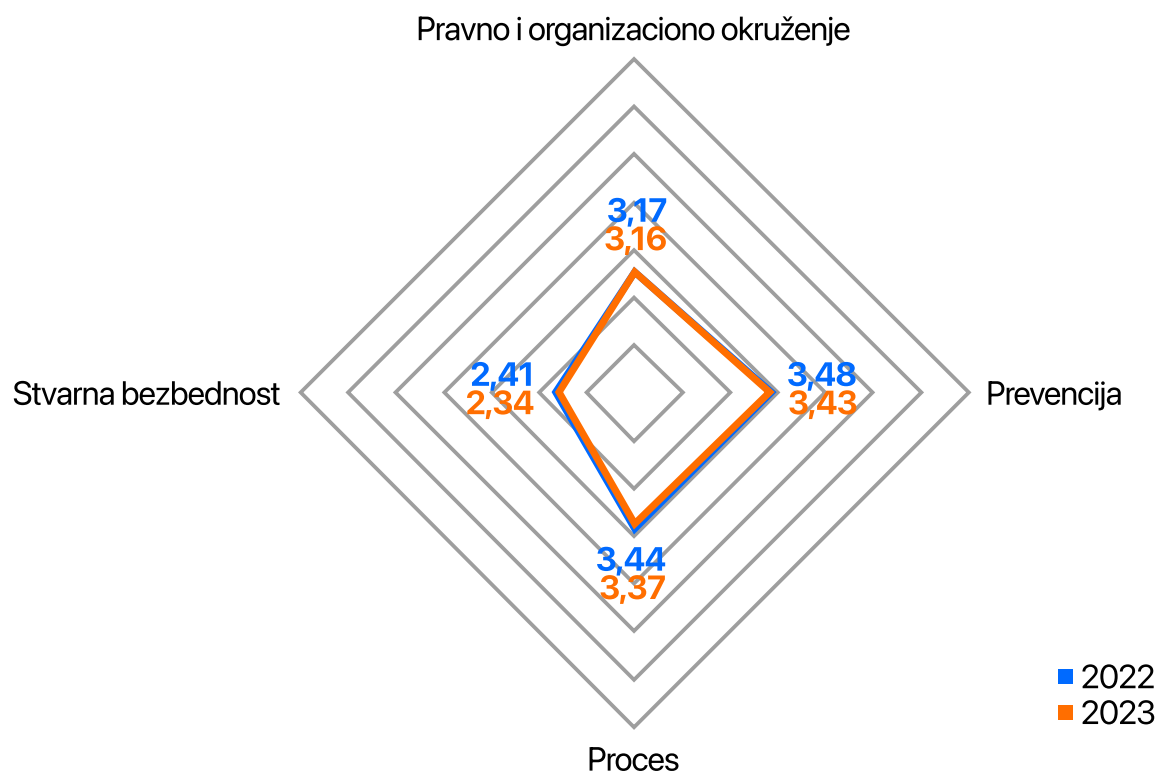
IV

Indeks bezbednosti novinara Srbija – 2023

U ovom delu izveštaja grafički je predstavljen Indeks bezbednosti novinara u 2023. u odnosu na prethodnu 2022. Za svaku od četiri dimenzije i za svih 19 indikatora dato je kratko objašnjenje ključnih promena koje su se desile u 2023. godini.

Šire objašnjenje podataka i promena do kojih je došlo za svaki pojedinačni indikator Indeksa može se pročitati u narativnom delu izveštaja – poglavlje II Medijske slobode i bezbednost novinara u Srbiji – Indikatori.

Indikatori Indeksa bezbednosti novinara	Narativni izveštaj
I Pravno i organizaciono okruženje	
Zakonske odredbe u vezi sa klevetom i njihova primena nemaju odvrćajući efekat na novinare i medije	A.6
Poverljivost novinarskih izvora je zagarantovana zakonom i poštovana od strane vlasti	A.8
Ostali zakoni se sprovode objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim akterima da slobodno i bezbedno rade	A.7
Novinari imaju slobodu u obavljanju svoje profesije i mogu osnivati, uključivati se i učestvovati u radu svojih udruženja	A.9
Novinari imaju stabilna radna mesta na kojima su zaštićeni	B.1
II Prevencija	
Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim merama	C.1
Novinari i ostali medijski akteri (čiji životi i fizički integritet su izloženi stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup specijalnoj zaštiti ili mehanizmima bezbednosti	C.2
Novinarke imaju pristup zakonskim merama i mehanizmima podrške ako su izložene pretnjama na osnovu pola, uznemiravanju ili nasilju	C.3
Ustanovljena je praksa regularne javne osude pretnji i napada na novinare i medije	C.4
Policijske vlasti su osetljive na pitanja bezbednosti novinara	C.5
III Procesni deo	
Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici su opremljeni relevantnom ekspertizom za istragu napada i nasilja nad novinarima	C.6
Efikasno se sprovode istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i ostale medijske aktere (nezavisno, temeljno i brzo)	C.7
Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika onlajn uznemiravanja	C.8
Istrage svih vrsta napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima sprovode se transparentno	C.9
Kvalitetni sistemi prikupljanja statističkih podataka uspostavljeni od strane državnih organa kako bi se zaustavila nekažnjivost	C.10
IV. Stvarna bezbednost	
Pretnje i uznemiravanje koji nisu u vezi sa fizičkom bezbednošću	C.11
Pretnje po život i fizičku bezbednost novinara	C.12
Stvarni napadi	C.13
Pretnje i napadi na medije i novinarska udruženja	C.14

	2022	2023		Glavne nove promene u svakoj dimenziji
Pravno i organizaciono okruženje	3,17	3,16	↓	Iako im je zakonima zagantovano da se slobodno bave svojom profesijom, novinari se nalaze pod različitim vrstama pritisaka koji onemogućavaju stabilnost i zaštitu njihovog posla. Funkcioneri i moćnici nalaze nove načine da tuže novinare i izvrše dodatni pritisak na njih, što utiče na to da se težina i broj SLAPP tužbi povećava. Novinari su pod pretnjom i drugih propisa koji se povremeno koriste protiv njih. Iako formalno zaštićeni, novinarski izvori su na posebnoj meti, a institucije šalju jasnu poruku izvorima da odavanje informacije nije dobrodošlo i da sistem to neće dozvoliti. Pristup zaštitnim merama je jednostavan i dobar, međutim većina postupaka se odbacuje ili zastaje u daljim fazama.
Prevencija	3,48	3,43	↓	Povremeni senzibilitet policije na pitanja bezbednosti novinara je pokazatelj da se ne radi sistematski i dubinski i da policajci suštinski ne razumeju ulogu novinara i značaj očuvanja njihove bezbednosti. Iako formalno imaju pristup mehanizmima zaštite, osim povremenih reakcija javnih tužilaštava, novinarke trpe više negativnih posledica, poput izostanka senzibiliteta gotovo svih institucija i dodatne viktimizacije. Direktna zaštita žrtava funkcioniše povremeno, ali s obzirom na nepoverenje u institucije koje rade provere (BIA i MUP) i sam mehanizam, novinari se retko usuđuju da zaštitu i zatraže. Iako novinari imaju dobar pristup zaštitnim mehanizmima, praksa izostanka osuda pretnji i napada, uz podsticanje građana na pretnje od strane predstavnika vlasti, podižu nepoverenje i odvrćaju novinarke i novinare od prijavi.
Procesni deo	3,44	3,37	↓	Nadležni organi su, uprkos određenim manjkavostima, ipak uspostavili dobar sistem prikupljanja podataka. Iako dobro uspostavljen, sistem i dalje ne utiče na smanjenje nekažnjivosti. Različiti rezultati sprovedenih istraga i dalje odaju utisak selektivnog pristupa. Onlajn uznemiravanje postaje najveći problem u zaštiti novinara, a iako se znanje nadležnih organa povećava, sve više se ispoljavaju problemi poput nedostataka senzibiliteta, stvarnih kapaciteta i tehničkih odluka koje smanjuju realnu efikasnost onih koji pružaju zaštitu. Tužilaštvo i posebno policija se nalaze pod pritiskom i uticajem drugih organa vlasti, što utiče na to da mehanizam procesuiranja bude neefikasan.
Stvarna bezbednost	2,41	2,34	↓	Broj fizičkih napada se smanjio, međutim novinari su ponovo bili na udaru policije. Najveća briga postali su napadi na društvenim mrežama, za koje nadležni organi teško nalaze rešenja. Uprkos nekim dobrim rezultatima u sprovođenju istraga, poteškoće i prepreke u procesuiranju i nekažnjivost ovakvih napada utiču na celokupni utisak o stvarnoj bezbednosti koja pada u svim segmentima. Broj stvarnih pretnji ne opada, a brzo prijavljivanje i procesuiranje nema odvrćajući efekat na napadače. Brojni su primeri odustanaka od prijavljivanja napada zbog nepoverenja u sistem zaštite.
Indeks bezbednosti novinara	2,89	2,83	↓	

Pravno i organizaciono okruženje

INDIKATOR 1.1

— ZAKONSKE ODREDBE U VEZI SA KLEVETOM I NJIHOVA PRIMENA NEMAJU ODVRAĆAJUĆI EFEKAT NA NOVINARE I MEDIJE

Rezultat za 2022.: 3,24 / Rezultat za 2023.: 3,20

U Srbiji je kleveta dekriminalizovana, a sami propisi ne predviđaju odredbe koje posebno štite ugled i čast državnih službenika. Međutim, brinu određene prvostepene presude u kojima se predstavnicima vlasti i moćnicima brani čast i ugled. Novinari i mediji su sada tuženi i zbog navodne povrede poslovnog ugleda i objavljivanja podataka o ličnosti. Iako nisu obeshrabreni da pišu i istražuju, novinari koji su najviše na udaru SLAPP tužbi, svesni su da su posledice ovakvih tužbi višestruke. Postupci su iscrpljujući, tužbe izazivaju niz drugih, posebno ekonomskih problema i stalnog preispitivanja. Na žalost, broj SLAPP tužbi se uvećava.

INDIKATOR 1.2

— POVERLJIVOST NOVINARSKIH IZVORA JE ZAGARANTOVANA ZAKONOM I POŠTOVANA OD STRANE VLASTI

Rezultat za 2022.: 3,58 / Rezultat za 2023.: 3,60

Novinarski izvori su zaštićeni propisima koji predviđaju da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ali predviđaju i ograničenja kada se podaci odnose na krivična dela. Ono što posebno zabrinjava je elektronski nadzor i mogućnost njegove zloupotrebe koji utiče na rad novinara i stvara potrebu da se menjaju načini komunikacije sa izvorima. U 2023. godini doneta je Strategija zaštite podataka o ličnosti koja treba da ograniči ili spreči druge pokušaje zloupotrebe podataka o ličnosti kroz izmene propisa. Iako se na novinare ne vrše direktni pritisci da odaju izvore, predstavnici vlasti i moćnici na različite zakonom date mogućnosti pokušavaju da saznaju izvore informacije.

INDIKATOR 1.3

— OSTALI ZAKONI SE SPROVODE OBJEKTIVNO I OMOGUĆAVAJU NOVINARIMA I OSTALIM MEDIJSKIM AKTERIMA DA SLOBODNO I BEZBEDNO RADE

Rezultat za 2022.: 3,10 / Rezultat za 2023.: 3,10

U Srbiji se drugi propisi često koriste na štetu novinara, i na taj način im otežavaju život i rad, kao i objektivno izveštavanje. Najočiglednije zloupotrebe su kroz SLAPP tužbe u kojima se novinari tuže zbog navodnih kršenja različitih zakona, poput privrednih propisa i zaštite podataka o ličnosti. Pokrenuti su i određeni postupci pred Privrednim sudom zbog nelojalne konkurencije i narušavanja ugleda. Većina postupaka traje jako dugo uz neizvesnost oko ishoda, a novinari moraju konstantno da se bave ovim postupcima koji ih iscrpljuju kako finansijski, tako i psihički. Dodatno zabrinjavaju sporne situacije i odluke pojedinih sudija u ovim slučajevima.

INDIKATOR 1.4

— **NOVINARI/KE IMAJU SLOBODU U OBAVLJANJU SVOJE PROFESIJE I MOGU OSNIVATI, UKLJUČIVATI SE I UČESTVOVATI U RADU SVOJIH UDRUŽENJA**

Rezultat za 2022.: 2,98 / Rezultat za 2023.: 3,00

Novinari u Srbiji ne moraju da imaju dozvolu za obavljanje novinarskog posla. I dalje je aktuelna debata oko definicije novinara, posebno kod krivičnopravne zaštite novinara u postupcima kada su oni oštećeni. Kod pojedinih krivičnih dela novinari jasno imaju viši stepen zaštite, te tužioci i policija smatraju da bi im definisanje pojma novinara olakšalo posao u njihovoj zaštiti. Debata o tome ko se može smatrati novinarom aktuelna je i kada je u pitanju zaštita izvora, odnosno kad je u pitanju određivanje lica koja imaju pravo na zaštitu izvora. Novinarima se i dalje zabranjuje pristup određenim događajima, a u nekim lokalnim sredinama te zabrane i dalje postoje uprkos prijavama i reakcijama novinarskih udruženja. Ove zabrane mnogo utiču na rad lokalnih novinara koji zbog toga trpe ogromne posledice s obzirom da su ti događaji najvažnije vesti koje mogu da ponude. Paralelna novinarska udruženja vodila su izrazito negativnu kampanju urušavajući napredak u izradi novih medijskih zakona.

INDIKATOR 1.5

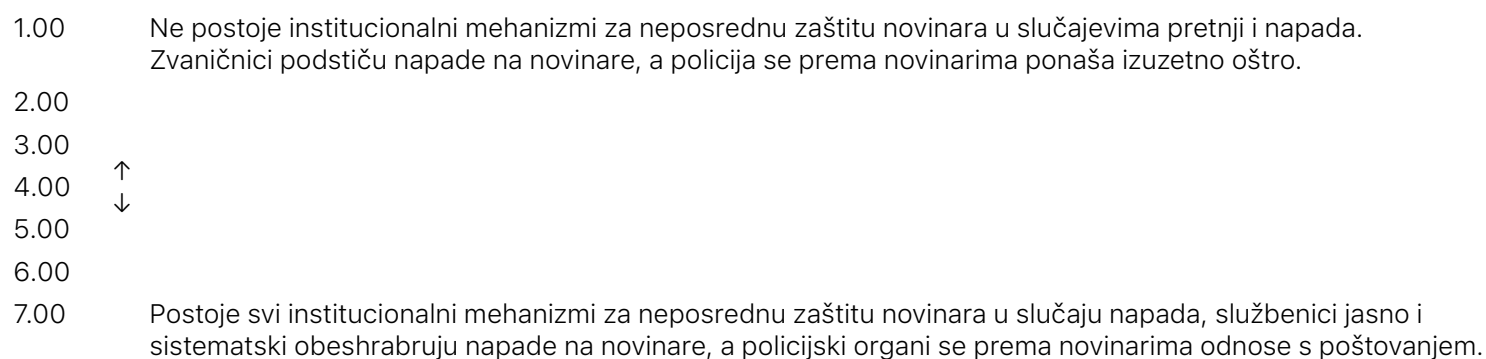
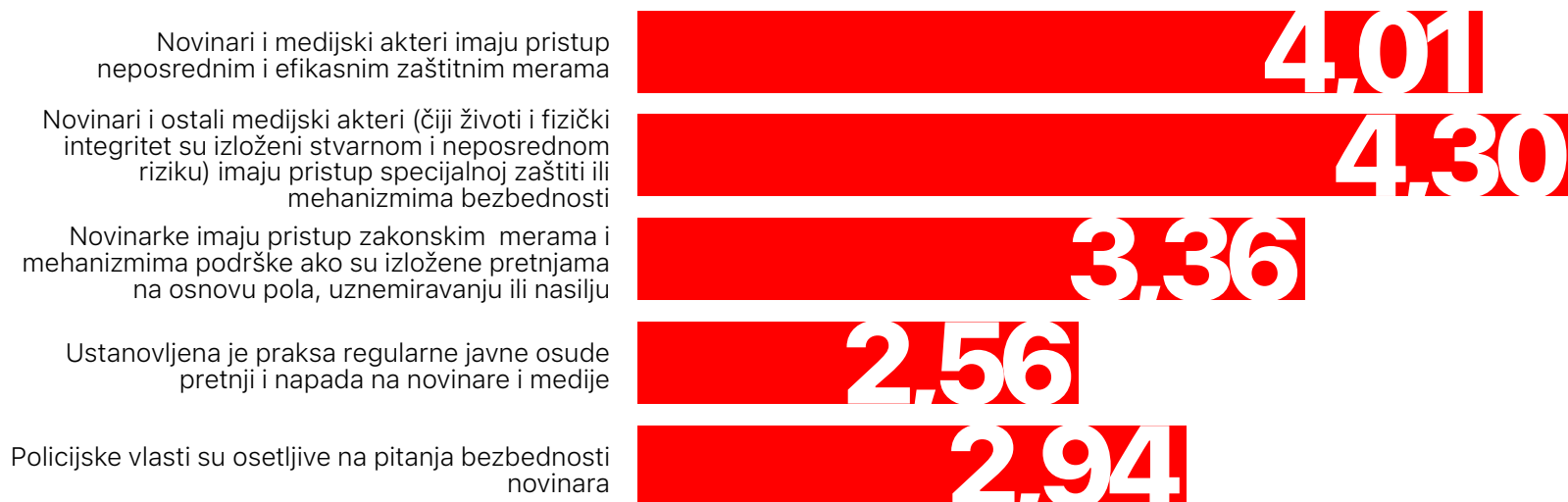
— **NOVINARI/KE IMAJU STABILNA RADNA MESTA NA KOJIMA SU ZAŠTIĆENI**

Rezultat za 2022.: 2,96 / Rezultat za 2023.: 2,91

Socio-ekonomski položaj novinara i drugih medijskih radnika u Srbiji je i dalje veoma nepovoljan, uključujući uslove za rad, radnu nesigurnost bez zagarantovanih radnih prava, kao i neodrživost ugovora po kojima rade. I dalje veliki broj novinara radi bez ugovora za stalno. Posebno zabrinjava činjenica da su ugrožena radna prava mladih novinara i da su pod konstantnim pritiskom zbog nesigurnog i honorarnog rada. Najveći razlozi za nezadovoljstvo novinara su male plate, ekonomski i drugi pritisci, nesigurnost angažovanja i zaposlenja i potreba da se pronađu dodatni izvori prihoda.

Prevenција

INDIKATOR 2.1

— **NOVINARI I MEDIJSKI AKTERI IMAJU PRISTUP NEPOSREDNIM I EFIKASNIM ZAŠTITNIM MERAMA**

Rezultat za 2022.: 3,97 / Rezultat za 2023.: 4,01

U Srbiji su uspostavljeni mehanizmi brzog prijavljivanja i hitne reakcije nadležnih organa, koji iako funkcionalni, nisu na jednak način uspostavljeni u svim delovima Srbije. U manjim sredinama, policajci i tužioci ne postupaju tako brzo a često ne znaju da su kontakt tačke za napade na novinare. Uprkos tome, mehanizam je napredak i uliva određeni nivo poverenja kada su u pitanju slučajevi pretnji i napada. S druge strane u prethodnom periodu bilo je više slučajeva koji nisu adekvatno zabeleženi i na koje nije postupano u skladu sa predviđenim uputstvima koje su javno tužilaštvo i policija doneli.

INDIKATOR 2.2

— **NOVINARI I OSTALI MEDIJSKI AKTERI, ČIJI ŽIVOTI I FIZIČKI INTEGRITET SU IZLOŽENI STVARNOM I NEPOSREDNOM RIZIKU, IMAJU PRISTUP SPECIJALNOJ ZAŠTITI ILI MEHANIZMIMA BEZBEDNOSTI**

Rezultat za 2022: 4,30 / Rezultat za 2023: 4,30

Novinari imaju pristup mehanizmima zaštite bezbednosti, iako ne postoji poseban mehanizam predviđen samo za njih. Mehanizam predviđa detaljno ispitivanje situacije i potencijalnog ugrožavanja bezbednosti i uključuje pored policije i učešće Bezbednosno-informativne agencije, što je jedan od odvrćajućih faktora za novinare. Zbog toga oni često odustaju od procene bezbednosti. U 2023. godini zabeleženo je nekoliko slučajeva zahteva za relociranje koji su podneti međunarodnim organizacijama, što nije naišlo na odobravanje javnih tužilaštava i policije u Srbiji. Drugi mehanizmi zaštite od strane nezavisnih institucija u Srbiji su gotovo potpuno neefikasni i neprimenjivi.

INDIKATOR 2.3

— **NOVINARKE IMAJU PRISTUP ZAKONSKIM MERAMA I MEHANIZMIMA PODRŠKE AKO SU IZLOŽENE PRETNJAMA NA OSNOVU POLA, UZNEMIRAVANJU ILI NASILJU**

Rezultat za 2022.: 3,42 / Rezultat za 2023.: 3,36

Novinarke i dalje nemaju dobar pristup zaštitnim merama koje predviđaju mehanizmi zaštite od napada na rodnoj osnovi. Iako uglavnom prijavljuju napade, novinarke su jako nezadovoljne postupanjem i odnosom prema njima u krivičnopravnim postupcima. Mizogine uvrede, sekundarna viktimizacija i izostanak odgovarajuće reakcije na ovakve napade su najveći problemi sa kojima se novinarke susreću. Nezavisne institucije nisu od pomoći, jer se ne oglašavaju i nemaju redovne mehanizme podrške.

INDIKATOR 2.4

— USTANOVLJENA JE PRAKSA REGULARNE JAVNE OSUDE PRETNJI I NAPADA NA NOVINARE I MEDIJE

Rezultat za 2022.: 2,73 / Rezultat za 2023.: 2,56

Institucije nisu uspostavile praksu izricanja javnih osuda pretnji i napada na novinare. Predstavnici vlasti ne samo da ne osuđuju napade na novinare, već svojim negativnim narativom podstiču ovakve vrste napada. Ukoliko se osude na napade izriču, to se čini veoma selektivno u određenim strateški važnim slučajevima, kada su zvaničnici prinuđeni da reaguju, i to uglavnom nakon reakcije međunarodnih organizacija i institucija. Zvaničnici svojim stavovima stvaraju veoma zapaljivu atmosferu koristeći izuzetno nasilni narativ koji preuzimaju tabloidni mediji i neki građani.

INDIKATOR 2.5

— POLICIJSKE VLASTI SU OSETLJIVE NA PITANJA BEZBEDNOSTI NOVINARA

Rezultat za 2022: 2,99 / Rezultat za 2023: 2,94

Predstavnici policije nisu dovoljno senzitivni na slučajeve pretnji i napada na novinare. Uprkos opšte pozitivnom stavu u slučajevima pretnji i napada i brznoj reakciji u većini slučajeva, utisak je da je to izgrađeno veštački, bez izgradnje stvarnog senzibiliteta prema novinarskom poslu i pretnjama novinarima. Policijski službenici i dalje nisu obučeni na odgovarajući način da pruže osnovna međunarodno priznata prava i prepoznaju ulogu novinara u demokratskom društvu, pa se uočavaju propusti u radu i neodgovarajuća reakcija.

Procesni deo

INDIKATOR 3.1

— SPECIJALIZOVANE ISTRAŽNE JEDINICE I/ILI SLUŽBENICI SU OPREMLJENI RELEVANTNOM EKSPERTIZOM ZA ISTRAGU NAPADA I NASILJA NAD NOVINARIMA

Rezultat za 2022.: 4,55 / Rezultat za 2023.: 4,53

U Srbiji je uspostavljen sistem kontakt tačaka koji pored Stalne radne grupe za bezbednost predstavlja srž mehanizma zaštite novinara. Javni tužioci i policija imaju dobra uputstva koja uređuju njihov rad i odgovornost, a sve slučajeve moguće je proveriti putem Stalne radne grupe za bezbednost. Međutim, uočava se nedostatak kapaciteta, posebno ljudskog i tehničkog. Iako je policija bolje opremljena od javnih tužilaštava i bolje obučena da istražuje posebno dela vezana za visokotehnoški kriminal, kapaciteti su nedovoljni. Brojni slučajevi su u zastoju, od početnih radnji do važnih prikupljanja informacija i obezbeđivanja dokaza.

INDIKATOR 3.2

— EFIKASNO SE SPROVODE ISTRAGE OZBILJNIH FIZIČKIH NAPADA NA NOVINARE I OSTALE MEDIJSKE AKTERE (NEZAVISNO, TEMELJNO I BRZO)

Rezultat za 2022: 2,98 / Rezultat za 2023: 2,95

Istrage su u velikom broj slučajeva nezavisne od onih na koje se odnose, međutim selektivnost u preduzetim radnjama i neefikasnost u pojedinim slučajevima daju utisak pritiska i uticaja drugih nivoa vlasti na javne tužioce. Prijem prijava sprovodi se veoma brzo, a većini ozbiljnih prijava daje se visok prioritet u hitnom postupanju, osim u slučajevima za koje nadležni smatraju da nije neophodna hitna reakcija. Problem nastaje kod prikupljanja informacija i obezbeđivanja dokaza, naročito kod slučajeva pretnji na društvenim mrežama. Brojni predmeti ostaju nerešeni iako praksa u drugim sličnim slučajevima (kada je prećeno predsedniku Republike) pokazuje brze i efikasne osude. Novinari nemaju isti tretman uprkos krivičnim delima koja treba da daju jednake garancije.

INDIKATOR 3.3

— NOVINARI I DRUGI MEDIJSKI AKTERI SU EFIKASNO ZAŠTIĆENI OD RAZLIČITIH OBLIKA ONLAJN UZNEMIRAVANJA

Rezultat za 2022: 3,13 / Rezultat za 2023: 3,10

Iako krivičnopravni sistem predviđa zaštitu novinara, a ključna krivična dela uključuju i onlajn uznemiravanje, ta zaštita nije u potpunosti efikasna. Najveći problem je u dokazivanju načina na koji se razume ugrožavanje sigurnosti i proganjanja novinara, ali i identiteta učinioca u slučajevima u kojima javni tužioci prihvate postojanje pretnje. Druga krivična dela su manje zastupljena i čak manje efikasna za primenu.

INDIKATOR 3.4

— ISTRAGE SVIH VRSTA NAPADA I NASILJA NAD NOVINARIMA I DRUGIM MEDIJSKIM AKTERIMA SPROVODE SE TRANSPARENTNO

Rezultat za 2022.: 2,85 / Rezultat za 2023.: 2,70

Postupci pretnji i napada se u najvećem broju slučajeva vode transparentno i uz mogućnost saznavanja određenih informacija iz samih postupaka. Novinari imaju otvoren pristup svojim krivičnim postupcima, međutim ukoliko to ne učine, javni tužioci ih neće proaktivno obavješavati, nekad ni ako je postignut sporazum ili drugo rešenje u krivičnom postupku. Novinari takođe koriste Stalnu radnu grupu za bezbednost novinara kako bi proveravali svoje slučajeve i ukazivali na moguće nepravilnosti.

INDIKATOR 3.5

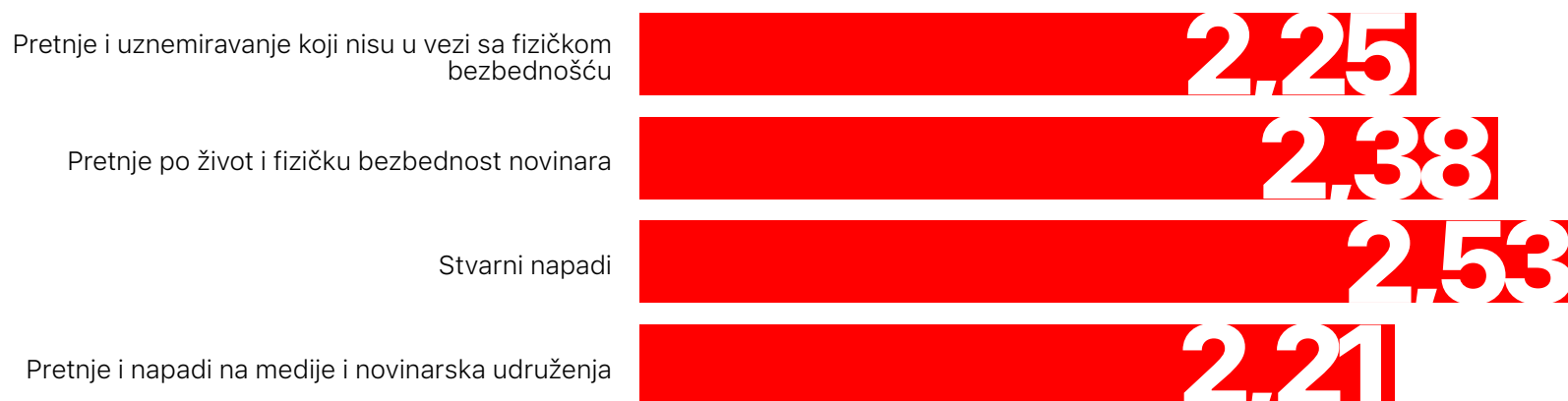
— KVALITETNI SISTEMI PRIKUPLJANJA STATISTIČKIH PODATAKA USPOSTAVLJENI OD STRANE DRŽAVNIH ORGANA KAKO BI SE ZAUSTAVILA NEKAŽNJIVOST

Rezultat za 2022: 3,68 / Rezultat za 2023: 3,57

Javno tužilaštvo je uspostavilo dobar sistem vođenja statistike slučajeva, koji se na mesečnom nivou dostavlja predstavnicima novinarskih udruženja u Stalnoj radnoj grupi za bezbednost novinara. Podaci koje tužilaštvo vodi i dostavlja su najobimniji, i evidentiraju se prema vrsti krivičnog dela, osnovnim podacima oštećenog i fazama u vođenju postupka. Javna tužilaštva beleže samo podnete prijave i obavještenja, a ne formiraju predmet na osnovu službenog saznanja, već samo na osnovu primljene prijave. S druge strane, u 2023. godini MUP je po prvi put dostavio podatke o primljenim prijavama u vezi sa slučajevima napada na novinare.

IV

Stvarna bezbednost

1.00		Postoje ozbiljni slučajevi pretnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubistva.
2.00		
3.00		
4.00	↑	
5.00	↓	
6.00		
7.00		Nije bilo slučajeva stvarnih napada, pretnji po život i fizičku bezbednost novinara, niti drugih pretnji i uznemiravanja novinara i medija.

INDIKATOR 4.1

— PRETNJE I UZNEMIRAVANJE KOJI NISU U VEZI SA FIZIČKOM BEZBEDNOŠĆU

Rezultat za 2022.: 2,29 / Rezultat za 2023.: 2,25

U 2023. godini registrovano je 5 ozbiljnijih slučajeva ne-fizičkih pretnji i uznemiravanja. Kada je u pitanju ovaj oblik izrečenih pretnji koji ima nešto blažu formu i nije direktno uperen na život i telo novinara, situacija je nešto bolja u odnosu na prethodne godine. Ono što brine jeste da se broj ovakvih pretnji u praksi povećava, a da novinari sve više izbegavaju da ih prijave. Razlog za to je praktična nekažnjivost ovakvih dela koja krivičnopravna praksa u Srbiji ne smatra kažnjivim. Veliki broj ovih događaja ostaje u domenu takozvanih pritisaka i u skladu sa krivičnopravnim razumevanjem ovih protivpravnih ponašanja, veoma je težak za bilo kakvu ozbiljniju kvalifikaciju.

INDIKATOR 4.2

— PRETNJE PO ŽIVOT I FIZIČKU BEZBEDNOST NOVINARA

Rezultat za 2022.: 2,55 / Rezultat za 2023.: 2,38

Zabeleženo je 33 slučaja ozbiljnih pretnji, koje su opasne po život i telo novinarki i novinara i članova njihovih porodica. Slučajevi su zabeleženi zbog toga što se radi o veoma ozbiljnim pretnjama koje u najvećem broju slučajeva predstavljaju direktno izrečene pretnje na društvenim mrežama i uživo, a većina slučajeva je nažalost ostala nerasvetljena. Situacija je teža nego prethodne godine, ne zbog broja izrečenih pretnji, već zbog njihove težine i načina na koji su izrečene. Pojedinačni slučajevi su veoma teški jer se preti ubistvima čitavim redakcijama, a posebno brinu pretnje izrečene novinarkama, koje uglavnom imaju dodatni mizogini karakter.

INDIKATOR 4.3

— STVARNI NAPADI

Rezultat za 2022.: 2,53 / Rezultat za 2023.: 2,53

U ovoj godini zabeleženo je 12 fizičkih napada, a svaki od tih događaja je prijavljen policiji ili javnim tužilaštvima. U većini slučajeva radi se o fizičkim nasrtajima na novinarke i novinare, ili njihove TV ekipe, prilikom izveštavanja sa određenih događaja. Do pred sam kraj godine situacija je ocenjivana kao bolja u poređenju sa prethodnom, međutim kraj godine doneo je proteste protiv odluka Republičke izborne komisije u vezi sa sumnjama u izborne nepravilnosti, što je dovelo do nasilnih događaja i 3 fizička napada policije i jedan napad učesnika na protestu na izveštače sa terena. Napadi na novinare od strane pripadnika Žandarmerije posebno su odjeknuli zbog određenog napretka u komunikaciji sa policijom i utiska povećanog nivoa senzibiliteta. Međutim, odnos službenika policije za vreme protesta ponovo je ogolio probleme sa kojima se MUP suočava u odnosu svojih službenika prema novinarima.

INDIKATOR 4.4

— PRETNJE I NAPADI NA MEDIJE I NOVINARSKA UDRUŽENJA

Rezultat za 2022.: 2,27 / Rezultat za 2023.: 2,21

Zabeležena su 4 ozbiljnija slučaja napada i pretnji medijima, i to 3 fizička oštećenja prostorija i vozila i jedna pretnja od strane organizovane paravojne grupe, putem mreže za komunikaciju Telegram. Situacija je bez razlike u odnosu na prethodne periode, pre svega zato što nezavisni, kritički orijentisani i posebno istraživački mediji dobijaju na stotine uvreda, pritisaka i drugih oblika svesnog i namernog targetiranja koji se u krivičnopravnoj praksi ne smatraju protivpravnim delima. Nažalost, mediji se ozbiljno napadaju uglavnom tako što se napadaju njihovi novinari i medijski radnici.

Originalni naslov
SRBIJA
Indikatori za nivo slobode medija i
indeks bezbednosti novinara 2023.

Izdavač
Nezavisno udruženje novinara Srbije
Beograd, 2024.

Autori/ke
Marija Babić i Rade Đurić

Recenzentkinje izveštaja
Aleksandra Krstić
Lidija Komlen Nikolić

Lektura
Nataša Polić

Fotografija na naslovnoj strani
Andrija Vukelić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija je nastala uz finansijsku
podršku Evropske unije. Njen sadržaj
je isključiva odgovornost autora i ne
odražava nužno stavove Evropske unije.

Ova publikacija je nastala u okviru
projekta „Civilno društvo za unapređenje
pristupanja Srbije Evropskoj uniji – Europe
ASAP” koji NUNS realizuje u partnerstvu
sa Beogradskom otvorenom školom i uz
podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora
izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju
nužno i mišljenje partnera i donatora.

